

POHJOIS-SAVON HYVINVOINTIALUEEN HYVINVOINTIKERTOMUS JA –SUUNNITELMA 2025-2029

OSA 2: HYVINVOINTISUUNNITELMA VUOSILLE 2025-2029

Kuva: Pohjois-Savon hyvinvointialue, Riikka Myöhänen

Pohjois-Savon hyvinvointialueen hyvinvointikertomus ja -suunnitelma vuosille 2025–2029 sisältää:

- OSA 1: hyvinvointikertomuksen eli -analyysin vuosista 2021–2025 (Avalt 5.5.2025) ja
- OSA 2: hyvinvointisuunnitelman vuosille 2025–2029.

Tässä käsitellään OSA 2:stä: **hyvinvointisuunnitelmaa**

Julkaisu www.hyvinvointikertomus.fi -> Pohjois-Savon hyvinvointialue

Laaja hyvinvointikertomus ja - suunnitelma

Tiivis asiakirja, jonka laativat eri hallinnonalojen asiantuntijat yhdessä (myös kunnat, järjestöt, srk, yritykset, asukkaiden kokemuksellinen tieto jne.) ja se koostuu seuraavista osista:

OSA1: "kertomus"

Tilastojen valossa yhteenveto **hyvinvoinnin nykytilasta ja siihen vaikuttavista tekijöistä**, edellisen valtuustokauden hyvinvointisuunnitelman painopisteiden, tavoitteiden ja toimenpiteiden **arviointia, hyvinvointivajeiden tunnistus**

* Laajahvk: valtuustokauden ajalta tähän päivän

OSA 2: "suunnitelma" tulevalle valtuustokaudelle + **sis. Lasten ja nuorten ja ikääntyneiden hyvinvointisuunnitelmat**

Tavoitteet, toimenpiteet, vastuutahot ja seurantamittarit hyvinvoinnin edistämiseksi, **hyvinvointivajeiden ratkaisemiseksi**

OSA 3: Valtuustohyväksyntä ja toteuttaminen Suunnitelman hyväksyminen ja vieminen toteutukseen

Hyvinvointisuunnitelma

♥ Pohjois-Savon hyvinvointialueen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen (HYTE) suunnitelman tavoitteena on edistää kuvatuilla toimilla pohjoissavolaisten hyvinvointia ja terveyttä vuosina 2025-2029:

- vahvistaa terveyttä ja ennaltaehkäistä sairauksia
- vahvistaa varhaista tukea niille, jotka sitä tarvitsevat
- vähentää haittoja ja tukea toimintakyvyn palautumista ja
- vaikuttaa HYTE-kertoimen kautta saatavaan rahoitukseen.

Hyvinvointisuunnitelman sisältö

- ♥ Ohjelmatoiden koonti yhteen
- ♥ Hyvinvointisuunnitelmatyön prosessi ja tiedolla johtaminen
- ♥ HYTE-työ on yhteistyötä
- ♥ Pohjois-Savon hyvinvointialueen hyvinvointisuunnitelman tavoitteet, toimenpiteet, vastuutahot ja seurantamittarit
- ♥ Pitkän aikavälin seurantamittarit
- ♥ Seuranta ja arviointi

Ohjelmatöiden koonti yhteen

Pohjois-Savon hyvinvointisuunnitelma on hyvinvointialueen strategian mukainen

Aluehal 6.10.2025

Hyvänvoimaa
pohjoissavolaisille

Visiomme

Pohjois-Savossa
voidaan hyvin.

Missiomme

Vahvistamme yhdessä
hyvinvointia ja
turvallisuutta.

Strategiset painopisteet

Ihmiset
tulevat aina
ensin.

Työntekijöiden
hyvinvointi on
toimintamme
perusta.

Uudistumalla
tasapainotamme
talouden.

Arvomme

Ihminen. Tärkein.

Vastuullisesti. Totta kai.

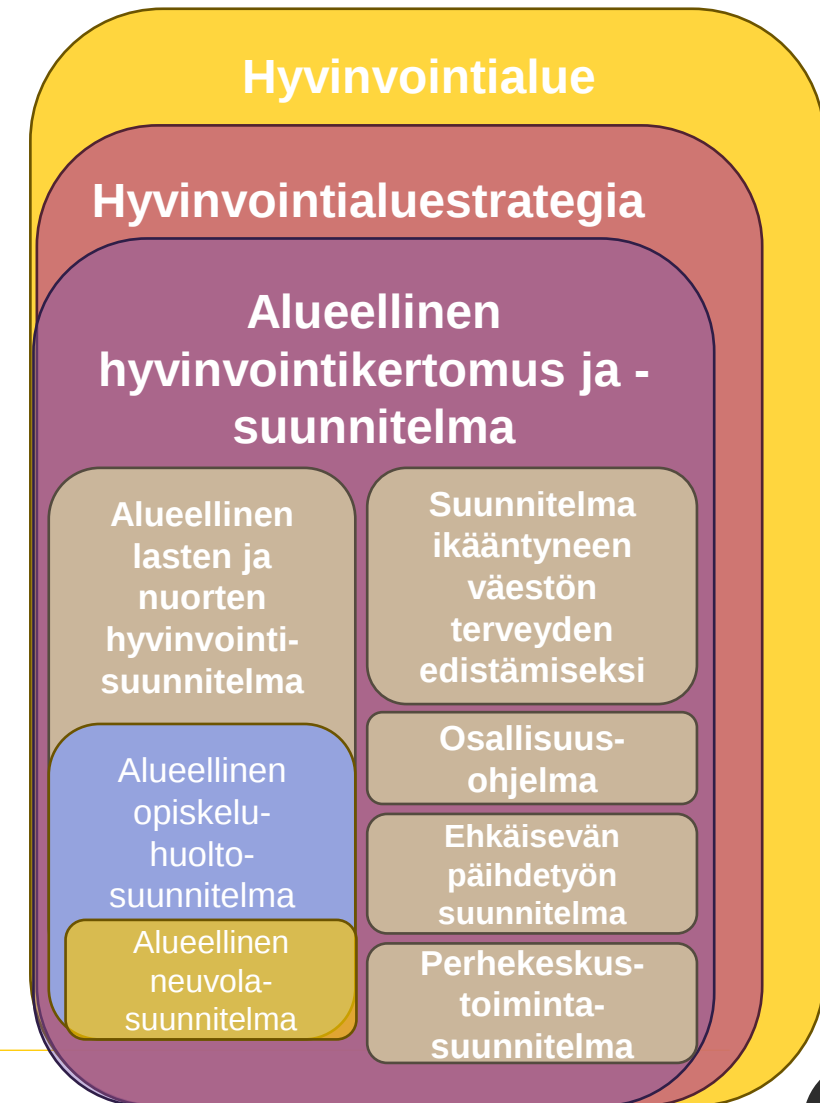

Yhteistyöllä. Aina.

Yhteiset HYTE-painopisteet ja tavoitteet alueellisessa hyvinvointisuunnitelmassa

- Se miten erillissuunnitelmat liitetään tai huomioidaan hyvinvointisuunnitelmassa, on hyvinvointialueen päätettävissä
- Oleellista, että hyvinvointisuunnitelma ja siihen liittyvät muut suunnitelmat muodostavat yhtenäisen, samansuuntaisen kokonaisuuden
- Muut suunnitelmat voidaan sisällyttää osaksi hyvinvointisuunnitelmaa tai sen liitteeksi tai muulla tavoin osoitetaan, että suunnitelmat muodostavat tavoitteiltaan yhtenäisen kokonaisuuden
- Pohjois-Savon hyvinvointialueen hyvinvointikertomuksessa on tuotu esille tilannekuva väestön hyvinvoinnin ja terveydentilasta. Hyvinvointisuunnitelmassa on kuvattu **yhteiset painopisteet ja näiden tavoitteet**, jotka ovat yhteiset lasten- ja nuorten hyvinvointisuunnitelman ja ikääntyneen väestön terveyden tukemisen suunnitelmien kanssa.
Muutoin asiakirjat ovat itsenäisiä liitteitä osana hyvinvointisuunnitelmaa.

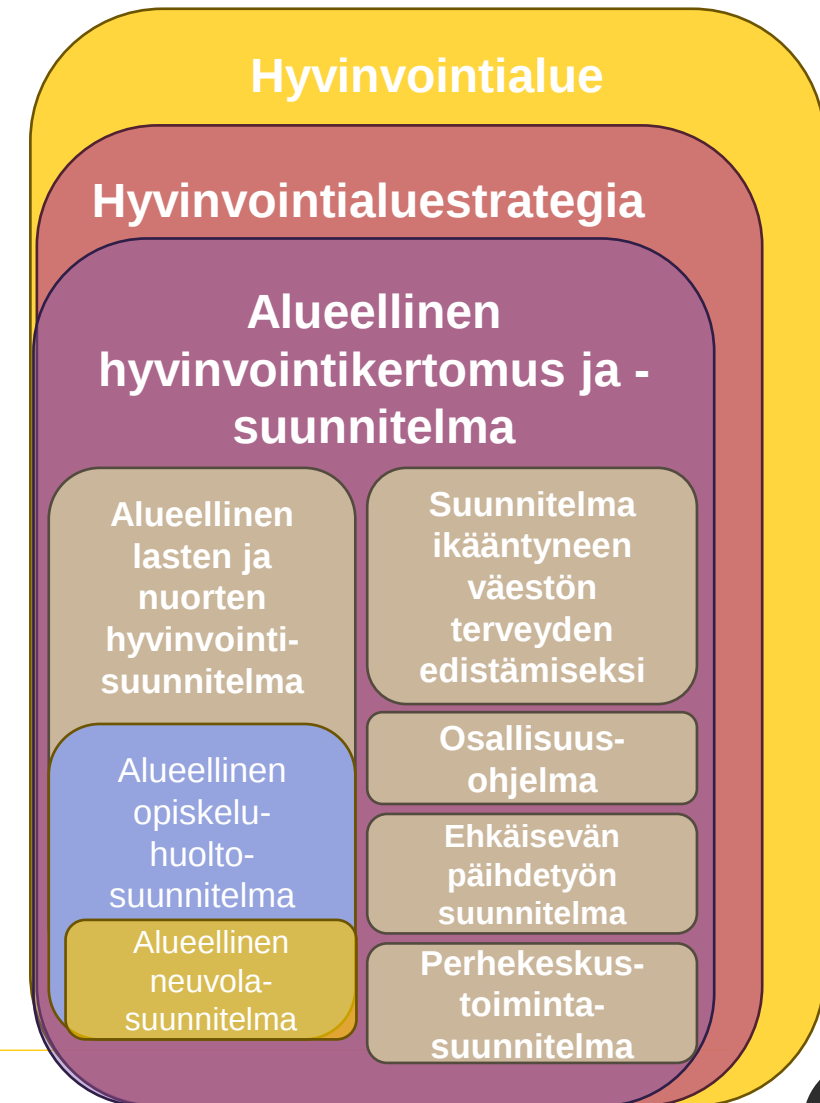

Yhteiset painopisteet ja tavoitteet alueellisessa hyvinvointisuunnitelmassa

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalveluista 5§

Hyvinvointialueen on laadittava suunnitelma toimenpiteistään ikääntyneen väestön hyvinvoinnin, terveyden, toimintakyvyn ja itsenäisen suoriutumisen tukemiseksi sekä iäkkäiden henkilöiden tarvitsemien palvelujen ja omaishoidon järjestämiseksi ja kehittämiseksi osana hyvinvointikertomusta ja -suunnitelmaa. Suunnittelussa on painotettava kotona asumista ja kuntoutumista edistäviä toimenpiteitä sekä arvioitava ikääntyneen väestön hyvinvoinnin tilaa, ikääntyneelle väestölle tarjolla olevien palvelujen riittävyttä ja laatua sekä ikääntyneen väestön palveluntarpeeseen vaikuttavia tekijöitä.

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalveluista | 980/2012 | Lainsäädäntö | Finlex

Yhteiset painopisteet ja tavoitteet alueellisessa hyvinvointisuunnitelmassa

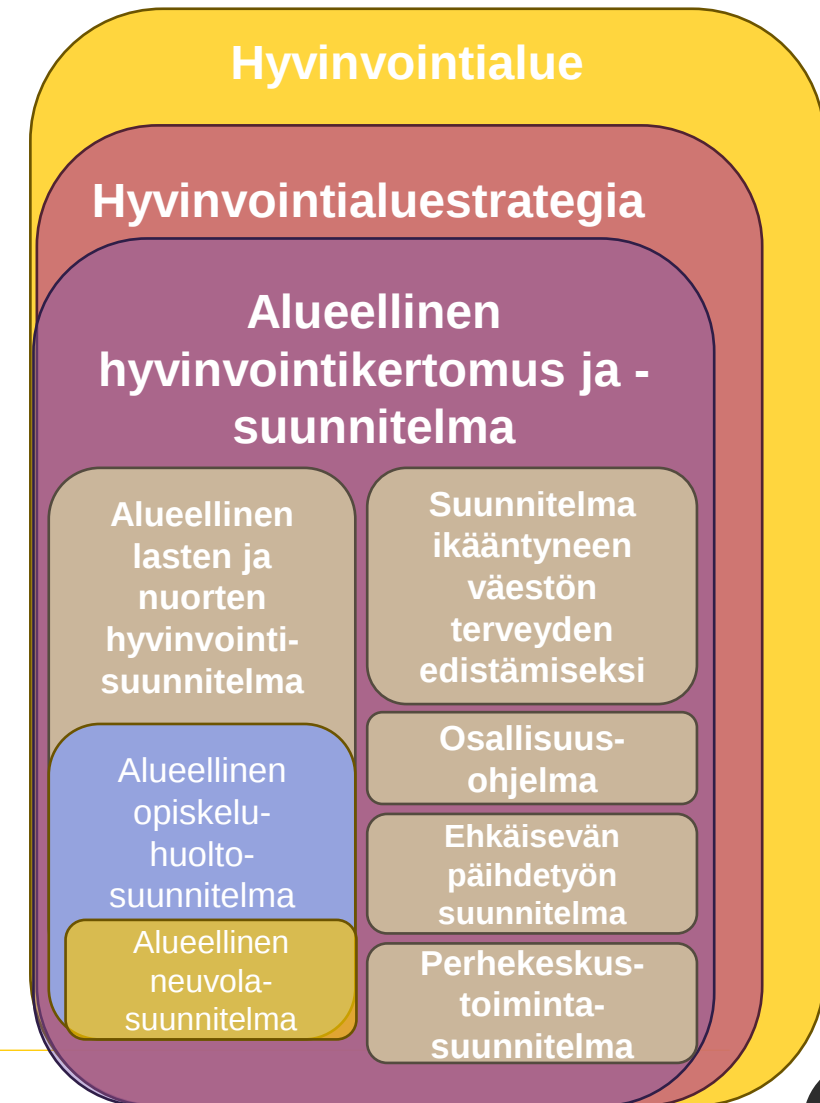
Lastensuojelulaki 12§

Hyvinvointialueen on laadittava lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi hyvinvointialueen toimintaa koskeva alueellinen **lasten- ja nuorten hyvinvointisuunnitelma**, joka hyväksytään hyvinvointialueen aluevaltuustossa ja tarkistetaan vähintään kerran neljässä vuodessa. Suunnitelma on osa hyvinvointialueen hyvinvointisuunnitelmaa.

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma sisältää **alueellisen opiskeluhuoltosuunnitelman ja alueellisen neuvolasuunnitelman**.

Pohjois-Savon hyvinvointialueella laaditaan myös **perhekeskustoimintasuunnitelma**, jonka tavoitteet ovat linjassa edellä mainittujen suunnitelmien ja hyvinvointisuunnitelman kanssa.

[Lastensuojelulaki 12§](#)

Yhteiset painopisteet ja tavoitteet alueellisessa hyvinvointisuunnitelmassa

Laki hyvinvointialueesta 28-34§

Osallisuus liittyy kiinteästi hyvinvointiin ja terveyteen. Sen vuoksi osallisuusohjelma on luontevaa sisällyttää osaksi hyvinvointisuunnitelmaa.

Laki hyvinvointialueesta edellyttää, että hyvinvointialueen asukkailla ja palvelujen käyttäjillä on oikeus osallistua ja vaikuttaa hyvinvointialueen toimintaan. Aluevaltuuston on pidettävä huolta monipuolisista ja vaikuttavista osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksista ja menetelmistä.

Myös vaikuttamistoimielimille tulee antaa mahdollisuus vaikuttaa hyvinvointialueen toiminnan suunnitteluun, valmisteluun, toteuttamiseen ja seurantaan. Hyvinvointialueen on tiedotettava siitä, millä tavoin päätösten valmisteluun voi osallistua ja vaikuttaa.

[Laki hyvinvointialueesta](#) | [611/2021](#) | [Lainsäädäntö](#) | [Finlex](#)

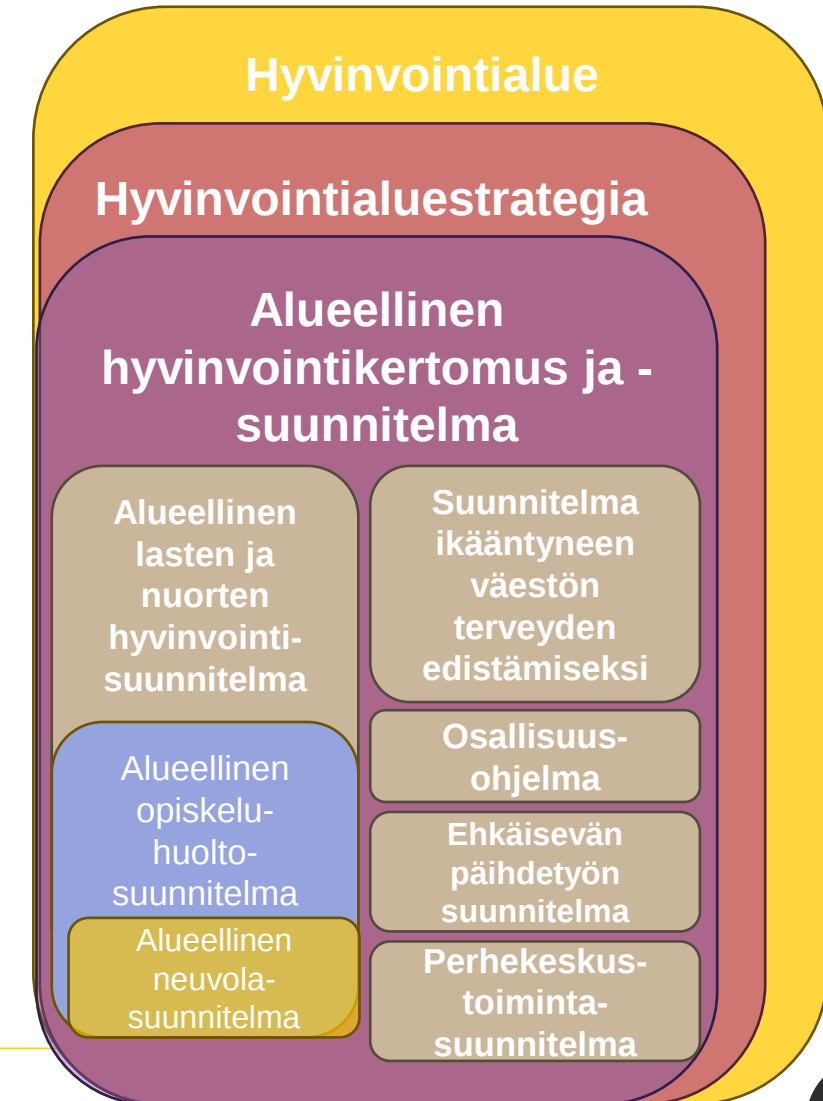
Yhteiset painopisteet ja tavoitteet alueellisessa hyvinvointisuunnitelmassa

Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä (523/2015), Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma 2015

Hyvinvointisuunnitelma sisältää ehkäisevän päihdetyön suunnitelman. Hyvinvointialueen vastuulla on tukea alueensa kuntia ehkäisevässä päihdetyössä ja huolehtia ehkäisevästä päihdetyöstä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa.

Hyvinvointialueen ehkäisevän päihdetyön tehtäviä ovat lain mukaan alueen päihdeolojen seuranta ja niistä tiedottaminen, päihdehaittoja vähentävän tiedon tarjoaminen yksilöille ja koko alueen väestölle, ehkäisevän päihdetyön osaamisen tukeminen tehtävissään ja ehkäisevän päihdetyön esittäminen ja edistäminen omassa hallinnossaan. Hyvinvointialueen tulee myös huolehtia, että toimet sovitetaan yhteen kuntien, viranomaisten, alueen asukkaiden, yhteisöjen ja elinkeinotoimen kanssa. Lisäksi on edistettävä alueen asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia päihdehaittojen vähentämiseksi.

[Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä | 523/2015 | Suomen säädöskokoelma | Finlex](#) ja [Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma : Alkoholi-, huume- ja rahapelihaittojen sekä tupakoinnin vähentäminen](#)

Hyvinvointisuunnitelmatyön prosessi ja tiedolla johtaminen

Laaja hyvinvointikertomus ja –suunnitelma 2025-2029 ja vuosiraportit

Hyvinvointikertomuksen
Hyväksyntä vanhassa valtuustossa

Vuosiraportti; miten
hyvinvointisuunnitelma edennyt.
Valtuustolle hyväksyntä ja
osaksi tilinpäätöstä

Mitä HYTE:ä tehty
menneellä
valtuustokaudella

Miltä tilastot
näyttää (myös Pohjois-
Savon kuntien väliset erot)

Laaja hyvinvointikertomus eli -analyysi
vuosista 2021-2025

Mitä
tehty

Miltä
tilastot
näyttää

Vuosiraportti

2024

2025

2025

2026

vanha valtuusto

uusi valtuusto

Tiedon keruu ja tiedon
analysointi

Laaja hyvinvointisuunnitelmatyö 04-10/25

Miten hyvinvointianalyysissa todetut
hyvinvointivajeet ratkaistaan – tavoitteet,
toimenpiteet ja seuranta

Verkostot ja eri HYTE-toimijat
yhdessä suunnitelman
työstössä (hva, kunnat, muut
toimijat, asukkaat)

Hyvinvointisuunnitelman 2025-2029
hyväksyntä

HYTE-neuvottelukunta 5.11.2025,
aluehallitus 12/2025,
aluevaltuusto 12/2025

Hyvinvointiedon koonti

Pohjois-Savon omat tiedonkeruut ja tieto kuntiin

- HYTE vaikuttavien menetelmien kysely
- Järjestöjen HYTE-kysely
- Aasukkaiden kokemuksellisen hyvinvoinnin kysely
- Päihdetilannekysely

Hyvinvointisuunnitelmaa työstetty asukkaita ja eri toimijoita osallistaen

Sote-järjestämislain [Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä | 612/2021 | Suomen säädöskokoelma | Finlex](#) 7§ mukaan hyvinvointialueen asukkaiden ja palvelujen käyttäjien osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista hyvinvointikertomuksen ja -suunnitelman laadinnassa säädetään hyvinvointialueesta annetun lain 29 §:ssä: hyvinvointialueen asukkailla ja palvelujen käyttäjillä on oikeus osallistua ja vaikuttaa hyvinvointialueen toimintaan.

Osallistumista ja vaikuttamista voidaan edistää muun muassa järjestämällä keskustelu- ja kuulemistilaisuuksia sekä asukasraateja, selvittämällä asukkaiden ja hyvinvointialueella säännönmukaisesti tai pitempiaikaisesti asuvien tai oleskelevien palvelujen käyttäjien mielipiteitä ennen päätöksentekoa ja tukemalla asukkaiden sekä järjestöjen ja muiden yhteisöjen oma-aloitteista asioiden suunnittelua ja valmistelua. [Laki hyvinvointialueesta | 611/2021 | Lainsäädäntö | Finlex](#)

Hyvinvointisuunnitelmaa työstetty asukkaita ja eri toimijoita osallistaen

- ♥ Hyvinvointisuunnitelman työstämiseen on osallistettu laajasti hyvinvointialueen toimialoja, alueen kuntia, HYTE-toimijoita, alueen asukkaita ja hyvinvointialueen henkilöstöä. Tavoitteena on ollut, että hyvinvointisuunnitelman työstöprosessi sitouttaa HYTE-työhön ja hyvinvointisuunnitelmaan.
- ♥ Asukkaat ja heidän oma aktiivisuus nähdään yhtenä merkittävänä toimijana hyvinvointisuunnitelman tavoitteiden saavuttamiseksi. Tämä tarkoittaa esimerkiksi omasta terveydestä huolehtimisesta ja osallistumisesta yhteisön toimintaan. Jokaisen oma panos on tärkeä osa omaa ja yhteistä työtä hyvinvoinnin, terveyden ja osallisuuden lisäämiseksi.
- ♥ Hyvinvointisuunnitelman laatimiseen on osallistunut pohjoissavolaisista asukkaista koottu asukasraati sekä ikäihmisten neuvosto, vammaisneuvosto ja nuorisovaltuusto. He kuvasivat asukkaiden hyvinvointihaasteiden ratkaisemiseksi hyvinvointia edistäviä toimenpiteitä. Tämän jälkeen tehtiin kysely pohjoissavolaisille asukkaille, jossa heillä oli mahdollisuus kommentoida hyvinvointisuunnitelmaa. Myös hyvinvointialueen henkilöstölle tehtiin oma kysely, jossa pyydettiin kommentteja hyvinvointisuunnitelmaan kirjatusta toimenpiteistä ja juurisyistä. Kommentit otettiin huomioon hyvinvointisuunnitelmaa työstettäessä.

Hyvinvointisuunnitelmaa on työstetty eri työryhmissä ja verkostoissa

03-10/2025

Pohjois-Savon hyvinvointialue

- ♥ Ikääntyneiden palvelujen johtoryhmä
- ♥ Perhekeskuksen päälliköiden ja kehittäjien tapaamiset
- ♥ Vammaispalvelut
- ♥ Yleiset palvelut, peruspalvelut (sis myös suun terveys) ja erityispalvelut
- ♥ Tietojohtamisen palvelualue
- ♥ Koulutuspalvelujen palvelualue
- ♥ PSHVA:n osallisuustyöryhmä
- ♥ Elintapaohjauksen työryhmä
- ♥ Pohjois-Savon hyvinvointialueen ravitsemushoitotyöryhmä
- ♥ Rakenteellisen sosiaalityön työryhmä ja rakenteellinen sosiaalityön kehittäjäverkosto
- ♥ Hyvinvointialueen kulttuurihyvinvointityöryhmä
- ♥ Pohjois-Savon hyvinvointialueen kaatumisten ehkäisyn työryhmä
- ♥ Raskaus- ja vauva-ajan mielenterveyden edistämisen verkosto
- ♥ Nikotiiniton sote- työryhmä

Monialaiset verkostot: kunnat, järjestöt, seurakunnat, hyvinvointialue, oppilaitokset, muiden toimijoiden edustajat

- ♥ Pohjois-Savon osallisuusverkosto
- ♥ Liikunnallisen elämäntavan ja ravitsemusterveyden edistämisen työryhmä
- ♥ Seksuaaliterveyden ja –kasvatuksen edistämisen työryhmä
- ♥ Lasten, nuorten ja lapsiperheiden ravitsemuksen edistämisen työryhmä
- ♥ Väkivaltatyön verkosto
- ♥ Kiusaamisen ehkäisyn työryhmä
- ♥ Alueellinen kaatumisten ehkäisyn työryhmä
- ♥ Arjen turvallisuuden verkosto
- ♥ Pohjois-Savon kulttuurihyvinvointiverkosto
- ♥ MIDAS, Mielenterveyden edistämisen alueellinen verkosto
- ♥ Mielenterveys ja päihdetyön verkostokahvit
- ♥ Ikääntyneiden mielenterveys- ja päihdeverkosto
- ♥ Ehkäisevän mielenterveys- ja päihdetyön työryhmä
- ♥ A-klinikkasäätiön kehittämistyöryhmä
- ♥ Opiskeluhuollon yhteistyöryhmä
- ♥ Pienten lasten unityöryhmä
- ♥ Pohjois-Savon itsemurhien ehkäisyverkosto
- ♥ Pohjois-Savon lapsiasianverkosto

Hyvinvointisuunnitelmaa on työstetty eri työryhmissä ja verkostoissa

03-10/2025

Asiantuntijat

- ♥ Vastaava ylilääkäri Tarja Koskinen, lasten ja nuorten psykiatrian ylilääkäri Anita Puustjärvi, kehittämisasiantuntija Jukka Heiskanen, asiakas- ja potilasturvallisuus päällikkö Tuija Pakkala, turvallisuus- ja pelastuspalvelut, Lauri Holappa, Antti Haataja
- ♥ Vaikuttavuuden talo
- ♥ Pohjois-Savon syöpäyhdistys Heidi Kolehmainen

Kuntatoimijat

- ♥ Pohjois-Savon kuntien HYTE-yhdyshenkilöiden ja hyvinvointikoordinaattorien verkosto sekä kuntien muut ammattilaiset

Seurakunnat

- ♥ Ev.lut. seurakunta, hiippakunnan neuvottelukunta
- ♥ Muut uskontokunnat

Asukkaat ja PSHVA:n henkilöstö

- ♥ Pohjois-Savon hyvinvointialueen asukasraati
- ♥ Asukkaiden ja PSHVA henkilöstön kysely

Toimielimet ja luottamushenkilöt

- ♥ Nuorisovaltuusto
- ♥ Järjestöneuvosto
- ♥ Ikäihmisten neuvosto
- ♥ Vammaisneuvosto
- ♥ HYTE-neuvottelukunta (samalla lakisääteinen HYTE-neuvottelu 3.6. ja 16.9.2025 kunnat, hva toimialat, oppilaitokset, muut toimijat (poliisi, maakuntaliitto, työterveyshuolto, apteekit, järjestöneuvosto, yrittäjät, työllisyysalueet)
- ♥ Luottamushenkilöt; aluevaltuuston strategiaseminaari

Hyvinvointisuunnitelma ja tiedolla johtaminen

♥ Tiedolla johtaminen:

- ne ilmiöt, jotka on todettu hyvinvointivajeiksi hyvinvointikertomuksessa, on muotoiltu tavoitteiksi hyvinvointisuunnitelmaan
- hyvinvointisuunnitelmassa on kuvattu hyvinvointivajeiden ratkaisemiseksi vaikuttavat toimenpiteet / hyvät käytännöt
- toimenpiteet kohdistetaan kohderyhmiin, joiden parissa vajeita on erityisesti tunnistettu
- vastuutahot edistävät toimenpiteitä ja raportoivat hyvinvoinnin vuosiraporttiin toimenpiteiden etenemisestä ja
- tavoitteiden toteutumista seurataan myös seurantamittarein.

♥ Vaikuttavat toimenpiteet/ hyvät käytännöt käyttöön huomioiden:

- terveyserot, yhdenvertaisuuden toteutuminen, vastuullisuus ja kestävä kehitys
 - erillinen vastuullisuusohjelma kokoaa vastuullisuustyön periaatteet, tavoitteet ja linkit muihin strategisiin ohjelmiin.
- toimintakyvyltään ja taloudellisilta mahdollisuuksiltaan, kulttuurisista ja uskonnollista taustoista tulevat sekä seksuaalivähemmistöjen edustajat ja
- rakenteellisen sosiaalityön ja käytännön kentän ajatukset.

Tiedolla johdettuja tavoitteita ja vaikuttavat toimenpiteet käyttöön

- ♥ Hyvinvointitavoitteet tiedolla johtamiseen perustuvia ja kohdennettuja
- ♥ Toimenpiteet vaikuttavia, juurisyihin pureutuvia
- ♥ Jokaisella toimenpiteellä vastuutaho
- ♥ Jokaisella tavoitteella seurantamittari

Vaikuttavuuden kolme koriä

A-kori

Tutkittu menetelmä

- Vaikutus mitattavissa
- Interventiotutkimusta tehty
 - Vaikuttavuus osoitettu

B-kori

Toimiva käytäntö

- Kokemusta laajalti
- Asiakkaiden ja asiantuntijoiden myönteinen tuntuma
 - Vaikuttavuus mahdollinen

C-kori

Pilotointi / kokeilut

- Ei vielä kokemusta
- Asiantuntijoiden "paras arvaus"
 - Vaikuttavuus epävarma

HYTE-työn menetelmien valinnassa priorisointia

Kun on todettu hyvinvointivaje, käytettävät toimenpiteet/ menetelmät valitaan seuraavasti:

♥ **A-kori** (tutkitut menetelmät) aina **ensisijainen**, mikäli:

- Tutkittuja menetelmiä on saatavilla
- Menetelmät soveltuvat käyttöön, eli resurssit löytyy

♥ **B-kori** (toimiva käytäntö) **toissijainen**, mikäli:

- A-korin menetelmiä ei ole tai ne eivät sovellu käyttöön
- Pyritään kytkemään vaikuttavuustutkimus mukaan

♥ **C-kori** (pilotointi / kokeilut) vasta silloin käyttöön, mikäli:

- Tutkittuja menetelmiä tai toimivia käytäntöjä ei vielä ole
- Hyvinvointivaje todetaan niin merkittäväksi, että toimenpiteisiin on ryhdyttävä heti
- Pyritään kytkemään vaikuttavuustutkimus mukaan

HYTE-työ on yhteistyötä

**Hyvinvointisuunnitelma sisältää kuvauksen
asiantuntijatuesta ja sidosryhmäyhteistyöstä
yhdyspinnoilla hyvinvointitavoitteiden edistämiseksi**

Pohjois-Savon hyvinvointialueen strategian mukaisesti teemme hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä yhdessä

Aluehallitus 6.10.2025

Arvomme

Ihminen. Tärkein.

Vastuullisesti. Totta kai.

Yhteistyöllä. Aina.

Toimimme Pohjois-Savon ja sen ihmisten hyväksi. Tunnistamme erilaiset tarpeet ja edistämme tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta.

Meille vastuullisuus tarkoittaa luotettavaa, oikeudenmukaista, avointa ja taloudellisesti kestävää toimintaa.

Vastuullisuus tarkoittaa meille myös ympäristövastuuta ja hyvää hallintotapaa.

Teemme työtä yhdessä – työkavereiden, asukkaiden ja kumppanien, kuten kuntien, yritysten ja järjestöjen kanssa.

Ratkaisemme asiat reilusti ja perustellusti, kaikkia tasapuolisesti kohdellen.

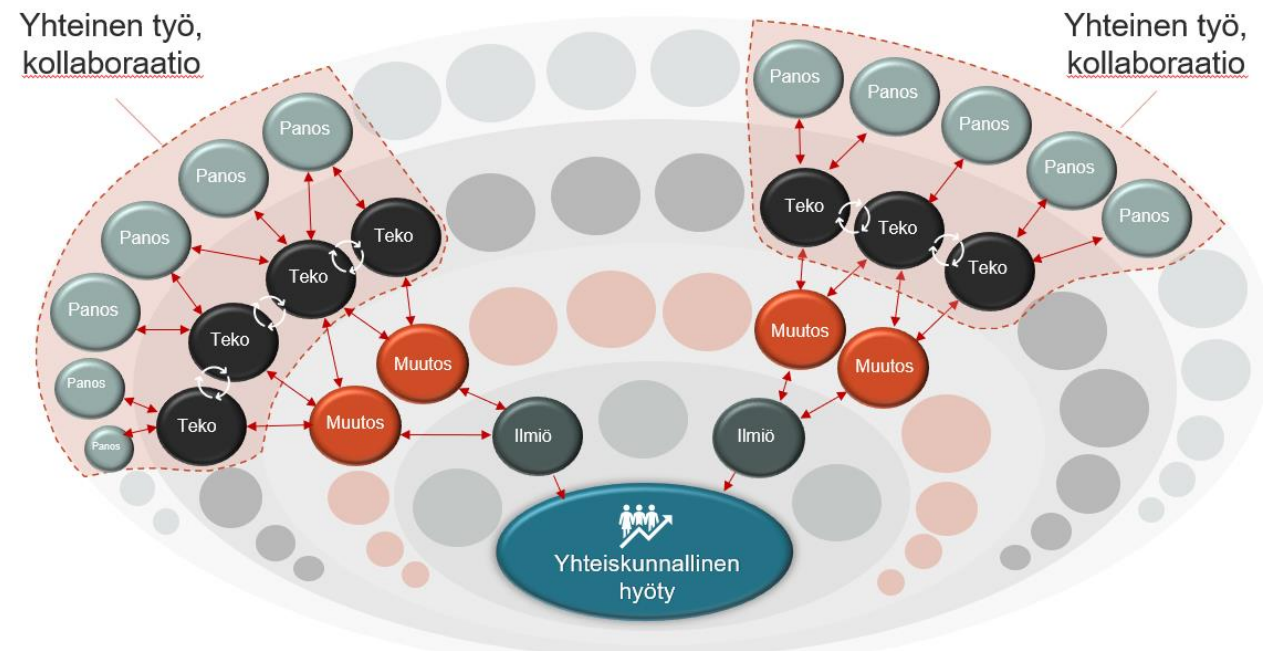

[a509fc15-75c5-8b7a-af54-a265b06f8a24](#)

Hyvinvointisuunnitelman toteutus vaatii yhteistyötä

- Yksittäisen tavoitteen saavuttamiseksi tarvitaan useita eri toimijoita, tekoja ja panoksia. Ks. Viereinen kuva vaikuttavuuden ekosysteemi, yhteistyö yhdyspinnoilla

Yhteistyö yhdyspinnoilla

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen (HYTE)

Terveyttä edistävää/ ylläpitävää

= terveille ihmisille kohdistuvaa (esim. ravitsemuskasvatus, päihdekasvatus, terveystarkastukset)

Ennaltaehkäisevää työtä ja varhaista tukea

= riskiryhmille, oirehtiville ja/tai sairauden alkuvaiheessa oleville kohdistuva toiminta (liikuntaneuvonta, seulontatutkimukset/ mini-interventio)

Haittoja vähentävää tai toimintakyvyn palautukseen liittyvää toimintaa

(taudin etenemisen torjunta, esim. estetään uusi sydäninfarkti tai pistohuumeita käyttävillä c- hepatiitti)

K
u
n
t
a

H
y
v
i
n
v
o
i
n
t
i
a
l
u
e

HYTE yhteistyö ja yhdyspinnat konkretisoituvat hyvinvointisuunnitelmassa

Hyvinvointianalyysin perusteella Pohjois-Savon hyvinvointialueella tulee kiinnittää huomiota erityisesti seuraaviin hyvinvoinnin painopisteisiin:

- ♥ osallisuuden vahvistamiseen,
- ♥ hyvinvointia ja terveyttä edistävien elintapojen edistämiseen
- ♥ vanhemmuuden vahvistamiseen
- ♥ mielenterveystaitojen vahvistamiseen
- ♥ riippuvuuksien ehkäisemiseen
- ♥ väkivallan ja tapaturmien vähentämiseen
- ♥ HYTE-tiedolla johtamisen, rakenteiden, resurssien ja yhteneväisten toimintatapojen edistämiseen

Hyvinvointisuunnitelmassa painopisteet on kuvattu konkreettisina hyvinvointitavoitteina ja niiden taustalla vaikuttavia juurisyitä. Hyvinvointivajeiden ratkaisemiseksi kuvataan vaikuttavia konkreettisia HYTE-toimenpiteitä ja menetelmiä sekä tehtävää yhteistyötä yhdyspinnoilla:

- ♥ mitä asukkaat voivat itse tehdä
- ♥ Pohjois-Savon hyvinvointialueella tehtävät toimenpiteet,
- ♥ millaista asiantuntijatukea hyvinvointialueelta kuntiin ja muille HYTE -toimijoille tarjotaan ja
- ♥ millaista asiantuntijatukea sovitaan kunnista tarjottavan hyvinvointialueelle sekä
- ♥ millaista yhteistyötä tehdään seurakuntien, yritysten ja yleishyödyllisten yhdistysten, maakuntaliiton, apteekkien, poliisin, oppilaitosten, työterveyshuollon, työllisyysalueiden ja muiden HYTE-toimijoiden kanssa.

Järjestöissä tehtävä työ on laajaa ja kaikkea tehtävää työtä ei voida kuvata. Suunnitelmaan on kirjattu esimerkkejä.

HYTE-työ on yhteistyötä - yhteistyön lakiperusta

HYVINVOINTIALUE

- ♥ Edistettävä asukkaidensa hyvinvointia ja terveyttä. Hyvinvointialueella on ensisijainen **vastuu hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä** siltä osin, kun tämä tehtävä kytkeytyy hyvinvointialueen muihin **lakisääteisiin tehtäviin**
- ♥ toimittava hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä **yhteistyössä alueen kuntien** kanssa ja **tuettava** niitä **asiantuntemuksellaan**
- ♥ tehtävä **hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä yhteistyötä** hyvinvointialueen alueella hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä tekevien **muiden julkisten toimijoiden, yksityisten yritysten** ja **yleishyödyllisten yhteisöjen kanssa**
- ♥ Hyvinvointialue **laatii** hyvinvointikertomuksen ja -suunnitelman yhteistyössä alueensa **kuntien kanssa**.

KUNTA

- ♥ Edistettävä asukkaidensa hyvinvointia ja terveyttä. Kunnalla on ensisijainen **vastuu hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä** siltä osin, kun tämä tehtävä kytkeytyy kunnan muihin **lakisääteisiin tehtäviin**
- ♥ toimittava hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä **yhteistyössä hyvinvointialueen kanssa** ja **tuettava** sitä **asiantuntemuksellaan**
- ♥ tehtävä **hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä yhteistyötä** kunnassa hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä tekevien **muiden julkisten toimijoiden, yksityisten yritysten** ja **yleishyödyllisten yhteisöjen kanssa**

Sote-järjestämislain seliteosuus kuntien tuesta hyvinvointialueelle ja hyvinvointialueen tuesta kunnille

Kunta ja hyvinvointialue **sopisivat yhteistyön toteuttamisen rakenteista, toimintatavoista ja seurannasta** paikalliset ja alueelliset tarpeet huomioon ottaen.

HYVINVOINTIALUE

- ❖ Velvollisuus antaa asiantuntijatukea kunnille edellyttäisi hyvinvointialuetta osoittamaan **riittävät resurssit tähän**.
- ❖ Osana tätä hyvinvointialueet **analysoisivat tietoa**, järjestäisivät alueellista **koulutusta**, koordinoisivat **yhteisiä kehittämis- ja tutkimushankkeita** sekä **valtakunnallisten ohjelmien toimeenpanoa ja osallistuisivat kunnissa vaikutusten ennakoarviointityöhön** sekä **hyvinvointiryhmien työhön**. Sosiaalihuollon asiantuntemusta hyödynnettäisiin muun muassa sosiaalihuoltolain 7 §:ssä tarkoitetun **rakenteellisen sosiaalityön avulla**.

Lain seliteosuus: 1, ks. Sivu 666

KUNTA

- ❖ Velvollisuus antaa asiantuntijatukea hyvinvointialueelle edellyttäisi kuntaa osoittamaan **riittävät resurssit tähän**.
- ❖ Kunnan asiantuntijatuki hyvinvointialueelle voisi olla esimerkiksi **tiedon kokoamista ja analysointia, koulutuksia, yhteisiin kehittämis- ja tutkimushankkeisiin osallistumista** sekä **osallistumista hyvinvointialueen vaikutusten ennakoarviointityöhön ja hyvinvointiryhmien työhön**.

Lain seliteosuus: 1, ks. Sivu 664

Yhteistyö tapahtuu yhdyspinnoilla

Yhdyspinnalla tarkoitetaan

- ♥ kahden tai useamman organisaation välistä toiminnallista yhteyttä ja
- ♥ toimintoja ja tehtäväkokonaisuuksia
 - ♥ jotka kuuluvat kunnan tai hyvinvointialueen tai järjestöjen tai muiden toimijoiden omalle järjestämisvastuulle ja
 - ♥ joissa niiden asiakaslähtöinen toteuttaminen edellyttää yhteistyötä eri toimijoiden välillä

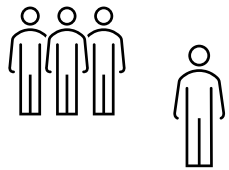
Kunnat ja hyvinvointialueet vastaavat omalla toimialallaan ja järjestötoimijat ja muut HYTE-toimijat omalla asiantuntijuudellaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä

Esimerkkejä yhdyspinnoista hyvinvoinnin edistämiseksi

Kunnat ja PSHVA tukevat toinen toisiaan asiantuntijuudellaan ja tekevät yhteistyötä järjestötoimijoiden ja muiden HYTE -toimijoiden kanssa

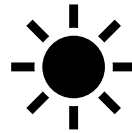
Vanhemmuuden vahvistuminen

Kiusaamisen ehkäisy

Väkivallan ehkäisy

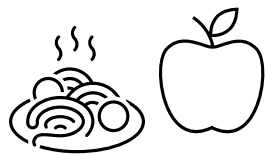
Seksuaaliterveyden edistäminen

Osallisuuden edistäminen ja yksinäisyyden vähentäminen

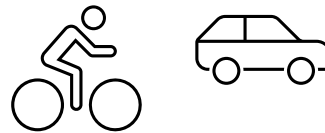
Ehkäisevä päihdetyö

Terveyttä edistävä ravitsemus

Mielenterveys-taitojen tukeminen

Liikenneturvallisuuden edistäminen

Kaatumisten ehkäisy

Liikunnallisen elämäntavan edistäminen

[Rakenteet - HYTE - Pohjois-Savo \(pshyvinvointialue.fi\)](https://pshyvinvointialue.fi) -> yhdyspinnat, ks. Esimerkkejä, suora linkki:
[HYTEyhdyspinnatPohjoisSavojaKuopio](https://hyyteyhdyspinnatpohjoissavoja kuopio)

Rytkönen & Tilles-Tirkkonen 2024

32

**Pohjois-Savon hyvinvointialueen
hyvinvointisuunnitelman painopisteet,
tavoitteet, toimenpiteet, vastuutahot ja
seurantamittarit**

Hyvinvointisuunnitelman tavoitteiden ja toimenpiteiden kuvauksen pohja

Tavoite:	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot Mitä toimenpiteitä tulee tehostaa, jotta tilanne on parempi valtuustokauden päätyttyä? Nykyiset toimet eivät ole olleet riittäviä.	Seurantamittarit Millä voidaan seurata, onko tavoite edennyt ja toimenpiteet toteutuneet?
Juurisyyt tavoitteena olevan asian taustalla		
Asukkaiden oma toiminta tavoitteen edistämiseksi		
Mitä Pohjois-Savon hyvinvointialueella (PSHVA) tehdään tavoitteen edistämiseksi		
Kunnan asiantuntijatuki ja yhteistyö yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi hyvinvointialueen kanssa		
Pohjois-Savon hyvinvointialueen (PSHVA) asiantuntijatuki yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi muiden HYTE-toimijoiden (kunnat, järjestöt, seurakunnat, oppilaitokset, yritykset, apteekit, maakuntaliitto, poliisi) kanssa		
Järjestöyhteistyö yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi hyvinvointialueen kanssa		
Seurakuntayhteistyö tavoitteen edistämiseksi hyvinvointialueen kanssa		
Oppilaitosten, työterveyshuollon, työllisyysalueiden, yritysten, apteekkien, maakuntaliiton ja poliisin yhteistyö tavoitteen edistämiseksi Pohjois-Savon hyvinvointialueen kanssa		

Kehitettävät asiat eli painopisteet ja tavoitteet Pohjois-Savossa vuosille 2025-2029

(huonoin tilanne suhteessa koko maahan ja vertailuhyvinvointialueisiin)

OSALLISUUDEN VAHVISTAMINEN

- ♥ Kaikilla on mahdollisuus vaikuttaa (vaikuttamisen kanavat) ja osallistumisen vaikuttavuus lisääntyy
- ♥ Yhteisöön kuulumisen tunne lisääntyy
- ♥ Ketään ei syrjitä ikä, terveydentila, mielipide

HYVINVOINTIA JA TERVEYTTÄ EDISTÄVÄT ELINTAVAT

- ♥ Raskaudenkeskeytykset vähenevät erit. yli 30v. ja vuoden sisään synnyttäneet tai keskeytys
- ♥ Kohdunkaulasyövän seulontojen käyntimäärät nousevat
- ♥ Mahdollistetaan monipuolisen ravitsemuksen toteutuminen erit. tytöt, 8. ja 9.lk, työkäiset
- ♥ Liikunnallisuuden lisääminen arkeen erit. aol pojat, työkäiset naiset ja keskitason koulutus, toimintarajoitteiset ikäihmiset
- ♥ Riittävän unen ja palautumisen sekä aivoterveysten edistäminen erit. työkäiset matala koulutustaso ja miehet, 8. ja 9.lk ja lukion tytöt

VANHEMMUUS VAHVISTUU

- ♥ Vanhemmuustaidot vahvistuvat erit. rajat ja arkirytmi, keskusteluyhteys tunnekasvatus

MIELENTERVEYSTAITOJEN VAHVISTAMINEN

- ♥ Tunne- ja vuorovaikutustaidot, itsesäätelyn taidot ja vastoinikäymisten sietokyky vahvistuvat erit. tytöt, lukio, työkäiset, ikäihmiset

RIIPPUVUUKSIEN EHKÄISY

- ♥ Päihteettömyys lisääntyy, päihteiden käyttö ja ongelmallinen raha- ja digipelaaminen ja käytön haitat vähenevät alkoholi: aol, työkäiset miehet, ikäihmiset. Tupakka: raskaana olevat, työkäiset. Sähkötupakka: peruskoululaiset, työkäiset. Nikotiinituotteet: työkäiset miehet. Huumeet: miehet, korkeasti koulutetut. Rahapelaaminen: aol, työkäiset
- ♥ Netin haitallinen käyttö vähenee erit. 4. ja 5.lk

VÄKIVALTA JA TAPATURMAT VÄHENEVÄT

- ♥ Kaltoinkohtelua ei sallita erit. ikäihmiset
- ♥ Väkivaltaa ei sallita Erit. vanhempien toimesta lapsia kohtaan, kiusaaminen 4. ja 5.lk
- ♥ Kukaan ei koe seksuaalista ahdistelua tai häirintää
- ♥ Kaatumistapaturmat vähenevät erit ikäihmiset
- ♥ Arjen turvallisuuden edistäminen osana kokonaisturvallisuutta erit. HYTE näkökulmasta, asukkaiden häiriötilanteisiin varautuminen.

HYTE-TIEDOLLA JOHTAMINEN, RAKENTEET, RESURSSIT JA YHTENEVÄISET KÄYTÄNNÖT

- ♥ HYTE-tiedolla johtaminen erit. kirjaaminen, HYTE-mittareiden luonti PSHVA:lle
- ♥ Vahvat HYTE-rakenteet ja resurssit osaksi palvelustrategiaa, palvelurakennetta, käyttösuunnitelmia, järjestöyhteistyörakenne, PSHVA:n palvelut-kunta yhteistyö, kulttuuri sotessa, HYTE-resurssit palvelutuotannossa
- ♥ Yhteneväiset käytännöt ja prosessit mm. liikuntaneuvonta, MOVE-prosessi, AUDIT-C, tuen tarve selvitys 8.lk, elintapaneuvonta, työttömien terveystarkastukset
- ♥ Yhteistyö HYTE-kertoimien edistämiseksi

Osallisuuden vahvistaminen

Painopiste: Osallisuuden vahvistaminen

Tavoite: Kaikilla on mahdollisuus vaikuttaa (vaikuttamisen kanavat) ja osallistumisen vaikuttavuus lisääntyy 1/4	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Juurisyyt tavoitteena olevan asian taustalla	• Vaikuttamisen kanavista ei ole tietoa, ei löydetä itselle sopivaa vaikuttamiskanavaa • Osallistumista ei koeta merkitykselliseksi, vaikutusmahdollisuudet koetaan vähäisiksi • Asiakkaan osallistaminen omaan palveluun on puutteellista • Vaihtoehtoisten kommunikaatiokeinojen käytön osaaminen on puutteellista • Yhdistyksissä toimijat ikääntyvät ja nuoria on vaikea saada mukaan, ei haluta sitoutua vastuutehtäviin	
Asukkaiden oma toiminta tavoitteen edistämiseksi	• Tiedon etsiminen vaikuttamismahdollisuuksista • Vanhempien toimiminen esimerkkinä lapsille ja nuorille osallistumisesta ja keskusteleminen yhteiskunnallisista asioista • Paikalliset kyläparlamentit, joihin on helppo tulla mukaan	
Mitä PSHVA:lla tehdään tavoitteen edistämiseksi	• Viestintä ja tieto-osallisuus: • Monikanavainen ja selkeä viestintä vaikuttamismahdollisuuksista ja palveluista, kohdennettua viestintää myös paperitiedottein esim. ilmoitustauluilla (viestintä, palvelutuotanto) • Verkkosivujen käyttäjäystävällisyys, selkokielen käyttö (viestintä, palvelutuotanto) • Tietoa vaihtoehtoisista kommunikaatiokeinoista ja käytön hallinta (viestintä, koulutuspalvelut) • Asiakastyössä huomioidaan vaihtoehtoisten kommunikaatiokeinojen ja kommunikaatio-ohjauksen tarve (erit. vammaispalvelut) • Tiedottaminen asiakasprosesseista, perheiden palveluista, omista oikeuksista sekä perhekeskusverkoston toiminnasta – sähköinen perhekeskus, OmaPerhe, OmaHyte (perhepalvelut) • Ikäkeskuksen neuvonnasta tiedottaminen vaikeasti tavoitettaville ryhmille monikanavaisesti ja monitoimijaisesti (ikäntyneiden palvelut)	TEAviisari hyvinvointialue, osallisuus; osallistumis- ja vaikuttamistavat • Järjestetty keskustelu- ja kuulemistilaisuuksia • Asukkaiden mielipiteen selvittäminen ennen päätöksentekoa • Kehittäjäasiakkaat/ kokemusasiantuntijat palvelujen suunnittelussa/kehittämisessä • Asukkaiden, järjestöjen ja muiden yhteisöjen oma-aloitteisen suunnittelun tukeminen

Painopiste: Osallisuuden vahvistaminen

Tavoite: Kaikilla on mahdollisuus vaikuttaa (vaikuttamisen kanavat) ja osallistumisen vaikuttavuus lisääntyy 2/4	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Mitä PSHVA:lla tehdään tavoitteen edistämiseksi	• Vaikuttamiskanavat: • Hyvinvointialueella on käytettävissä monipuolisesti vaikuttamisen kanavia/metelmia. Osallistumisen mahdollisuuksista tiedotetaan. Kanavan/metelmän valinnassa huomioidaan tilanteeseen soveltuvuus, esim. kohderyhmien tarpeet (viestintä, palvelutuotanto) ○ asiakaskokemuksen järjestelmällinen kerääminen (esim. asiakaspalautteet) ○ kyselyjen toteuttaminen ○ keskustelu- ja kuulemistilaisuudet ○ hyvinvointialuealoite; ehdotukset toiminnan kehittämiseksi ○ kokemustoimijat ja –asiantuntijat palvelujen kehittämisessä, esim. vertaistuen toimintamallin kehittäminen (Matkalla riittävän vanhemmuuteen- hanke, v. 2026 loppuun) ○ asukasraadit yleisissä asioissa ja palvelutuotannossa asiakasraadit ○ vaikuttamistoimielinten hyödyntäminen (erit. perhe- ja vammaispalvelut sekä ikääntyneiden palvelut) ○ asukkaiden ja järjestöjen oma-aloitteiden suunnittelun tukeminen (esim. tuki aloitteiden tekemiseen ja kehittämishankkeisiin, järjestöyhteistyö) • Esteettömyyden ja saavutettavuuden huomioiminen osallistumisen mahdollistajana (palvelutuotanto) • Vaikutusten arviointi päätöksenteossa	• Asiakaskokemus • Muistutukset Kokemuksellinen hyvinvointikysely • Voi vaikuttaa itseään koskeviin asioihin asuinseudullansa • Luottamus poliittisiin päätöksentekijöihin

Painopiste: Osallisuuden vahvistaminen

Tavoite: Kaikilla on mahdollisuus vaikuttaa (vaikuttamisen kanavat) ja osallistumisen vaikuttavuus lisääntyy 3/4	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Mitä PSHVA:lla tehdään tavoitteen edistämiseksi	• Osallistumisen vaikuttavuus: • Oikea-aikainen osallistaminen; vaikuttamisen mahdollisuus valmisteluvaiheessa, riittävästi aikaa mielipiteen muodostamiseen (palvelutuotanto) • Osallistumisen vaikuttavuudesta viestiminen (viestintä, palvelutuotanto) • Asiakaskokemuksen käsittely ja toimenpiteistä viestiminen (palvelutuotanto) • Asiakkaan osallisuus omassa palveluissa: • Asiakkaan tarpeiden ja mielipiteen huomioiminen oman palvelun suunnittelussa ja toteuttamisessa; henkilöstön perehdytys, ohjeistus ja koulutus (palvelutuotanto, HYTE- ja osallisuuspalveluyksikkö, koulutuspalvelut) • Potilaan osallistaminen omaan hoitoonsa; potilas oman asiansa asiantuntija ja tarvittaessa läheisen mukaan ottaminen ja voimavarojen huomiointi. Riittävän tiedon saannista huolehtiminen. Hoitotahdon huomiointi. Ennakoivan hoitosuunnitelman huomiointi hoidon ja hoitoketjun suunnittelussa vaatii jalkautumisen vahvistamista (osastopalvelut, yleiset palvelut, avo) • Nuorten osallisuuden lisääminen opinto- ja työelämäpolulla (Wörtti- hanke vuoden 2026 loppuun) • Lapsen kuuleminen asiakasosallisuussuunnitelman mukaisesti (perhepalvelut) • Henkilöstön vaikutusmahdollisuudet (henkilöstöhallinto): • Valmentavan työkulttuurin juurruttaminen • Henkilöstölle koulutusta valmentavan työkulttuurin rakentamiseen esihenkilöiden ohella • Yhteiskäyttöalustan hyödyntäminen osallisuuden ja yhteisöllisyyden vahvistamisessa • Verkostojen johtamisen osaaminen • Henkilöstön foorumit	RAI • Asiakas on itse osallistunut arvioinnin tekoon • Asiakas on ilmaissut tavoitteen omalle hoidolle tai palvelulle Työhyvinvointikysely • Vaikutusmahdollisuudet omaan työhön
Kunnan asiantuntijatuki ja yhteistyö yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi hyvinvointialueen kanssa	• Pohjois-Savon osallisuusverkostoon osallistuminen (kaikki kunnat mahdollisuuksien mukaan) • Tiedon jakaminen kunnissa toimivista osallisuuden edistämisen hyvistä käytännöistä, esim. osallistuva budjetointi, lasten parlamentti, vaikuttamistoimielinten toiminta (kunnat, joilla on toimivia käytänteitä) • Kuntalaisille neuvontaa ja ohjausta erityisesti osallisuus- ja vaikutusmahdollisuuksista (kaikki kunnat) • Alueelliset vanhus- ja vammaisneuvostojen tapaamiset; tapaamisten järjestäminen yhteistyössä (kaikki kunnat)	

Painopiste: Osallisuuden vahvistaminen

Tavoite: Kaikilla on mahdollisuus vaikuttaa (vaikuttamisen kanavat) ja osallistumisen vaikuttavuus lisääntyy 4/4	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
PSHVA:n asiantuntijatuki yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi muiden HYTE-toimijoiden (kunnat, järjestöt, seurakunnat, oppilaitokset, yritykset, apteekit, maakuntaliitto, poliisi) kanssa	- Asiantuntijatuki osallisuusmenetelmien käyttöönottoon kunnissa (esim. viestintä hyvistä malleista), erityisesti osallisuudesta vastaava ryhmä kunnassa, osallisuus palvelujen suunnitteluun, lasten osallistamisen foorumit, asukasraadit (HYTE ja osallisuuspalveluyksikkö) - Ohjataan hyödyntämään kuntien vaikuttamistoimielimiä vaikuttamisen ja osallistumisen kanavana (esim. infran remontit) (erit. vammaispalvelut, ikääntyneiden palvelut, HYTE ja osallisuuspalveluyksikkö) - Osallistuminen yhteistyöfoorumeihin, esim. kumppanuuspöydät (luottamushenkilöt, viranhaltijat) - Nuorisovaltuuston edustajien vierailut kunnissa; nuorten innostaminen vaikuttamiseen (hyvinvointialueen nuorisovaltuusto)	TEAvisari Kuntajohto, osallisuus - Osallisuuden vastuuttaminen - Osallisuus palvelujen suunnitteluun erit. Keitele, Kaavi, Rautavaara - Lasten osallistamisen foorumit
Järjestöyhteistyö yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi hva:n kanssa	- Verkostoyhteistyö kokemusasiantuntijoiden ja –toimijoiden hyödyntämiseksi palveluissa, kokemusasiantuntijoiden ja –toimijoiden koulutus ja rekisterit (Pohjois-Savon kokemustoimintaverkosto, Kokemusasiantuntijuus Pohjois-Savossa -verkosto) - Kumppanuuspöydät (Wastery, Ylä-Savon Vakka) - Pohjois-Savon osallisuusverkostoon osallistuminen	
Seurakuntayhteistyö tavoitteen edistämiseksi hva:n kanssa		
Oppilaitosten, työterveyshuollon, työllisyysalueiden, yritysten, apteekkien, maakuntaliiton ja poliisin yhteistyö tavoitteen edistämiseksi PSHVA:n kanssa	- Opiskelijoiden osallisuusosaamisen vahvistaminen. Opiskelijat mukaan opiskeluhuollon ohjausryhmiin ja sitä kautta pääsevät vaikuttamaan HYTE-käytäntöihin (oppilaitokset) - Opiskelijoille ja huoltajille suunnattua tiedotusta osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksista (Sakky) - Opiskelijoiden ja päättäjien keskinäisten kuulemistilaisuuksien järjestäminen (Sakky) - Nuorisovaltuuston kanssa työskentely, nuorten vaikuttaja-akatemia, maakuntapäivä, maakuntaohjelman kirjaukset suuntaavat rahoitusta (Maakuntaliitto)	- Nuorilta kerätty palaute osallisuuden ja hyvinvoinnin kokemuksista Kouluterveyskysely - Osallistunut koulun asioiden suunnitteluun - Hyvät vaikutusmahdollisuudet koulussa - Huoltajien vaikutusmahdollisuudet

Painopiste: Osallisuuden vahvistaminen

Tavoite: Yhteisöön kuulumisen tunne lisääntyy 1/5	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Juurisyyt tavoitteena olevan asian taustalla	• Ei jaeta yhteisiä arvoja ja ajatuksia • Yksilö-/itsekeskeinen kulttuuri, ei ole perheen, naapurin, yhteisön tukea • Toisten lasten vanhempia ei tunneta, ei ole yhteyksiä, ei voida tehdä yhdessä kasvatustyötä • Yhdessä tekemisen puute ja kyläilykulttuurin häviäminen • Polarisoituminen (vastakkainasettelu, eriytyminen, eriarvoisuus) • Työhyvinvoinnin vaikutukset kohtaamiseen ja vuorovaikutukseen • Julkisen liikenteen puuttuminen, ajokortittomuus • Yhteisöllisyys siirtynyt somemaailmaan, digiköyhyys. Viestiminen puhelimella • Ihmisten tulevaisuudennäkymät heikot pienissä kunnissa/ huono-osaisuutta	
Asukkaiden oma toiminta tavoitteen edistämiseksi	• Kohtele muita samoin kuin toivoisit itseäsi kohdeltavan – toimintaohjeeksi • Perheiden yhteiset ruokailut • Kutsuminen mukaan toimintaan, esim. kyydin tarjoaminen • Naapuriapu • Somen avulla yhteyksien luominen ihmisiin ja paikkakunnalle • Kyläyhdistystoimintaan, tapahtumiin, harrastuksiin ja vapaaehtoistyöhön osallistuminen • Talkotoiminta • Toimintaan osallistumiskynnyksen madaltaminen (esim. henkilökohtainen kutsuminen, tervetulleeksi toivottaminen, kuulumisten kysyminen)	

Painopiste: Osallisuuden vahvistaminen

Tavoite: Yhteisöön kuulumisen tunne lisääntyy 2/5	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Mitä PSHVA:lla tehdään tavoitteen edistämiseksi	Henkilöstön yhteisöllisyyden edistäminen (henkilöstöhallinto, esihenkilöt ja henkilöstö): - Arvot ja hyveet ovat esillä henkilöstön keskuudessa, arvoista ja hyveistä puhutaan ja niitä nostetaan esille; Yhtä joukkuetta – koulutus koko henkilöstölle - Valmentavan työkulttuurin juurruttaminen ja palautekulttuurin vahvistaminen jokapäiväisessä työssä – nostetaan esille onnistumisia Palvelut: - Yhteisöllinen opiskeluhoito; painopisteen siirtäminen yhteisöllisyyteen (perhepalvelut) - Yksinäisyyden tunnistaminen ja ohjaaminen tuen piiriin; - Etsivä vanhustyön verkostotoiminta (Ikäkeskuksen palvelut) - Etsivä kulttuurinen vanhustyö (Hyvinvointia kulttuurista ikäihmisille Pohjois-Savoon (IKO4 2025-2027) -hanke) - Etsivä sosiaalityö (työikäisten sosiaalityö) - Kulttuuriluotsitoiminnan laajentaminen (Hyvinvointia kulttuurista ikäihmisille Pohjois-Savoon (IKO4 2025-2027) -hanke) - Hyvinvointilähete kulttuuriluotsitoimintaan (HYTE- ja osallisuuspalveluyksikkö) - Kaikukortit asiakkaille (jakajatahoina toimivat hyvinvointialueen palvelut, HYTE ja osallisuuspalveluyksikkö) - Vammaisuudesta huolimatta mahdollisuus osallistua ja olla aktiivinen yhteiskunnan toimija. Itsemääräämisoikeuden toteutumisen vahvistaminen palvelujen kautta (vammaispalvelulaki) ja vammaisuuden tuominen esille tapahtumissa (vammaispalvelut)	Työhyvinvointikysely - Yhteenkuuluvuus - Osallisuusindikaattori RAI - Yksinäisyyden kokemus ikääntyneiden palveluissa

Painopiste: Osallisuuden vahvistaminen

Tavoite: Yhteisöön kuulumisen tunne lisääntyy 3/5	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Kunnan asiantuntijatuki ja yhteistyö yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi hyvinvointialueen kanssa	• Kaikukortti kunnissa; nimetyt vastuuhenkilöt ja kaikukorttikohteet (kunnat, jotka mukana) • Kuntien kohtaamispaikat, joihin hyvinvointialueen palveluista voidaan ohjata asiakkaita • Etsivän vanhustyön verkostoissa mukana toimiminen (hyvinvointialue, kunta, srk, järjestöt yhteistyössä); esim. yksinäisyyttä kokevien ikäihmisten löytäminen ja tukeminen • HYTE- palveluohjauksen matalankynnyksen paikat kunnissa • Kuntien tuki tiedotukseen • Yhteisöllisyyttä edistävä hankeyhteistyö (esim. Hyvinvointia kulttuurista ikäihmisille)	Sotkanet • Itsensä yksinäiseksi tuntevien osuus (ikäryhmät, koulutustaso) FinLapset • Esikouluikäisten vanhemmista tuntee itsensä yksinäiseksi • Kohtaamis- ja matalankynnyksen paikkojen määrä

Painopiste: Osallisuuden vahvistaminen

Tavoite: Yhteisöön kuulumisen tunne lisääntyy 4/5	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Hva:n asiantuntijatuki yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi muiden HYTE-toimijoiden (kunnat, järjestöt, seurakunnat, oppilaitokset, yritykset, apteekit, maakuntaliitto, poliisi) kanssa	- Järjestöjen toiminnan tukeminen; tiedottaminen, ohjaus ja neuvonta, järjestöavustukset (HYTE ja osallisuuspalveluyksikkö) - Yhteisöllisen työn painopisteen kasvattaminen, esim. murrosikätkunnit, ala- ja yläkoululaisten ryhmätunnit (perhepalvelut) - Opiskeluhuollon ammattilaisten kautta tuodaan perheiden ääni kuuluviin kouluissa (perhepalvelut) - Vapaaehtoistyöhön perehdyttäminen ja kouluttaminen (esim. OLKA sairaalavapaaehtoiset)	Kokemuksellinen hyvinvointikysely Yksinäisyyden kokemus melko usein tai jatkuvasti nuoret
Järjestöyhteistyö yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi hva:n kanssa	- Ikäihmisten digitaidot ja –tuki, digiturvallisuusluennot (Savonetti) - Kaikukorttiverkoston toiminta (järjestöjen vastuuhenkilöt) - Ammatillisesti ohjatut vertaisryhmät (esim. Pohjois-Savon Syöpäyhdistys) - Kohtaamispaikan harraste- ja keskusteluryhmätoiminta (esim. Mielihyvin Savosta ry) - Ohjaamotoiminta (etsivä nuorisotyö, Ohjaamo) - Ryhmätoiminnoissa yhteistyö eri toimijoiden kanssa (esim. perheentalot, seurakunta, yhdistykset, hankkeet) - Ruoka-apuallianssiverkoston toiminta; yhteisölliset ruokailut	Kouluterveyskysely Osallistuu yhdistyksen tai järjestön/ vapaaehtoistoimintaan väh. kuukausittain

Painopiste: Osallisuuden vahvistaminen

Tavoite: Yhteisöön kuulumisen tunne lisääntyy 5/5	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Seurakuntayhteistyö tavoitteen edistämiseksi hva:n kanssa	- Kaikukorttitoiminta (verkostossa mukana olevien seurakuntien vastuuhenkilöt) - Asumispalveluissa olevien ikäihmisten luona järjestettävät hartaudet ja konsertit - Etsivän vanhustyön verkostoissa toimiminen	
Oppilaitosten, työterveyshuollon, työllisyysalueiden, yritysten, apteekkien, maakuntaliiton ja poliisin yhteistyö tavoitteen edistämiseksi PSHVA:n kanssa	- Tilannekuvan tuottaminen ja asiantuntijapalvelut (poliisi) - Tuetaan toimenpiteitä, jotka vähentävät yksinäisyyttä ja lisäävät yhteisöllisyyttä. Tavoitteena, että jokaisella on vähintään yksi ystävä ja yksi harrastus. (Maakuntaliitto) - Koulutuksen järjestäjien vastuulla olevasta yhteisöllisestä opiskeluhuollosta huolehtiminen yhdessä yhteistyöverkostojen kanssa THL:n ohjeistuksen ja alueellisen opiskeluhoitosuunnitelman mukaisesti (Sakky) - Järjestetään alueellisia yrittäjäverkosto- ja yhteisötapauksia, jotka tukevat paitsi yrittäjien vertaistukea myös paikallista yhteisöllisyyttä (esim. yhteiset tapahtumat järjestöjen ja hyvinvointialueen kanssa) (Savon Yrittäjät) - Kehitetään ja vahvistetaan kesäyrittäjä- ja harjoittelumalleja yhdessä koulujen, kuntien ja hyvinvointialueen kanssa; nuorille mahdollisuuksia kokeilla yrittäjyyttä ja saada onnistumisen kokemuksia (Savon Yrittäjät)	Kouluterveyskysely - Ei koe olevansa tärkeä osa koulu- eikä luokkayhteisöä - Ei yhtään läheistä ystävää - Osallistuu yhdistyksen, järjestön tai vapaaehtoistoimintaan - Tapahtumien ja verkostotilaisuuksien osallistujamäärä - Kysely yrittäjille: koettu yhteisöllisyys ja mahdollisuudet vaikuttaa - Kesäyrittäjä- ja harjoittelupaikkojen määrä ja nuorten osallistujamäärä

Painopiste: Osallisuuden vahvistaminen

Tavoite: Ketään ei syrjitä ikä, terveydentila, mielipide 1/2	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Juurisyyt tavoitteena olevan asian taustalla	- Maailmankuva erilainen kuin aikaisemmilla ikäpolvilla - Somesta vaikutteet; yhteiskunnallinen polarisaatio (vastakkainasettelu), polarisaatio tyttöjen ja poikien välillä sekä naisten ja miesten välillä, koulumaailmassa lapsilla aiempaa jyrkemmät mielipiteet - Digitaitojen puute, joka vaikeuttaa itsehoitoa tukeviin palveluihin ja sotepalveluihin pääsyä	
Asukkaiden oma toiminta tavoitteen edistämiseksi	- Kunnioittava tapa puhua muista ihmisistä perheissä, lapset oppivat vanhemmiltaan. - Yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon huomiointi omassa toiminnassa (esim. ennakkoluulottomuus, erilaisiin ihmisiin tutustuminen, arvostava kohtaaminen) - Eri sukupolvien kohtaamiset yhteisen tekemisen äärellä (esim. ateriointi, liikunta- ja taidetuokiot, askartelu)	
Mitä PSHVA:lla tehdään tavoitteen edistämiseksi	Henkilöstö: - Henkilöstön tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman toteuttaminen (henkilöstöhallinto) - Moninaisuuden edistäminen henkilöstössä, esim. monikulttuurisuussuunnitelma ja tukimateriaalit henkilöstölle (henkilöstöhallinto) - Erilaisuus nähdään vahvuutena, vahvuuksia hyödynnetään työssä. Esihenkilöt tuntevat vahvuustyöskentelyn periaatteet ja osaavat hyödyntää ja soveltaa periaatteita omassa yksikössään. (henkilöstöhallinto) - Mielihyvin duunissa 2.0 –hanke 2025 vuoden loppuun asti; tuki moninaisten työntekijöiden parissa työskentelyyn Palvelut: - Toiminnallinen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelman toimeenpano (HYTE ja osallisuuspalveluyksikkö, palvelutuotanto) - Vammaispoliittinen ohjelman toimeenpano (HYTE ja osallisuuspalveluyksikkö, vammaispalvelut) - Sateenkaariverkoston toiminta, esim. tiedotus henkilöstön tarpeet huomioiden (HYTE ja osallisuuspalveluyksikkö) - Monikulttuurisuuteen liittyvät koulutukset (koulutuspalvelut) - THL:n stigmaverkkokoulun sisällyttäminen toiminnalliseen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaan - Polku kirjolle -hanketyöllä vahvistetaan nepsypalvelupolkua (perhepalvelut) - Asiakkaan suuntaan keskustelua sukupuolineutraalisti (palvelutuotanto)	Kokemuksellinen hyvinvointikysely - Oletko kokenut syrjintää - Syrjinnän syyt Sotkanet - Syrjintää koulussa ja sosiaali- tai terveyspalveluissa kokeneet (ikäryhmät, koulutustaso) - Toiminnallisen yhdenvertaisuus ja tasa-arvosuunnitelman seurantamittarit

Painopiste: Osallisuuden vahvistaminen

Tavoite: Ketään ei syrjitä ikä, terveydentila, mielipide 2/2	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Kunnan asiantuntijatuki ja yhteistyö yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi hyvinvointialueen kanssa	- Kuntien vaikuttamistoimielinten/hva:n vaikuttamistoimielinten (koostuu kuntien neuvostojen edustajista) kuuleminen suunnitelmien ja ohjelmien laatimisessa (esim. hyvinvointialueen vammaispoliittisen ohjelma, toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma) - Kouluissa ja varhaiskasvatuksessa kaveritaidot, tunne- ja turvataidot (esim. Kuopion malli Tunne- ja turvataito)	
Hva:n asiantuntijatuki yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi muiden HYTE-toimijoiden (kunnat, järjestöt, seurakunnat, oppilaitokset, yritykset, apteekit, maakuntaliitto, poliisi) kanssa	- Koulukuraattorien, psykologien ja kouluterveydenhoitajien asiantuntijatuki koulun henkilöstölle (perhepalvelut) - Viestinnällinen yhteistyö (esim. tapahtumat ja koulutukset)	
Järjestöyhteistyö yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi hva:n kanssa	Digiasioinnin tuki (esim. Savonetti)	
Seurakuntayhteistyö tavoitteen edistämiseksi hva:n kanssa		
Oppilaitosten, työterveyshuollon, työllisyysalueiden, yritysten, apteekkien, maakuntaliiton ja poliisin yhteistyö tavoitteen edistämiseksi PSHVA:n kanssa	- Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmat, toimeenpano ja seuranta (Sakky, Pohjois-Savon opisto). Tarvittaessa hyvinvointialueen asiantuntijatuen hyödyntäminen. - Tiivis yhteistyö koulutusorganisaation ja opiskelijakunnan välillä. Nimetyt opiskelijakunnan häirintäyhdyshenkilöt ja opiskelijakunnan Code of Conduct. (Savonia) - Jaetaan hyvinvointialueen kanssa hyviä käytäntöjä, joilla on onnistuttu pidentämään työuria ja tukemaan ikääntyvien työhyvinvointia sekä houkuttelemaan työelämään takaisin hiljattain eläköityneitä työntekijöitä (Savon Yrittäjät) - Digistä voimaa työuran jatkoon – hankkeessa hankittua tiedon mahdollinen hyödyntäminen hyvinvointialueella (Savon Yrittäjät)	

**Hyvinvointia ja terveyttä
edistävät elintavat**

Painopiste: Hyvinvointia ja terveyttä edistävät elintavat

Tavoite: Raskaudenkeskeytykset vähenevät (erit. yli 30v. ja vuoden sisään synnyttäneet tai keskeytys) Kohdunkaulasyövän seulontojen käyntimäärät nousevat 1/2	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Juurisyyt tavoitteena olevan asian taustalla	• Haavoittuvassa asemassa olevilla, esim. maksuttoman ehkäisyn käytössä ja raskauden keskeytyksissä mielenterveyden haasteet ja päihdetausta korostuu • Eri kulttuurien vaikutus seksuaaliterveyden edistämisen palvelujen käyttöön ja asioista puhumiseen • Elämänhallinnan haasteet • Trendien vaikutus- hormonivalmisteiden välttely • Maksuttomasta ehkäisystä ja kohdunkaulansyövän seulonnoista viestiminen ei ole saavuttanut kohderyhmää • Seksuaalikasvatuksessa ja –neuvonnassa tarvetta asialliselle, avoimelle puheelle seksuaalisuudesta ja seksistä	
Asukkaiden oma toiminta tavoitteen edistämiseksi	• Vastuullinen ja kunnioittava käyttäytyminen • Seksuaalineuvolan asiantuntijuuden ja palvelujen hyödyntäminen • Jokainen voi olla toiselle tukiverkostona • Kokemusten jakaminen ja vertaisena oleminen	
Mitä PSHVA:lla tehdään tavoitteen edistämiseksi	• Hyvinvointialue tuottaa, jakaa ja hyödyntää puheeksi ottamisen tukena viestintämateriaalia maksuttomasta ehkäisystä ja joukkotarkastusten toiminnasta (perhekeskuspalvelut, seksuaalineuvolan kehittämistyöryhmä, HYTE ja osallisuus, sotekeskus) • Yhtenäinen toimintamalli joukkotarkastusten toteuttamiseen (perhekeskuspalvelut, seksuaalineuvolan kehittämistyöryhmä) • sähköiset palvelukanavat • ajanvarauksen vaihtoehdot • laatukäsikirjan suositukset • uusintakutsujen osalta yhteistyö patologian kanssa • Maksuton ehkäisy synnytyksen jälkeen ja usean keskeytyksen jälkeen- toimintamallin edistäminen	Kaikille toimijoille yhteiset mittarit: • Raskaudenkeskeytykset ikäryhmittäin (hyvinvointialue) • Ehkäisyn käyttö viim. yhdynnässä (kouluterveyskysely) • Maksuttoman ehkäisyn käyttö (toimenpidekoodit W11 ja W14) Sotkanet • Kohdunkaulansyövän seulontoihin osallistumisprosentti Raskaudenkeskeytykset/1000 15-24v • Raskaudenkeskeytykset/1000 15-49v ○ Erittely hyvinvointialue ja kunnat

Painopiste: Hyvinvointia ja terveyttä edistävät elintavat

Tavoite: Raskaudenkeskeytykset vähenevät (erit. yli 30v. ja vuoden sisään synnyttäneet tai keskeytys) Kohdunkaulasyövän seulontojen käyntimäärät nousevat 2/2	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Kunnan asiantuntijatuki ja yhteistyö yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi hyvinvointialueen kanssa	- Viestiminen ja puheeksi ottaminen yhdessä kaikkien toimijoiden kanssa hyvinvointialueen tuottamalla materiaaleilla, erityisesti nuorisopalveluissa/-työssä ja Ohjaamoissa - Asiantuntijatuki kohderyhmän huomioimiseen viestinnän sisältöjen ja kanavien suunnittelussa	
PSHVA:n asiantuntijatuki yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi muiden HYTE-toimijoiden (kunnat, järjestöt, seurakunnat, oppilaitokset, yritykset, apteekit, maakuntaliitto, poliisi) kanssa	- Viestinnän koordinointi (materiaalien tuottaminen ja viestintätuki) seksuaaliterveyteen ja maksuttomaan ehkäisyyn liittyvissä aiheissa (perhekeskuspalvelut: kouluterveydenhuolto ja HYTE ja osallisuus) - Asiantuntijatuki esim. koulutukset ja tietoiskujen järjestäminen (PSHVA asiantuntijat ja HYTE ja osallisuus)	
Järjestöyhteistyö yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi PSHVA:n kanssa	- Joukkotarkastusten toimintamallin kehittämisen koulutus, tukea joukkotarkastuksista tiedottamiseen esim. materiaalia (Syöpäyhdistys) - Tukea ja reittejä eri syistä haastavissa tilanteissa olevien nuorten ja nuorten aikuisten tavoittamiseen, viestimisen kanava joukkotarkastuksista, ehkäisystä (Setlementti Puijola) - NEET nuorien tavoittamisen tukena, viestinnällinen ja keskusteleva tuki (Vamos) - Osallistuminen hybridivanhempain iltoihin	
Seurakuntayhteistyö tavoitteen edistämiseksi hva:n kanssa		
Oppilaitosten, työterveyshuollon, työllisyysalueiden, yritysten, apteekkien, maakuntaliiton ja poliisin yhteistyö tavoitteen edistämiseksi PSHVA:n kanssa	- Yhteistyö maksuttoman ehkäisyn toimintamallin yhdyspinnan kehittämisessä hyvinvointialueen kanssa (YTHS) - Aktiivinen viestintä yhteisten materiaalien avulla (YTHS)	

Painopiste: Hyvinvointia ja terveyttä edistävät elintavat

Tavoite: Mahdollistetaan monipuolisen ravitsemuksen toteutuminen (erit. tytöt, 8. ja 9. lk, työikäiset) 1/6	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Juurisyyt tavoitteena olevan asian taustalla	• Ruoka- , elintarvike- ja liikkumisympäristön muutokset • Elintapoihin ja elämän hallintaan liittyvien haasteiden kasaantuminen (mielenterveys, taloustilanne, tunnetaidot) • Ikääntyneiden ravitsemustilanteen haasteet (suun terveys, ruokailujen yksipuolisuus) • Ruoka- ja kehosuhteen haasteet • mainonta/somen vaikutus • dieettitrendit (erityisesti pojat) • terveen keholisuuden tuen tarve, positiivisen ruokapuheen puute • lihavuuden stigma ja pelko • Valikoivan ja yksipuolisen syömisen lisääntyminen • Energiajuomien käytön lisääntyminen vaikuttaa ravitsemuksen lisäksi suun terveyteen • Ruokailukulttuurin ja arkirytmien muutokset, esim. yhdessä syöminen on vähentynyt, kiireisempi arki • Vanhemmuuden ja rajojen asettamisen haasteet • Neurokirjon häiriöiden vaikutukset ja aistiyliherkkyydet • lapsilla normaalin kehityksen vaihetta ei tunnisteta (herkkyyskaudet/ valikoivan syömisen vaihe), vaikuttavat erilaisten ruokien maistamiseen ja tottumiseen • lääkkeiden vaikutus ruokahaluun, esim. osa ADHD-lääkkeistä • Yleinen mielihyväkulttuuri, tavoitellaan ns. nopeita ratkaisuja	
Asukkaiden oma toiminta tavoitteen edistämiseksi	• Omasta ruokavaliosta ja ruokarytmistä huolehtiminen • Aikuisten vastuu huolehtia lasten ja nuorten monipuolisesta ruokailusta • Vanhempien ja kasvattajien positiivinen yhteydenpito lapsen ja nuoren asioissa on molempien vastuulla • Positiivinen ruoka- ja kehopuhe (myös kouluruuasta), miellyttävien ruokailutilanteiden luominen • Kansalais- ja kotitaloustaitojen jakaminen lähipiirissä • Yhdessä ruokailut • Mediankäyttötaidot (sisällöt positiivisia, aikuiset esimerkkinä lapsille ja nuorille)	

Painopiste: Hyvinvointia ja terveyttä edistävät elintavat

Tavoite: Mahdollistetaan monipuolisen ravitsemuksen toteutuminen (erit. tytöt, 8. ja 9. lk, työikäiset) 2/6	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Mitä PSHVA:lla tehdään tavoitteen edistämiseksi	Lapset, nuoret, lapsiperheet • Asiantuntijan vierailut kohtaamispaikoissa ravitsemusteemalla (perhekeskuspalvelut) • Suun terveyden palvelut tuottaa lapsille, nuorille ja vanhemmille info-videoita itsehoidon edistämiseksi, huomioiden energiajuomat • Ruokakasvatuksen ja ravitsemusohjauksen yhtenäiset menetelmät käytössä (perhekeskuspalvelut): • Neuvokas perhe (mm. Lapsen ruokailun ja syömisen tähti) • Maistuva koulu, joihin sisältyy aistilähtöinen ruokakasvatus mukaan lukien Sapere-menetelmä Aikuiset: • Digi-polut ja -hoidot, elintapaohjauksen ryhmät (mahd. yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa) • Ravitsemusnavigaattori (sotekeskus, osastopalvelut, perhekeskuspalvelut, HYTE ja osallisuus) • Verkkopuntari ravitsemustottumusten osalta (sotekeskus, osastopalvelut, perhekeskuspalvelut, HYTE ja osallisuus) • Tulppa-ryhmätoiminnan kehittäminen (OmaSavo) • Ryhmätoiminnan kehittäminen (peruspalvelut) • Systemaattinen vajaan ravitsemusseulojen käyttö ja kirjaaminen (ikäntyneiden palvelut: kotihoito ja asumispalvelut sekä osastopalvelut, ravitsemushoitotyöryhmä) • Vajaan ravitsemus seulontapäivien laajentaminen osastoille ja asumis- ja hoivayksiköihin (ravitsemushoitotyöryhmä, osastopalvelut) • Suun terveyden ja ravitsemuksen arvioinnin toimintamalli (Ikäntyneiden palvelut: kotihoito)	• MNA, NRS2002 (osastopalvelut) • RAI: MNA (ikäntyneiden palvelut) • OAB toimenpidekoodit (OAB72, OAB75, OAB76, OAB78) • Ravitsemus- ja ruokakasvatuskoulutusten määrä ja osallistujamäärä palveluyksiköittäin • Verkkopuntari-ryhmien määrä ja osallistujamäärä/v • Itsearviointikysely Ravitsemusterveyden edistäminen hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystalouksissa - itsearviointikysely... Kaikille toimijoille yhteiset mittarit: Kouluterveyskysely • Syö aamupalaa joka arkipäivä (8.-9. lk) • Harjaa hampaat ainakin kahdesti päivässä? (4.-5. lk, 8.-9. lk) • Juo energiajuomaa lähes päivittäin (8.-9. lk, lukio) Sotkanet/ Terve Suomi • Kalaa kaksi kertaa viikossa syö (20-64v) Nykytila.fi yhteiset osiot • Ruokakasvatusta edistävä yhteistyö • Ruokakasvatuksen tuki ja jatkuvuus Jatkuu seuraavalla dialla

Painopiste: Hyvinvointia ja terveyttä edistävät elintavat

Tavoite: Mahdollistetaan monipuolisen ravitsemuksen toteutuminen (erit. tytöt, 8. ja 9.lk, työikäiset) 3/6	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Mitä PSHVA:lla tehdään tavoitteen edistämiseksi	Jatkoa edelliseltä dialta Kaikki ikäryhmät: • Ravitsemusohjauksen ja ruokakasvatuksen yhtenäisten näyttöön perustuvien menetelmien käyttöä tuetaan ja koulutuksia järjestetään moniammatillisesti (ravitsemusterapia, HYTE ja osallisuus, ravitsemushoitotyöryhmä) • Ravitsemusohjaus ja ruokakasvatus toteutuu suositustenmukaisesti (sotekeskus, perhe- ja vammaispalvelut, osastopalvelut)	

Painopiste: Hyvinvointia ja terveyttä edistävät elintavat

Tavoite: Mahdollistetaan monipuolisen ravitsemuksen toteutuminen (erit. tytöt, 8. ja 9.lk, työikäiset) 4/6	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Kunnan asiantuntijatuki ja yhteistyö yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi hyvinvointialueen kanssa	Lapset, nuoret ja lapsiperheet - Kunnassa toimii ruokakasvatus-/ ravitsemusterveyden työryhmä tai oppilashuollollinen työryhmä, jossa mukana hyvinvointialueen asiantuntija (neuvola, kouluterveydenhuolto ja/tai ravitsemusterapia) - Ruokakasvatuksen ja ravitsemusohjauksen yhtenäiset vaikuttavat menetelmät, työkalut ja toimintatavat käytössä, hyvinvointialueen koulutusten hyödyntäminen ja yhteistyö toimintamallien käyttöönotossa: - Suosituksen mukainen ruokakasvatus toteutuu yhdenmukaisesti ja vanhemmuuttukien - Ruokakasvatus on kirjattu perusopetuksen lukuvuosisuunnitelmiin ja toteutetaan valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman ruokakasvatuksen suosituksia - Kohderyhmäkohtainen, suosituksen mukainen ruokatarjonta kirjataan ruokapalvelusopimukseen ja sitä seurataan, arvioidaan ja kehitetään yhdessä tuottajan ja tilaajan kesken hyödyntäen Nykytila.fi- työkalua Ruokailun ja ruokakasvatuksen nykytila - Nykytila.fi Neuvokas perhe (mm. Lapsen ruokailun ja syömisen tähti) Maistuva koulu, joihin sisältyy aistilähtöinen ruokakasvatus mukaan lukien Sapere-menetelmä KEHUVA-verkkokoulutus - KEHUVA lyhyesti (positiivinen ruoka- ja kehosuhde) Kaikki ikäryhmät - Liikuntaneuvonnan prosessissa ravitsemussuosituksen mukainen sisältö osana ohjausta - Ravitsemusnavigaattoria käytetään asiakasohjauksen työkaluna	- Kunnassa toimii ruokakasvatus-/ ravitsemusterveyden työryhmä - kyllä/ei - OAB toimenpidekoodit: liikuntaneuvonnan rajatut kirjaamisoikeudet (OAB72, OAB75, OAB76, OAB78) Kouluterveyskysely - Koululounas on laadultaan hyvää 4.-5.lk - Koululounasta on tarjolla riittävästi 4.-5.lk - Syö koululounasta päivittäin 8.-9.lk Nykytila.fi – varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen osalta - Ruokakasvatus osana kasvatusta ja opetusta - Ruokailun järjestäminen ja kehittäminen - Monipuolinen ja riittävä ateria TEA viisari - Kouluruokailu noudattaa kouluruokailusuosituksia koululounaan ja välipalojen järjestämisessä - Opetussuunnitelmassa tulisi kuvata kouluruokailun järjestämisessä tehtävä yhteistyö vanhempien/hoitajien kanssa

Painopiste: Hyvinvointia ja terveyttä edistävät elintavat

Tavoite: Mahdollistetaan monipuolisen ravitsemuksen toteutuminen (erit. tytöt, 8. ja 9.lk, työikäiset) 5/6	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
PSHVA:n asiantuntijatuki yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi muiden HYTE-toimijoiden (kunnat, järjestöt, seurakunnat, oppilaitokset, yritykset, apteekit, maakuntaliitto, poliisi) kanssa	Lapset, nuoret ja lapsiperheet • Ravitsemusterapian asiantuntijatuki kunnille perhekeskusverkoston kautta (ravitsemusterapia, perhekeskuspalvelut, HYTE ja osallisuus) • Asiantuntijatuki erityisruokavalioilmoitusprosessin päivittämiseen (lasten, nuorten ja lapsiperheiden ravitsemuksen edistämisen työryhmä) • Lasten ja nuorten valikoivan syömisen tunnistamista ja hoitoonohjausta kehitetään (lasten, nuorten ja lapsiperheiden ravitsemuksen edistämisen työryhmä, ravitsemusterapia, perhekeskuspalvelut, HYTE ja osallisuus, KYS lastentautien poliklinikka) Kaikki ikäryhmät: • Ruokakasvatuksen ja ravitsemusohjauksen yhtenäisten näyttöön perustuvien menetelmien käyttöä tuetaan ja koulutuksia järjestetään moniammatillisesti ja –alaisesti (ravitsemusterapia, HYTE ja osallisuus, ravitsemushoitotyöryhmä)	
Järjestöyhteistyö yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi PSHVA:n kanssa	• Viestinnällinen tuki riittävän ruokailun /ruokarohkeuden edistämiseksi (SYLI ry) • Proteiinin käytön seula ikääntyneille tueksi asiakasohjaukseen (Gery ry)	

Painopiste: Hyvinvointia ja terveyttä edistävät elintavat

Tavoite: Mahdollistetaan monipuolisen ravitsemuksen toteutuminen (erit. tytöt, 8. ja 9.lk, työikäiset) 6/6	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Seurakuntayhteistyö tavoitteen edistämiseksi PSHVA:n kanssa	• Palveluohjauksessa ja yhteisöllisissä ruokailuissa huomioidaan suositusten mukainen ravitsemusohjaus, jonka toteuttamisessa hyödynnetään tarvittaessa hyvinvointialueen asiantuntijatukea • Ruoka-aputoiminnan kehittäminen ja toteuttaminen yhteistyössä ruoka-apuallianssin kanssa	
Oppilaitosten, työterveyshuollon, työllisyysalueiden, yritysten, apteekkien, maakuntaliiton ja poliisin yhteistyö tavoitteen edistämiseksi PSHVA:n kanssa	• Järjestetään vaihtoehtoisia mahdollisuuksia tai henkilökohtaista tukea oppilaitoksen lounasruokailuun osallistumiseen sekä mahdollisuus ostaa terveellisiä välipaloja, joiden toteuttamisessa hyödynnetään tarvittaessa hyvinvointialueen asiantuntijatukea (Sakky) • Laillistetut ravitsemusterapeutit ovat mukana suunnittelemassa ja toteuttamassa ravitsemuksen opetusta sosiaali- ja terveysalalla (Savonia)	

Painopiste: Hyvinvointia ja terveyttä edistävät elintavat

Tavoite: Liikkumisen lisääminen arkeen (erit. aol pojat, työikäiset naiset ja keskitason koulutus, toimintarajoitteiset ikäihmiset) 1/5	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Juurisyyt tavoitteena olevan asian taustalla	• Toimintakulttuuri, esim. työelämä muuttunut liikkumattomammaksi • Mielihyvä ja itsekeskeinen kulttuuri, ruokakulttuurin muutos, pitkäjänteisyyden väheneminen • Ruoka- , elintarvike- ja liikkumisympäristön muutokset • Elintapoihin ja elämän hallintaan liittyvien haasteiden kasaantuminen • Yleinen elämäntapa nykyisin vähentänyt liikunta • Arkiympäristö ei tue liikkumista; liikkuminen vähenee, jos reitit ovat haastavia tai ei koeta turvallisiksi • Ruuhkautunut vapaa-aika; työelämän ja opintojen vaatimukset ja ajankäyttö kasvaneet	
Asukkaiden oma toiminta tavoitteen edistämiseksi	• Arjen aktiivisuus ja hyötyliikkuminen, työmatkat mahdollisuuksien mukaan lihasvoimin liikkuen • Työpaikkaetujen liikuntasetelien yms. hyödyntäminen • Kuntien ja järjestöjen liikuntapalvelujen hyödyntäminen • Mieluiset liikkumismuodot osaksi arkea • Liikunnallisen elämäntavan mahdollistaminen asuinympäristössä ja lähipiirissä (turvallinen liikkuminen, monipuolinen ravitseminen, liikkumisvälineistä huolehtiminen) • Yhdessä tekeminen, yhteisöllinen höntsäliikkuminen, pyydetään muita mukaan liikkumaan • Luontoliikkumisen maksuttomien mahdollisuuksien hyödyntäminen	

Painopiste: Hyvinvointia ja terveyttä edistävät elintavat

Tavoite: Liikkumisen lisääminen arkeen (erit. aol pojat, työikäiset naiset ja keskitason koulutus, toimintarajoitteiset ikäihmiset) 2/5	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Mitä PSHVA:lla tehdään tavoitteen edistämiseksi	Lapset, nuoret ja lapsiperheet - Maakunnallinen liikkumisen edistämisen hanke- Perheille hankkeen 2024-2027 jalkauttamisen tuki (perhepalvelut ja HYTE- ja osallisuuspalveluyksikkö) Aikuiset Verkkopuntari- toimintamalli liikunnallisuuden lisäämisen osalta - Toimintakyvyn säilyttävää ohjausta ja neuvontaa asiakaskohtaamisissa - Viriketoiminta asumispalveluyksiköissä (ikääntyneiden palvelut, vammaispalvelujen asumisyksiköt) - Päivä- ja työtoiminta (vammaispalvelut) - Kuntien liikuntaneuvontaan ohjaaminen ja toimintamallin kehittäminen (perhekeskuspalvelut, sotekeskus, HYTE- ja osallisuus) - Etsivä työ (ikääntyneiden palvelut) - Elintavoilla elämänlaatua Pohjois-Savoon-hankerahoitus ehdollisena alkaen 2026 (Suomi liikkeelle ja terveydeksi ohjelma), jossa pilotoidaan elintapaohjausta tekonivelleikkausjonossa oleville ja työttömien terveystarkastusten asiakkaille yhdessä Pohjois-Savon Liikunnan, Huoltoliitto ry:n ja Savonia AMK:n kanssa - Voimaa vanhuuteen –ohjelmaan osallistuminen ja toimintamallin kehittäminen yhteistyössä toimijoiden kanssa (ikääntyneiden palvelut, HYTE ja osallisuus)	- RAI Liikkuminen ja aktiivisuustaso - OAB toimenpidekoodit (OAB36, OAB77, OAB78) - Liikuntaneuvontaan lähetettyjen määrä ja raportit - Yhdyspintatyön osalta: Liikuntaneuvonnan itsearviointilomake 2024.pdf Kaikille toimijoille yhteiset mittarit: Terve Suomi/ Sotkanet - Terveysliikuntasuositusten mukaan liian vähän liikkuvat 20-64v (keskitason koulutus, naiset 20-64v) - Toimintarajoitteita terveysongelman takia - Toimintarajoitteita terveysongelman takia 65 v täyttäneet - Toimintarajoitteita terveysongelman takia 75 v täyttäneet Kouluterveyskysely - Terveyttä edistäviä elintapoja -summaindikaattori, % 4. ja 5. luokan oppilaista info ind. 8 (ravitseemus, liikunta, uni) - Terveyttä edistäviä elintapoja -summaindikaattori, % 8. ja 9. luokan oppilaista info ind. 9 (liikunta, ravitseemus, uni) - Harrastaa hengästyttävää liikuntaa vapaa-ajalla korkeintaan 1 h viikossa, % (aol pojat) - Harrastaa liikuntaa itsenäisesti vapaa-ajalla vähintään viikoittain, % (aol pojat) - Harrastaa liikuntaa ohjatusti vapaa-ajalla vähintään viikoittain, % (aol pojat) - Vähintään tunnin päivässä liikkuvat, % (aol pojat) Sotkanet - Terveydelle suotuisat elintavat (%), 20 - 69-vuotiaat info ind. 4559 (liikunta, ravitseemus, nikotiinituotteet, päihteet)

Painopiste: Hyvinvointia ja terveyttä edistävät elintavat

Tavoite: Liikkumisen lisääminen arkeen (erit. aol pojat, työikäiset naiset ja keskitason koulutus, toimintarajoitteiset ikäihmiset) 3/5	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Kunnan asiantuntijatuki ja yhteistyö yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi hyvinvointialueen kanssa	Lapset, nuoret ja lapsiperheet - Perheiden liikkumisen edistäminen; yhteistyö hyvinvointialueen kanssa kehittämisessä, toteuttamisessa ja palveluun ohjaamisessa - Maakunnallinen liikkumisen edistämisen hanke- Perheille hankeen jalkauttaminen hankeajan jälkeen - Perheliikunta- toiminnan kehittäminen ja jalkauttaminen - MOVE!-prosessin yhteensovittaminen moniammatillisessa yhteistyössä (perhekeskuspalvelut, HYTE ja osallisuus, kunnat) - koulupäivän liikuntaa lisäävät toimenpiteet, esim. koulupersonaltrainer, liikuntavälkät Aikuiset - Maksuttoman liikuntaneuvonnan ja -ohjauksen toteuttaminen ja kehittäminen yhdessä hyvinvointialueen kanssa - Kuntien liikuntaneuvojien rajatun kirjaamisoikeuden käyttöönotto (HYTE ja osallisuus, kunnat) - Kutsuntoihin kuntoon –toimintamallin käyttöönoton edistäminen hyvinvointialueen kanssa - Fyysistä toimintakykyä vahvistavat ryhmät - Voimaa vanhuuteen –ohjelmaan osallistuminen ja toimintamallin kehittäminen yhteistyössä toimijoiden kanssa Kaikki ikäryhmät - Arki- ja hyötyliikunnasta viestiminen yhdessä kaikkien toimijoiden kanssa- passiivisesta elämäntavasta arkiliikkujaaksi, esim. viestintäkanavat, tapahtumat (liikunnallisen elämäntavan ja ravitsemusterveyden edistämisen työryhmä ja kunnat) - Liikkumisen edistämisen palvelupolun päivittäminen ja sisältöjen vieminen PTV:hen - Taloudellisesti haasteellisessa tilanteessa oleville perheille ja aikuisille harrastusmahdollisuuksien kehittäminen esim. Kaikukortilla liikkumisen harrastukset mahdollisiksi, maksuttomat liikuntakerhot lapsille (liikunnallisen elämäntavan ja ravitsemusterveyden edistämisen työryhmä ja kunnat)	- Liikuntaneuvonnan asiakasmäärä/ keskeyttämisprosentti - MOVE!- mittausten tulokset TEA-viisari: - liikuntatilojen yhteiskäyttö yhdistysten kanssa - liikuntaan osallistuvien seuranta sukupuolittain - osallistava budjetointi

Painopiste: Hyvinvointia ja terveyttä edistävät elintavat

Tavoite: Liikkumisen lisääminen arkeen (erit. aol pojat, työikäiset naiset ja keskitason koulutus, toimintarajoitteiset ikäihmiset) 4/5	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
PSHVA:n asiantuntijatuki yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi muiden HYTE- toimijoiden (kunnat, järjestöt, seurakunnat, oppilaitokset, yritykset, apteekit, maakuntaliitto, poliisi) kanssa	Lapset, nuoret ja lapsiperheet - Maakunnallinen liikkumisen edistämisen hanke- Perheille hanke 2024-2027- jalkauttamisen tuki, asiakasohjauksen työväline (HYTE ja osallisuus, perhepalvelut) - MOVE!- prosessin sopiminen (perhekeskuspalvelut, HYTE ja osallisuus) Aikuiset - Liikuntaneuvontaan hyvinvointialueen tuki osaamiseen, yhdyspintatyöhön ja ryhmämuotoisten toimintojen osalta osaksi kunnan liikuntaneuvontaa (sotekeskus, HYTE ja osallisuus) - Arki- ja hyötyliikunnasta viestiminen yhdessä kaikkien toimijoiden kanssa- tietoiskujen järjestäminen, joka tukee arkiliikkumisen lisäämistä (hyvinvointialueen palvelut, HYTE ja osallisuus) - Liikuntaneuvonnan rajattu kirjaamisoikeuden toimintamallin ja yhteisen raportoinnin kehittäminen (sotekeskus, HYTE ja osallisuus)	Vastinparit hva-kunta- toteuma
Järjestöyhteistyö yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi PSHVA:n kanssa	- Istumisen tauottaminen osaksi toimintakulttuuria- haasteiden ja ratkaisujen tunnistaminen yhteistyössä (liikunnallisen elämäntavan ja ravitsemusterveyden edistämisen työryhmä) - Maakunnallinen liikkumisen edistämisen hanke- Perheille hanke 2024-2027 kehittää ja edistää perheliikunnan toteuttamista kunnissa (Pohjois-Savon Liikunta) - Elintavoilla elämänlaatua Pohjois-Savoon-hankerahoitus ehdollisena alkaen 2026 (Pohjois-Savon liikunta, Huoltoliitto ry, HYTE ja osallisuus) - Ryhmätoiminta moniammatillisesti järjestettynä päivä- ja työtoiminnassa ja asumisyksiköissä vammaispalveluille ja ikääntyneiden palveluihin (kylätoimikunnat, järjestöt)	Maakunnallinen liikkumisen edistämisen hanke- Perheille hanke 2024-2027 : - Osallistuneet aikuiset/ lapset - Kunnat, joissa toiminta jatkuu hankekauden jälkeen (lukumäärä)

Painopiste: Hyvinvointia ja terveyttä edistävät elintavat

Tavoite: Liikkumisen lisääminen arkeen (erit. aol pojat, työikäiset naiset ja keskitason koulutus, toimintarajoitteiset ikäihmiset) 5/5	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Seurakuntayhteistyö tavoitteen edistämiseksi PSHVA:n kanssa	• Tukea vähävaraisten liikunnan harrastuksiin, asiakasohjausta hyvinvointialueelta • Maksuttomia ja edullisia harrastusryhmiä järjestöjen kanssa yhteistyössä, joihin asiakasohjausta hyvinvointialueelta • Toimintakykyä lisäävät tuokiot päivä- ja työtoiminnassa ja asumisyksiköissä vammaispalveluille	
Oppilaitosten, työterveyshuollon, työllisyysalueiden, yritysten, apteekkien, maakuntaliiton ja poliisin yhteistyö tavoitteen edistämiseksi PSHVA:n kanssa	• Istumisen tauottamisen keinot- koulutuksen jalkauttaminen yhdessä hyvinvointialueen kanssa (Savonia AMK Wellness Center) • Elintavoilla elämänlaatua Pohjois-Savoon-hankerahoitus ehdollisena alkaen 2026 (Savonia, Pohjois-Savon Liikunta, Huoltoliitto ry, HYTE ja osallisuus) • Erilaiset tuokiot päivä- ja työtoiminnassa ja asumisyksiköissä vammaispalveluille (Kansalaisopistot) • Mahdollistetaan hyvinvointialueen ja kuntien liikuntaneuvonnan ja -ohjauksen tiedottaminen / toteuttaminen oppilaitoksen tiloissa (Sakky) • Liikkujan apteekki-verkoston ja liikunnallisen elämäntavan ja ravitsemusterveyden edistämisen työryhmän yhteistyö	

Painopiste: Hyvinvointia ja terveyttä edistävät elintavat

Tavoite: Riittävän unen ja palautumisen sekä aivoterveysten edistäminen (erit. työikäiset matala koulutustaso ja miehet, 8. ja 9. lk ja lukion tytöt) 1/3	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Juurisyyt tavoitteena olevan asian taustalla	- Elämänhallinnan haasteet ja stressitekijät - Ei ole keinoja huolehtia riittävästä unesta ja palautumisesta, ei tunnisteta oman kehon signaaleja, työelämän haasteiden kasaantuminen - Toimintakulttuuri, hyvinvoinnin polarisoituminen - Toimeentulon haasteet - Sairauksien ja kipujen vaikutukset uneen - Vaihdevuodet - Some/media ”antaa” tekemistä vapaa-ajalle, joka vähentää esim. luontoon, sosiaalisiin tilanteisiin, harrastuksiin lähtemistä → vaikuttaa mm. elintapojen heikkenemiseen, ei tule liikuttua, oltua yhdessä ihmisten kanssa jne - Toimintakyvyn heikkeneminen aiheuttaa syrjään vetäytymistä, arkuutta liikkua ja hakeutua seuraan sekä ruokailun yksipuolistumista - Digilaitteiden käyttö vie aikaa unelta ja heikentää unen laatua - Mielenterveyden sekä päihteiden ja nikotiinituotteiden aiheuttamien haasteiden lisääntyminen - Ruuhkavuodet vaikuttaa; ei ole mahdollista käyttää aikaa palautumiseen, pienten lasten unirytmien ja –ongelmien tuomat haasteet perheille	
Asukkaiden oma toiminta tavoitteen edistämiseksi	- Jätetään aikaa palautumiselle joka päivä - Unen kunnioittaminen ja riittävän uniajan varaaminen - Vähemmän suorittamista- enemmän mielekästä tekemistä vapaa-aikaan - Yhdessä tekeminen, esimerkiksi liikkuminen on samalla myös läheisten kohtaamista - Osallistuminen itselle mieluiseen toimintaan, läheisten mukaan pyytäminen toimintaan	

Painopiste: Hyvinvointia ja terveyttä edistävät elintavat

Tavoite: Riittävän unen ja palautumisen sekä aivoterveysten edistäminen (erit. työikäiset matala koulutustaso ja miehet, 8. ja 9. lk ja lukion tytöt) 2/3	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Mitä PSHVA:lla tehdään tavoitteen edistämiseksi	Lapset, nuoret ja lapsiperheet • Neuroläkäynteillä kartoitetaan yksilöllisesti perheen tilanne kokonaisuutena ja mietitään ratkaisukeinoja (perhekeskuspalvelut) • Pienten lasten uniohjaajien toimintamallin laajentaminen koko hyvinvointialueelle (perhepalvelut) • Pienen lapsen unen -palvelupolun työstäminen (pienen lapsen uni- työryhmä, HYTE ja osallisuus) • Happest baby -menetelmän käyttöönottoa kartoitetaan vanhempien ohjaukseen- (perhekeskuspalvelut) • Yläkoululaisten ja opiskelijoiden ohjauksessa hyödynnetään Omaperheen ja Omahelpperin materiaaleja (perhekeskuspalvelut) Aikuiset • Koulutuksien, infojen ja tietoisuuksien järjestämisen tuki (HYTE ja osallisuus) • Sairauksien ja kipujen hoidossa huomioidaan myös yöuni ja levon merkitys (osastopalvelut, vammais- ja sosiaalipalvelut, sosiaalikeskus) • Finger-toimintamallin käyttöönotto (sosiaalikeskus, HYTE ja osallisuus) • Muistisairauksien varhainen tunnistaminen, Minimental ja Cerad (ikäntyneiden palvelut, sosiaalikeskus) • RAI:n systemaattinen käyttö HVA-asiakkaille (ravitsemus ja toimintakyky) (ikäntyneiden palvelut) • ARVI:ssa elintapaohjaus ja neuvonta (ikäntyneiden palvelut) • Ikäkeskuksen neuvonnasta tiedottaminen eri kanavissa ja keinoilla (ikäntyneiden palvelut)	• Uniohjauksessa käyneiden asiakkaiden määrä/ käyntimäärä • Minimental (peruspalvelut) RAI: • Kognitiivisten toimintojen heikkeneminen (COGNIT)-heräte (koostuu useista kysymyksistä) • Kognitiomittari (CPS) (ikäntyneiden palvelut) Kaikille toimijoille yhteiset mittarit: Kouluterveyskysely • Nukkuu arkisin vähintään 8 tuntia (8.-9. lk, lukio/tytöt) • Nukkuu usein huonosti kouluasioiden takia (4.-5. lk) • Kokee ettei nuku tarpeeksi (4.-5. lk) • Nukahtamisvaikeuksia päivittäin (8.-9. lk., lukio) Terve Suomi • Riittämättömästi nukkuvien osuus 20-64 v. (erit. miehet, matala koulutustaso)

Painopiste: Hyvinvointia ja terveyttä edistävät elintavat

Tavoite: Riittävän unen ja palautumisen sekä aivoterveiden edistäminen (erit. työikäiset matala koulutustaso ja miehet, 8. ja 9. lk ja lukion tytöt) 3/3	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seuranta-mittarit
Kunnan asiantuntijatuki ja yhteistyö yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi hyvinvointialueen kanssa	- Liikuntaneuvonnassa, varhaiskasvatuksessa, ala- ja yläkoulujen sekä lukiodien ohjauksessa huomioidaan uni, palautuminen ja aivoterveys, sisältöjen kehittäminen tarvittaessa yhteistyössä hyvinvointialueen kanssa - Yhteisen viestintämateriaalin jakaminen palveluissa ja tilaisuuksissa esim. vanhemmille viestittäessä - Yhteisöllisiä ja monitoimijaisia tapahtumia ja liikuntaa	
PSHVA:n asiantuntijatuki yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi muiden HYTE-toimijoiden (kunnat, järjestöt, seurakunnat, oppilaitokset, yritykset, apteekit, maakuntaliitto, poliisi) kanssa	- Osaamisen vahvistamisen asiantuntijatuki eri toimijoille - Asiantuntijatuki viestinnän sisällön tuottamisessa ja tapahtumissa	
Järjestöyhteistyö PSHVA:n kanssa tavoitteen edistämiseksi	- Asiantuntijatuki tapahtumissa ja koulutuksissa alle 3v unen suojelemisessa (Ensi- ja turvakotiyhdistys) - Alle 3 v uni mukana vauvaperheiden ohjaustyössä, jonne asiakasohjausta hyvinvointialueelta (Ensi- ja turvakotiyhdistys)	
Seurakuntayhteistyö tavoitteen edistämiseksi PSHVA:n kanssa	Uni, palautuminen ja toiveikkuus sisältöinä kohtaamisissa, tarvittaessa ohjauksen sisältöjen kehittäminen hyvinvointialueen kanssa	
Oppilaitosten, työterveyshuollon, työllisyysalueiden, yritysten, apteekkien, maakuntaliiton ja poliisin yhteistyö tavoitteen edistämiseksi PSHVA:n kanssa	- Mahdollistetaan teeman mukaisten asiantuntijakumppaneiden jalkautuminen oppilaitoksen tapahtumiin ja opetukseen (Sakky) - Aiheeseen liittyviä opintoja täydennyskoulutustarjonnassa, joita hyvinvointialue voi hyödyntää osaamisen vahvistamisessa (Savonia)	

Vanhemmuus vahvistuu

Painopiste: Vanhemmuus vahvistuu

Tavoite: Vanhemmuustaidot vahvistuvat (erit. rajat ja arkirytmi, keskusteluyhteys tunnekasvatus) 1/4	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Juurisyyt tavoitteena olevan asian taustalla	- Mielialan vaikeudet, väsymys ja muu kuormitus voivat alkaa jo raskausaikana - Vanhemman omat lapsuuden ja nuoruuden vaikeat kokemukset. Vaikeus ottaa vastaan lapsen negatiivisia tunteita. Negatiiviset kasvatustavat - Päihde-, mielenterveys- ja väkivaltaongelmat perheessä - Kasvatusvastuun siirtyminen liian varhain, nuoren täyttäessä 18 vuotta. Siirretty kasvatusvastuu. "Kaverivanhemmuus" ja liian vapaa kasvatus - Liiallinen ruutuaika, myös vanhemmilla, vähentävät yhteistä aikaa, leikkiä ja kotitöiden jakamista - Vähäinen kasvokkainen vuorovaikutus perheessä - Perheen taloudellinen tilanne - Kiireinen elämä - Yhteisöllisyyden puute - Vanhempien vähäinen yhteys lapsen ja nuoren elämään kodin ulkopuolella - Tiedon puute siitä, miten tukea lapsen tunnetaitoja. Palvelujen saatavuus - Kulttuuriset erot	
Asukkaiden oma toiminta tavoitteen edistämiseksi	- Asetetaan selkeitä rajoja - Toimitaan vanhemman roolissa – ei kaverina – tarjoten turvaa, ohjausta ja läsnäoloa. - Luodaan yhdessä perheen digisäännöt ja toimitaan itse hyvänä mallina. - Ollaan esimerkkinä, kohtuullinen alkoholin käyttö – huomioidaan niiden vaikutukset perheessä - Keskustellaan lapsen kanssa riittävästi kasvotusten – myös puhelimitse, jos ollaan erillään. - Tehdään asioita yhdessä perheenä ja annetaan lapselle yksilöllistä aikaa. Pidetään huolta parisuhteesta. - Haetaan ja annetaan vertaistukea vanhemmuuteen – hyödynnetään harrastuspiirien yhteisöllisyyttä. - Sovitaan yhteisiä rajoja naapurien ja muiden vanhempien kanssa – huolehditaan yhdessä kaikista lapsista ja nuorista. - Vahvistetaan suvun tukea tai hyödynnetään varamummo/varavaari-toimintaa. - Huolehditaan omasta hyvinvoinnista ja omasta ajasta, jotta jaksamme arjessa - Osallistutaan vanhempainyhdistystoimintaan tai muuhun yhdistystoimintaan - Ryhdytään tukihenkilöksi nuorelle tai perheelle	Kävijäluvut sähköisestä perhekeskuksesta

Painopiste: Vanhemmuus vahvistuu

Tavoite: Vanhemmuus-aidot vahvistuvat (erit. rajat ja arkirytmii, keskusteluyhteys tunnekasvatus) 2/4	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Mitä PSHVA:lla tehdään tavoitteen edistämiseksi	Vahvistetaan perheiden ryhmämuotoisia menetelmiä • Monialainen perhevalmennus ja perhemessut (perhepalvelut) • Ryhmäneuvolatoiminta 6kk - iässä (perhepalvelut) • <u>Vahvuutta vanhemmuuteen</u> (perhepalvelut) • Teemakohtaiset inforyhmät (kasvatus- ja perheneuvola) Yksilökohtaiset menetelmät • Raskauden aikaisen masennuksen arviointi (<u>EPDS-seulonta</u>) tehdään systemaattisesti (Ilo odottaa -hanke) • Tehdään monialaiset kotikäynnit neuvolatyössä tarveharkintaisesti työparina (neuvola ja sosiaalityö) • <u>Lapset puheeksi</u> –toimintamallia toteutetaan sovitun mallin mukaisesti (perhepalvelut) • <u>Perheintervention</u> käyttöä vahvistetaan (Pekka Peura, aikuispsykiatria) Yleiset menetelmät • <u>Yhdessä aika</u> (= varhaista tukea, kun ei hoitavaa asiakkuutta) -toimintamallin käyttöä lisätään (perhepalvelut) • Vahvistetaan <u>Motivoivan haastattelun</u> -periaatteiden käyttöä koulutuksella (perhepalvelut) • Vakiinnutetaan <u>Yleinen neuvonta</u> –toiminta käyttöön (lapsiperheiden yleinen neuvonta) • <u>Monialainen asiakastyö</u>- mallin (vanhemmat tukevat nuoren itsenäisyyttä) käytön juurruttaminen (Wörtti -hanke, v. 2026 loppuun) • Moniammatillisen vanhemmuuden tuen toimintamallin juurruttaminen (nuoruusikä sosiaalityö, mielenterveys- ja päihdepalvelut) (<u>Matkalla riittävän vanhemmuuteen- hanke</u>, v. 2026 loppuun) Kohdennetut menetelmät • <u>Strategia -menetelmän</u> käytön vahvistaminen (kasvatus- ja perheneuvola, lasten ja nuorten yksikkö, lasten ja nuorten avokuntoutus, perhepalvelut) • <u>MONARK</u> - menetelmän käyttö vahvistuu (yleiset palvelut, avopediatria) • Monitoimijainen palvelutarpeen arviointi otetaan käyttöön (perhesosiaalityötyö) Erityistaso • <u>MIM -menetelmän</u>, lapsen ja vanhemman välisen vauva-aikaisen vuorovaikutuksen havainnointivälineen käytön osaamisen vahvistamiseen järjestämällä koulutusta (Päivi Ronkainen, pikkulapsipsykiatria) • <u>Vauvamyönteisysohjelman</u> mukaiset toimintaohjeet vakiintuvat (Piia Feodorff, naistenkeskus) (Jatkuu seuraavalla dialla)	Kouluterveyskysely: • hyvä keskusteluyhteys vanhempien kanssa 4 ja 5.lk. • keskusteluvaikeuksia vanhempien kanssa 4 ja 5.lk • vuorovaikutus vanhemman kanssa avointa 4. ja 5.lk • Sopii usein vanhempien kanssa kotiintuloajasta 4. ja 5lk Lapset puheeksi- menetelmän käytön tilastot Yhdessä aika- toiminnan käytön tilastot Vauvamyönteisyys- ohjelmaa toteuttavat yksiköt

Painopiste: Vanhemmuus vahvistuu

Tavoite: Vanhemmuustaidot vahvistuvat (erit. rajat ja arkirytmi, keskusteluyhteys tunnekasvatus) 3/4	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Mitä PSHVA:lla tehdään tavoitteen edistämiseksi	Jatkoa edelliseltä dialta Muut toimenpiteet - Vahvistetaan <u>Vanhemmuussuunnitelma</u> (eroperheet) -mallin käyttöä (perheoikeudellinen yksikkö) - Edistetään eroneuvontaa ja vahvistetaan Haastavat erot -työryhmän toimintaa (perheneuvonta) - Ohjataan aktiivisemmin vanhempien osallistumista kouluikäisten laajoihin terveystarkastuksiin, mahdollistetaan osallistuminen myös etä vastaanottojen kautta (kouluterveydenhuolto) - Otetaan terveystarkastuksissa erityisesti puheeksi rajat, arkirytmi, keskusteluyhteyden merkitys ja tunnekasvatus (perhepalvelut) - Ohjataan perheitä aktiivisemmin verkkopalveluiden, <u>Omaperheen</u> ja <u>Omahelpperin</u> käyttöön, joissa tietoa saatavilla myös eri kielillä (perhekeskuspalvelut) - Vahvistetaan <u>systemistä toimintamallia</u> perhesosiaalityössä (perhesosiaalityö) - Edistetään <u>tunnekeskeisen perheintervention</u> käyttöä kasvatus- ja perheneuvolassa (kasvatus- ja perheneuvola) - Huomioidaan sairastuneen vanhemman perhe ja läheiset yhteistyössä sosiaalipalvelujen kanssa (osastopalvelut) - Selvitetään <u>lhmeelliset vuodet</u> -menetelmän käyttöönoton mahdollisuutta (perhekeskus)	Terveystarkastuksiin osallistuneiden vanhempien määrä
Kunnan asiantuntijatuki ja yhteistyö yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi hyvinvointialueen kanssa	- Vanhemmuuteen liittyvää tietoa välitetään hyvinvointialueen palvelujen kohdentamisen tueksi - Vahvistetaan <u>Lapset puheeksi</u> -menetelmän käyttöä - Vahvistetaan <u>Yhdessä aika</u> -toimintamallin käyttöä - Toteutetaan tarvittaessa vanhemmuustaitoja tukevia tapahtumia esim. perhemessut, vanhempainillat - Tehdään viestintäyhteistyötä vanhemmuutta tukevassa viestinnässä, jotta tavoitetaan tasapuolisesti kaikki vanhemmat, esim. varhaiskasvatuksen ja koulun kautta viestit kotiin, kampanjat, mediayhteistyö - Vahvistetaan kohtaamispaikkatoimintaa ja muuta matalan kynnyksen toimintaa. Mahdollistetaan moniammatillinen yhteistyö ja vanhempien vertaisuus.	
PSHVA:n asiantuntijatuki yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi muiden HYTE-toimijoiden (kunnat, järjestöt, seurakunnat, oppilaitokset, yritykset, apteekit, maakuntaliitto, poliisi) kanssa	- Välitetään tietoa valtakunnallisista koulutuksista ja tarpeen mukaan tehdään koulutusyhteistyötä vanhemmuustaitoihin liittyvien koulutusten järjestämisessä (HYTE ja osallisuus) - Annetaan tarvittaessa asiantuntijatukea kunnan työryhmiin (PSHVA -asiantuntijat, HYTE ja osallisuus) - Tehdään viestintäyhteistyötä vanhemmuutta tukevassa viestinnässä esim. kampanjat - Tehdään yhteistyötä alueellisten verkkovanhempainiltojen järjestämisessä (HYTE ja osallisuus) - Tuetaan ja kehitetään Lapset puheeksi -toimintamallin käyttöönottoa yhteistyössä (Lapset puheeksi -kehittämistyöryhmä)	

Painopiste: Vanhemmuus vahvistuu

Tavoite: Vanhemmuustaidot vahvistuvat (erit. rajat ja arkirytmi, keskusteluyhteys tunnekasvatus) 4/4	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Järjestöyhteistyö yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi PSHVA:n kanssa	- Vahvistetaan ammattilaisten osaamista isätyössä ja toteutetaan keskustelutukea isille (Erityisesti isä) - Vahvistetaan perheentalojen, kohtaamispaikkojen ja neuvoloiden yhteistyötä vanhemmille suunnatun toiminnan järjestämisessä (perheentalot, perhekeskus) - Vahvistetaan vauvapysäkkitoiminnan avulla raskauden aikaisia stressin säätelykeinoja (Kuopion ensikotiyhdistys ry) - Annetaan vanhemmuutta tukevaa ammatillista keskustelutukea (Kuopion ensikotiyhdistys ry) - Vahvistetaan Lapset puheeksi -menetelmän käyttöä (järjestöt, joissa menetelmäosaajia) - Annetaan keskustelu- ja vertaistukea tukea psyykkisesti oireilevien tai sairastavien lasten vanhemmille (FinFami) - Vahvistetaan viestinnällistä yhteistyötä vanhemmuustaitojen teemaan liittyen (kampanjat, tapahtumat, media, koulutus) eri järjestöjen kanssa (HYTE ja osallisuus) - Annetaan ohjausta ja tukea peli- ja digiosaamisen taitojen vahvistamisessa ammattilaisille ja vanhemmille (Pelituki) - Tarjotaan kunnille ja hyvinvointialueelle perheryhmätoiminnan koulutusta (Ehyt) - Vahvistetaan tuetuilla lomilla vanhemmuustaitoja vähävaraيسissa perheissä (Loma ja Terveys ry) - Vahvistetaan taideneuvola -toiminnan (varhaisen vuorovaikutuksen tuki) toteutumista (Lastu, PSHVA:n kulttuurihyvinvointityöryhmä)	
Seurakuntayhteistyö tavoitteen edistämiseksi PSHVA:n kanssa	- Lisätään vanhempien tietoa Perheasiankeskuksen parisuhde- ja perheneuvonnasta - Käsitellään perhetoiminnassa (perhekerhot, perhekahvilat) vanhemmuustaitojen teemoja - Tehdään vanhempia kohtaavaa työtä esim. perhemessuilla - Tehdään viestinnällistä yhteistyötä vanhemmuuden teemaan liittyen (kampanjat, tapahtumat)	
Oppilaitosten, työterveyshuollon, työllisyysalueiden, yritysten, apteekkien, maakuntaliiton ja poliisin yhteistyö tavoitteen edistämiseksi PSHVA:n kanssa	- Ankkuritoiminnan kautta tuetaan vanhempia (Poliisi) - Annetaan kouluille/oppilashuoltoon asiantuntiatukea (poliisi) - Ohjataan ja tuetaan vanhempia lasten pitkäaikaissairauksien lääkehoidoissa (apteekit) - Vahvistetaan oppilaitoksen verkkosivuilla viestintää huoltajille opiskelijoiden opiskeluhuoltopalveluista ja yhteistyöverkostojen tuesta (Sakky) - Järjestetään yhteistyössä HYTE-toimijoiden kanssa vanhemmuutta tukevia verkkovanhempainiltoja (Sakky) - Tehdään viestintäyhteistyötä (poliisi, Sakky, apteekit)	

Mielenterveyystaitojen vahvistaminen

Painopiste: Mielenterveystaitojen vahvistaminen

Tavoite: Tunne- ja vuorovaikutustaidot, itsesäätelyn taidot ja vastoinikäymisten sietokyky vahvistuvat (erit. tytöt, lukio, työikäiset/ikääntyneet) 1/5	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Juurisyyt tavoitteena olevan asian taustalla	• Vanhemmuuden haasteet ja lapsuuden traumat. Esim. Lähisuhdeväkivalta • Lasten liiallinen varjelu pettymyksiltä • Liian vähäinen vuorovaikutus kasvokkain perheessä ja muiden ihmisten kanssa • Osattomuus ja eriarvoisuus lähtökohdissa • Huono itsetunto • Sosiaalisen median ja digimaailman negatiiviset vaikutukset, kuten vertailu ja ulkopuolisuuden tunne • Yksinäisyys. Ikääntyneet erakoituvat kotiin. Ei ole tunteille kohdetta, ei voi jakaa • Koulun, opiskelun ja työelämän kiire ja paineet • Päihteiden käyttö • Yhteiskunnan palvelurakenne ei aina tunnista mielenterveyden haasteita tai mielenterveystaitojen puutetta • Palveluista ei saa tukea mielenterveystaitojen vahvistamiseen • Maailmantilanne (ympäristöasiat, sodat)	
Asukkaiden oma toiminta tavoitteen edistämiseksi	• Vanhemmat tukevat lapsen ja nuoren tunnetaitojen oppimista arjessa – läsnäolo, kuuntelu ja tunteiden sanoittaminen • Opetellaan positiivisen ajattelun taitoja ja etsitään vaihtoehtoisia toimintamalleja negatiivisuuden ja oireiden sijaan. • Kehitetään itsesäätely- ja stressinhallintataitoja • Kohdataan toisia aidosti: kuunnellaan, ollaan läsnä ja tarjotaan konkreettista apua arjessa • Hoidetaan omia ihmissuhteita ja pyritään vähentämään toisten yksinäisyyttä • Käytetään somea ja digitaalisia palveluja tietoisesti niin, että se tukee omaa hyvinvointia • Ei käytetä päihteitä vaikeuksien tai mielenterveyden oireiden helpottamiseen – etsitään terveellisempiä keinoja rentoutumiseen ja palautumiseen.	

Painopiste: Mielenterveystaitojen vahvistaminen

Tavoite: Tunne- ja vuorovaikutustaidot, itsesäätelyn taidot ja vastoinikäymisten sietokyky vahvistuvat (erit. tytöt, lukio, työikäiset ja ikääntyneet) 2/5	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Mitä PSHVA:lla tehdään tavoitteen edistämiseksi	Lisätään kohtaavassa työssä olevien ammattilaisen osaamista positiivisesta mielenterveydestä, mielenterveystaidoista ja mielenterveyden puheeksiotosta (perhe- ja vammaispalvelut, peruspalvelut, ikääntyneiden palvelut) • Viestitään valtakunnallisista koulutuksista ja järjestetään tarvittaessa omaa koulutusta (HYTE- ja osallisuus, koulutuspalvelut) • Vahvistetaan <u>Mielenterveyden verkkokoulun</u> käyttöä (HYTE ja osallisuus) • Selvitetään <u>Mielenterveyden ensiapu -koulutuksen</u> toteuttamisen mahdollisuutta (HYTE ja osallisuus) • Vahvistetaan itsetuhoisuuden puheeksioton osaamista, <u>Itsemurhien ehkäisyn verkkokoulu</u> (HYTE ja osallisuus) • Lisätään mielenterveyteen liittyvien asenteiden tunnistamista sekä vähennetään stigmaa, <u>Stigma -verkkokoulutuksen</u> käytön vahvistamisella (HYTE ja osallisuus) Toteutetaan mielenterveystaitoja lisäävää viestintää yksilö, ryhmä ja väestötasolla (perhe- ja vammaispalvelut, peruspalvelut, ikääntyneiden palvelut, viestinä) • Osallistuminen kampanjoiden ja muun viestinnän toteutukseen • Lisätään Omaperhe-, Omahelpperi- ja Mielenterveystalo-digipalveluiden sekä omahoito-ohjelmista viestintää ja niiden käyttöä • Lisätään valtakunnallista auttavista puhelimista ja chateistä viestintää (HYTE ja osallisuus) Vahvistetaan kulttuurihyvinvointimenetelmien käyttöä sote- palveluissa (PSHVA:n kulttuurihyvinvointityöryhmä). Esim. taidelähtöiset menetelmät lastenpsykiatrialla (Luovuudesta liikuntaan, Luovuus, taide- ja itseilmaisuryhmä) Jatkuu seuraavalla dialla	Kouluterveyskysely: • Kokee positiivista mielenterveyttä 8. ja 9.lk viimeisen 2vk aikana (toiveikkaus, kyky tehdä päätöksiä, rentous, ongelmien käsittely, ajattelun selkeys) • huolissaan mielialastaan kuluneen 12 kk aikana, lukio • koulu-uupumus 4. ja 5.lk Kokemuksellinen hyvinvointikysely • Yksinäisyyden kokemus melko usein tai jatkuvasti lapsilla ja nuorilla Sotkanet • Itsemurhakuolleisuus 20-34v/100000vastaavan ikäistä kohden

Painopiste: Mielenterveystaitojen vahvistaminen

Tavoite: Tunne- ja vuorovaikutustaidot, itsesäätelyn taidot ja vastoinikäymisten sietokyky vahvistuvat (erit. tytöt, lukio, työikäiset ja ikääntyneet) 3/5	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Mitä PSHVA:lla tehdään tavoitteen edistämiseksi	Jatkoa edelliseltä dialta Lapset ja nuoret (ks. Myös kohta vanhemmuus vahvistuu) - Otetaan käyttöön ja vahvistetaan lasten- ja nuorten psykososiaalisten menetelmiä: Friends, KAT, ALI, KLT, IPT-N, IPC, Cool-Kids ja keskustellaan mielenterveystaidoista terveystarkastuksissa (perhekeskuspalvelut) - Vahvistetaan lasten ja nuorten ohjatun omahoidon käyttöä asiakasohjauksessa (perhekeskuspalvelut) - Selvitetään neuvolapsykologitoiminnan käynnistymistä (Minna Jauhiainen ja Sanna Niinimäki, perhekeskuspalvelut) - Tuetaan haavoittuvassa tilanteessa olevia nuoria nivelvaiheessa peruskoulusta 2. asteelle ja opiskelusta työelämään (Wörtti- hanke v. 2026 loppuun) Työikäiset - Vahvistetaan Terapianavigaattorin ja ohjatun omahoidon käyttöä (sote- vastaanotto, perhekeskuspalvelut) - Tehdään kannattelukeskusteluja (elämänhallinta) mielenterveys- ja päihdeasiakkaille (sote- vastaanotto, perhekeskus) - Vahvistetaan työikäisten etsivän työn verkostomallin käyttöä (työikäisten sosiaalityö) Hyvän mielen työpaikka - merkki käyttöönotto hyvinvointialueella (työhyvinvointi- ja työsuojeluyksikkö) - Järjestetään ryhmätoimintaa mielenterveystaitojen vahvistamiseksi pakolaistaustaisille ja muille vastaavista lähtökohdista Suomeen muuttaneille aikuisille (Annikka Laasanen, PALOMA osaamiskeskus) Ikääntyneet - Etsivän vanhustyön verkostotoimintamallin vahvistaminen (Ikäkeskuksen asiakasohjaus) - Tuetaan ikääntyneiden osallistumista kulttuuritoimintaan. (Hyvinvointia kulttuurista ikäihmisille Pohjois-Savoon (IKO4 2025-2027) -hanke)	

Painopiste: Mielenterveystaitojen vahvistaminen

Tavoite: Tunne- ja vuorovaikutustaidot, itsesäätelyn taidot ja vastoinikäymisten sietokyky vahvistuvat (erit. tytöt, lukio, työikäiset/ikäntyneet) 4/5	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Kunnan asiantuntijatuki ja yhteistyö yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi hyvinvointialueen kanssa	• Varhaiskasvatuksessa, koulussa ja oppilaitoksissa hyödynnetään mielenterveystaitoja vahvistavia materiaaleja ja oppitunteja (esim. Mielenterveystaitoja kouluun ja oppilaitokseen materiaalit, Mieli ry) • Walk in – terapialla annetaan matalan kynnyksen psykososiaalista tukea alle 29 v nuorille ilman ajanvarausta (Kuopio, Varkaus). • Zemppari- toiminta tukee haavoittuvassa asemassa olevia nuoria (Kuopio, Varkaus ja Nuorten palvelu) • Tarvittaessa yhteistyö verkkovanhempainiltojen järjestämisessä mielenterveystaitojen teemoista • Vahvistetaan ohjaamista riittävän varhaisessa vaiheessa lisätuen piiriin sote- palveluihin tai verkossa saatavaan tukeen • Kulttuuriluotsitoiminnalla tuetaan kulttuurihyvinvointia tukevien toimintojen saavutettavuutta ikäihmisillä (Hyvinvointia kulttuurista ikäihmisille Pohjois-Savoon (IKO4 2025-2027) -hanke)	
PSHVA:n asiantuntijatuki yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi muiden HYTE-toimijoiden (kunnat, järjestöt, seurakunnat, oppilaitokset, yritykset, apteekit, maakuntaliitto, poliisi) kanssa	• Välitetään tietoa mielenterveystilanteesta, valtakunnallisista ohjelmista ja suosituksista sekä koulutuksista (HYTE ja osallisuus, PSHVA asiantuntijat) • Viestinnällinen tuki esim. kampanjat ja muu viestintä mielenterveystaitojen lisäämiseksi (HYTE ja osallisuus) • Tarvittaessa yhteistyö verkkovanhempainiltojen järjestämisessä mielenterveystaitoja tukevissa teemoissa (HYTE ja osallisuus) • Tehdään tarvittaessa yhteistyötä mielenterveystaitoihin liittyvissä hankehauissa (HYTE ja osallisuus)	

Painopiste: Mielenterveystaitojen vahvistaminen

Tavoite: Tunne- ja vuorovaikutustaidot, itsesäätelyn taidot ja vastoinikäymisten sietokyky vahvistuvat (erit. tytöt, lukio, työikäiset ja ikääntyneet) 5/5	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Järjestöyhteistyö yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi hva:n kanssa	• Nuori mieli urheilussa -toimintamalli lisää valmentajien ja vanhempien osaamista mielenterveystaitojen tukemisessa (Pohjois-Savon liikunta) • Mielenterveys elämäntaitona® koulutuksella lisätään mielenterveystaitojen osaamista aikuisilla (Kuopion Kansalaisopisto) • Ryhmätoimintaa mielenterveystaitojen tukemiseksi toteutetaan Laine-sairaalassa (Turvalinkki, Mtkl) • Vertaisryhmätoiminnan totuttaminen mielenterveys- ja päihdeläheisille yksilötyönä ja ryhmissä (FinFami) • Tarjotaan koulutusta mielenterveysläheisten huomioimisesta sote- palveluissa (FinFami. Kirkkopalvelut) • Järjestetään peli- ja mediakasvatuskoulutusta tukemaan mielenterveystaitoja peli- ja digimaailmassa (Pelituki, Ehyt) • Lisätään tietoa ja Linity- toiminnasta itsemurhaa yrittäneille henkilöille ja ammattilaisille (Itsemurhien ehkäisykeskus) • Mielenterveystaitoja tukevien materiaalien tuottaminen ja koulutusten järjestäminen sekä mielenterveystaitoja tukeva viestintäyhteistyö esim. kampanjat • Kohtaamispaikkatoimintaa järjestämällä mahdollistetaan ihmisten kohtaaminen ja mielenterveystaitojen oppiminen	Toteutuneet koulutukset
Seurakuntayhteistyö tavoitteen edistämiseksi hva:n kanssa	• Lasten ja nuorten mielenterveystaitojen vahvistamista toteutetaan kerho- ja leiritoiminnan sisällä • Etsivän vanhustyön toimintamallin avulla etsitään yksinäisiä ikäihmisiä kotoa • Huoli-ilmoituksen käyttö vahvistuu • Neurokirjon osaamista vahvistetaan diakoniassa, nuorisotyössä ja varhaiskasvatuksessa • Järjestetään tapahtumia ja toimintaa esim. konsertteja, hartauksia sote palveluissa	
Oppilaitosten, työterveyshuollon, työllisyysalueiden, yritysten, apteekkien, maakuntaliiton ja poliisin yhteistyö tavoitteen edistämiseksi PSHVA:n kanssa	• Järjestetään voimavalmennus nuorille, joilla on riski keskeyttää opinnot itsetuntemusta, motivaatiota ja arjenhallintaa (Sakky, Nuorisopalvelut ja Sosiaalipalvelut) • Vahvistetaan ohjautumista tuen piiriin: opiskelijoiden tukiverkostojen toiminnan ja opiskeluhuoltopalveluiden toiminnan viestinnän vahvistaminen (Sakky) • Sovitaan hyvinvointialueen kanssa opiskeluhuoltohenkilöstön jalkautumisesta opiskelijaryhmiin (Sakky) • Tarjotaan ESR+ -rahoitusta mielenterveyden edistämiseen ja hyvinvointia tukevien toimintamallien kehittämiseen (Elinvoimakeskuksen ESR+ -rahoitus)	

Riippuvuuksien ehkäisy

Painopiste: Riippuvuuksien ehkäisy

Päihteettömyys lisääntyy, päihteiden käyttö ja ongelmallinen raha- ja digipelaaminen ja käytön haitat vähenevät :Alkoholi: aol, työikäiset miehet, ikäihmiset. Tupakka: raskaana olevat, työikäiset. Sähkötupakka: peruskoululaiset, työikäiset. Nikotiinituotteet: työikäiset miehet. Huumeet: miehet, korkeasti koulutetut. Rahapelaaminen: aol, työikäiset 1/5	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittari
Juurisyyt tavoitteena olevan asian taustalla	- Vaikeudet kotona ja työelämässä - Vanhemmuuden haasteet ja vanhempien päihteiden käyttö - Varhainen altistuminen päihteille. Kavereiden päihteiden käyttö ja ryhmäpaine - Aikuisten päihteiden käytön "arkisuus". Urheilun päihdekulttuuri. Yhteiskunnan sallivat asenteet - Harrastusten ja mielekkään tekemisen puute, erityisesti uudella paikkakunnalla. Matalan kynnyksen harrastustoiminnan puute - Mielenterveyshaasteet ja vaikeudet tunteiden käsittelyssä. Käyttö rentoutumisen tai stressin purkamisen keinona. - Häpeä ja stigma estävät avun hakemista. Ei pääse puhumaan pahasta olostaan kenellekään. - Elinkeinonharjoittajien vastuullisuus alkoholin myynnissä ja tarjoilussa. Päihteiden helppo saatavuus ja mainonta - Osallisuuden ja yhteenkuuluvuuden puute. Yksinäisyys - Laitoksiin sijoitetut nuoret ovat erityisessä riskissä asunnottomuuden ja asumisen tuen puutteen vuoksi	
Asukkaiden oma toiminta tavoitteen edistämiseksi (Samat kaikissa riippuvuuksissa)	- Tärkeää olla läsnä ja seurata nuorten arkea – turvallinen aikuinen toimii esimerkkinä - Päihteitä ei pidä välittää alaikäisille - Päihteiden käyttö perheessä ja sen vaikutuksiin perheen arkeen tärkeä keskustella ja ne tulee huomioida - Alkoholittomien vaihtoehtojen tarjoaminen juhlassa, työpaikalla ja julkisissa tapahtumissa - Luodaan päihteettömyyttä tukevia ympäristöjä – päihteettömyys hyväksytty ja kannustettu valinta - Kerro huolesi läheisen päihteiden käytöstä rohkeasti – käytä huolipuhetta, älä syyllistä - Päihteitä käyttäviä ihmisiä kohdellaan arvostavasti ja kunnioittavasti - Omaa päihteiden käyttöä voi testata esimerkiksi päihdetestien avulla - Jos käyttöä haluaa vähentää, mietitään "Mitä tilalle?" – mielekästä tekemistä ja uusia tapoja rentoutua - Hae apua ja tukea mahdollisimman varhain – yksin ei tarvitse selvitä - Päihteitä käyttävälle läheiselle tarjotaan tukea tai toimitaan tukihenkilönä - Tunnista ja puutu myös muihin riippuvuuksiin, kuten ongelmalliseen rahapelaamiseen – sekä omassa että läheisten elämässä	

Painopiste: Riippuvuuksien ehkäisy

Päihteettömyys lisääntyy, päihteiden käyttö ja ongelmallinen raha- ja digipelaaminen ja käytön haitat vähenevät Alkoholi: aol, työikäiset miehet, ikäihmiset. Tupakka: raskaana olevat, työikäiset. Sähkötupakka: peruskoululaiset, työikäiset. Nikotiinituotteet: työikäiset miehet. Huumeet: miehet, korkeasti koulutetut. Rahapelaaminen: aol, työikäiset 2/5

Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot

Seurantamittarit

Mitä PSHVA:lla tehdään
tavoitteen edistämiseksi

Lisätään koulutuksella ammattilaisten osaamista päihteisiin ja rahapelaamiseen liittyvien riskien tunnistamisessa, puheeksiotossa sekä tuen antamisessa riittävän varhaisessa vaiheessa (perhe- ja vammaispalvelut, peruspalvelut, ikääntyneiden palvelut, HYTE ja osallisuus)

- Tehdään systemaattisesti lyhytneuvonta alkoholin riskikäytön, huumausaineiden käytön ja haitallisen rahapelaamisen vähentämiseksi. Tarjotaan tupakka- ja nikotiinivieroitusta kaikille käyttäjille
- Lisätään koulutusta päihteitä käyttävän läheisen huomioimista sote- palveluissa

Alkoholin puheeksiotto kerran vuodessa

- Alkoholin riskikäytön toimintamalli: Tehdään AUDIT-C tai AUDIT-testi sekä ohjaus (18–64-vuotiaat) =HYTE-kerroin
- Ikääntyneiden päihdemittari (Yli 65-vuotiaat)
- ADSUME (alle 18-vuotiaat)

Tupakka- ja nikotiinituotteiden puheeksiotto kerran vuodessa sekä tarvittaessa vieroitusohjaus

- Tupakka- ja nikotiiniriippuvuuden toimintamalli (lisäksi erityistason palvelut, Nikotiiniton sotetyöryhmä, Nikotiinittomuusyhdyshenkilöverkosto)
- Neuvolan nikotiinittomuustoimintamalli (perhekeskus)
- Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon tupakan- ja nikotiinin lopettamisen tuenmalli (perhekeskus)

Savuton ja nikotiiniton hyvinvointialue toteutuu (työhyvinvointi- ja työsuojeluyksikkö)

Kouluterveyskysely

- Käyttänyt jotain tupakkatuotetta tai sähkösavuketta % 4. ja 5.lk
- Sähkösavuketta käyttänyt väh. Kerran % 4. ja 5.lk ja 8. ja 9.lk
- Käyttää nikotiinipusseja silloin tällöin tai päivittäin % 8. Ja 9.lk, aol
- Huolta herättävää päihteiden tai tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttöä tai rahapelaamista, % 8. ja 9.
- Raittius %, lukio
- Käyttää alkoholia viikoittain % lukio
- Tosi humalassa väh. 1xkk % aol
- Vanhemman liiallinen alkoholin käyttö on aiheuttanut haittaa % lukio
- Pelaa rahapelejä viikoittain % aol

Sotkanet:

- Päihdesairauksien vuodeosastohoito-jaksot 65 v. täyttäneillä / 1 000 vastaavan ikäistä
- Päihdehuollon laitoksissa hoidossa olleet 15- 24v
- Raskauden aikana tupakoivat

Terve Suomi

- Alkoholia liikaa käyttävien osuus % 20 - 64 -vuotiaista Alkoholia vähintään kuukausittain humalahakuisesti käyttävät, osuus väestöstä (%) 20-65v
- Nikotiinipusseja nykyisin käyttävien osuus % 20-74v
- Kannabista 12 kk aikana käyttäneiden osuus %
- Päihdehuollon laitoksissa hoidossa olleet 15- 24v.aol

Painopiste: Riippuvuuksien ehkäisy

Päihteettömyys lisääntyy, päihteiden käyttö ja ongelmallinen raha- ja digipelaaminen ja käytön haitat vähenevät Alkoholi: aol, työikäiset miehet, ikäihmiset. Tupakka: raskaana olevat, työikäiset. Sähkötupakka: peruskoululaiset, työikäiset. Nikotiinituotteet: työikäiset miehet. Huumeet: miehet, korkeasti koulutetut. Rahapelaaminen: aol, työikäiset 3/5	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Mitä PSHVA:lla tehdään tavoitteen edistämiseksi	Huumeet - Vähennetään nuorten huumekuolemia. Nuorten huumekuolemien vähentämisen hanke 2025–2026, haku syksyllä 2025 (sosiaalipalvelut) - C-hepatiitin ehkäisy ja hoito sekä terveysneuvontapisteiden vahvistaminen. Hanke- haku 2025 syksy (Hyvinvointialueen C-hepatiittityöryhmä) Riskitason rahapelaaminen - Tehdään raha- ja digipelaamisen palvelu- ja hoitoketju (HYTE ja osallisuus) Muu toiminta - Välitetään tietoa valtakunnallisista ehkäisevän päihdetyön koulutuksista ja tarvittaessa järjestetään omia koulutuksia (HYTE ja osallisuus, koulutuspalvelut) - Kehitetään tai hankitaan ohjauksen tueksi materiaalia (HYTE ja osallisuus) - Lisätään nuorten kehitysvammaisten kanssa toimivien osaamista ehkäisevässä päihdetyössä esim. (Ehyt-verkkokoulu)(HYTE ja osallisuus) - Lisätään päihteiden käytön vähentämiseen liittyvää viestintää väestölle (HYTE ja osallisuus, viestintä) - Stigmaan liittyvän osaamisen lisääminen ammattilaisilla,Stigma-verkkokoulun jalkauttaminen (HYTE ja osallisuus) - Selvitetään Pilke-toiminnan käynnistämistä (HYTE ja osallisuus) - Vahvistetaan työpaikan päihdeohjelmatyötä (työhyvinvointiyksikkö)	Käytetyt toimenpidekoodit: Alkoholi IHA10 Alkoholin ongelmakäytön strukturoitu kartoitus IHA21 Alkoholin riski- ja haitallisen käytön mini-interventio RAI Audit-c ikääntyneet Tupakka- ja nikotiinituotteet IHA11 Tupakka- ja muiden nikotiinituotteiden käytön strukturoitu kartoitus IHA21 Nikotiiniriippuvuuden arviointi (Fagerström) IHA30 Tupakasta vieroitus Huumeet: IHA12 Kannabiksen käytön strukturoitu kartoitus (CAST) IHA13 Muiden huumeiden käytön strukturoitu kartoitus (DUDIT) IHA29 Muuhun toiminnalliseen tai aineriippuvuuteen liittyvä mini-interventio Rahapelaaminen IHA14 Rahapeliongelman strukturoitu kartoitus BBS 3 kysymystä IHA29 Muuhun toiminnalliseen tai aineriippuvuuteen liittyvä mini-interventio Päihdetilannekysely: Onko sote- palveluissa kysytty päihteiden käytöstä THL jätevesitilastot

Painopiste: Riippuvuuksien ehkäisy

Päihteettömyys lisääntyy, päihteiden käyttö ja ongelmallinen raha- ja digipelaaminen ja käytön haitat vähenevät Alkoholi: aol, työikäiset miehet, ikäihmiset. Tupakka: raskaana olevat, työikäiset. Sähkötupakka: peruskoululaiset, työikäiset. Nikotiinituotteet: työikäiset miehet. Huumeet: miehet, korkeasti koulutetut. Rahapelaaminen: aol, työikäiset 4/5	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Kunnan asiantuntijatuki ja yhteistyö yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi hyvinvointialueen kanssa	- Ehkäisevä päihdetyön vahvistaminen kaikkiin ikäryhmiin. Ikääntyneiden ehkäisevän päihdetyön kehittäminen - Päihteet ja rahapelaaminen otetaan puheeksi vanhempien kanssa varhaiskasvatuksessa ja koulussa vanhemmuuteen liittyvissä keskusteluissa - Ehkäisevässä päihdetyössä huomioidaan vahvemmin haitallinen rahapelaaminen - Koulussa käytetään päihteiden käyttöön puuttumisen toimintamallia - Koulussa tehdään suunnitelmallista ehkäisevää päihdetyötä, päihdekasvatuksen suunnitelma esim. PEPP - Toteutetaan päihdeteemaan liittyviä vanhempainiltoja tai muita tilaisuuksia - Tehdään viestintällistä yhteistyötä esim. viestit kotiin, kampanjat, media. Vahvistetaan viestintää kuntalaisille siitä, mistä voi saada tietoa ja tukea päihdeasioihin liittyen. Huomioidaan vapaa-ajan ympäristöissä tapahtuva viestintä - Kunta välittää päihdetilanteesta tietoa hyvinvointialueelle ennaltaehkäisyyn ja palvelujen kohdentamiseksi - Huolehditaan tarvittaessa työpaikan päihdeohjelmien päivityksestä - Kunta toteuttaa päihteettömyysehtoa kunnan myöntämissä avustuksissa - Vahvistetaan asukkaiden osallistumista ehkäisevän päihdetyön suunnitteluun - Vahvistetaan PAKKA-toimintamallin käyttöä	Päihdetilannekysely: - Alkoholin välittäminen alaikäisille - Vastuullisen alkoholin ja tupakan myynnin toteutuminen alaikäisille - Vastuullinen alkoholin tarjoilu ravintolassa
PSHVA:n asiantuntijatuki kunnalle tavoitteen edistämiseksi	- Tiedon välittäminen päihdetilanteesta ja rahapelaamisesta sekä näihin liittyvistä ilmiöistä (HYTE ja osallisuus) - Viestintä koulutuksista, ohjelmista ja kampanjoista. Tarvelähtöisten infotilaisuuksien järjestäminen. Materiaalien välittäminen (PSHVA:n asiantuntijat ja HYTE ja osallisuus) - Yhteistyö väestöviestinnässä (HYTE ja osallisuus) - Tarvelähtöisesti yhteistyötä verkkovanhempainiltojen järjestämisessä (HYTE ja osallisuus, perhekeskus) - Yhteistyö riippuvuuksiin liittyvissä hankehakemuksissa (HYTE- ja osallisuus) PAKKA-toiminnan tuki /Pohjois-Savon Pakka-tarjontaryhmän koordinaatio (HYTE ja osallisuus)	

Painopiste: Riippuvuuksien ehkäisy

Päihteettömyys lisääntyy, päihteiden käyttö ja ongelmallinen raha- ja digipelaaminen ja käytön haitat vähenevät Alkoholi: aol, työikäiset miehet, ikäihmiset. Tupakka: raskaana olevat, työikäiset. Sähkötupakka: peruskoululaiset, työikäiset. Nikotiinituotteet: työikäiset miehet. Huumeet: miehet, korkeasti koulutetut. Rahapelaaminen: aol, työikäiset 5/5	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurant- amittarit
Järjestöyhteistyö yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi PSHVA:n kanssa	• Toteutetaan matalan kynnyksen tukea vanhemmille, joilla on päihteiden käyttöä (Kuopion Ensikotiyhdistys ry) • Lasinen Lapsuus -ryhmät (Kuopion Ensikotiyhdistys ry ja Kirkkopalvelut) • Jalkautuvalla päihdetyön toiminnalla annetaan matalan kynnyksen tukea perheisiin (Kuopion Ensikotiyhdistys ry) • PAKKA- toimintaan osallistuminen esim. kampanjat • Ilmiökahviloiden järjestäminen, kun tarvitaan selvyyttä päihteisiin liittyvistä ilmiöistä (Ehyt) • Toteutetaan ryhmiä päihdekuntoutujille ja päihteitä käyttävien läheisille (Päihdepalvelusäätiö) • Kehitetään päihteitä käyttävien nuorten vanhempien yksilö- ja ryhmätoimintaa (Pähkä-hanke v. 2026 loppuun) • Vahvistetaan sote-palveluiden ja mielenterveys-/päihdejärjestöjen yhteistyötä koulutuksella ja verkostotoiminnalla. (A-klinikkasäätiö, HYTE ja osallisuus) • Toteutetaan ja tarjotaan materiaaleja, kampanjoita ja koulutuksia (Pohjois-Savon Syöpäyhdistys, Ehyt, Pelituki, Riipasta ruoriin-hanke) • Lisätään väestön tietoa haitallisesta digi- ja rahapelaamisesta sekä siihen saatavasta ohjauksesta ja neuvonnasta(Kriisikeskus, Pelituki) • Toteutetaan nikotiinista vieroituksen verkko- ohjauksena /28pv ilman (Sydänpiiri)	
Seurakuntayhteistyö tavoitteen edistämiseksi PSVHA:n kanssa	• Päihteisiin liittyviä teemoja ja päihteiden puheeksiottoa toteutetaan varhaiskasvatuksessa, kerhoissa, nuorisotyössä ja diakoniatyössä • Tehdään yhteistyötä vanhempainiltojen järjestämisessä • Järjestetään kuntouttavaa työtoimintaa päihteiden käyttäjille ja päihdekuntoutujille • Vahvistetaan Huoli-ilmoituksen käyttöä	
Oppilaitokset, työterveyshuolto, työllisyysalueet, yritykset, apteekit, maakuntaliitto ja poliisi yhteistyö tavoitteen edistämiseksi PSVHA:n kanssa	• Opiskelijat osallistuvat Pakka-toimintaan opintojensa mukaisesti (Sakky, Savonia) • Päivitetään opiskelijoiden päihdeohjelma ja vahvistetaan suunnitelmallista yhteistyötä verkostotoimijoiden kanssa. (Sakky) • Savuton Amis toiminnan vahvistaminen (Sakky, Pohjois-Savon Syöpäyhdistys) • Hyvinvointialueen ehkäisevän päihdetyön asiantuntijuus jalkautetaan oppilaitoksiin (Sakky) • Tupakasta vieroituksen tukeminen sekä lääkkeiden väärinkäytön ehkäisy on osa apteekkien toimintaa (Apteekit) • Tuetaan ESR+ -rahoitteisia toimennpiteitä iotka tähtäävät työikäisten ja ikäihmisten päihteiden käytön vähentämiseen	

Painopiste: Riippuvuuksien ehkäisy

Tavoite: Netin haitallinen käyttö vähenee erit. 4. ja 5.lk	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Juurisyyt tavoitteena olevan asian taustalla	- Liiallinen netissä oleminen ja digitaalisten pelien pelaaminen: puutteelliset rajoitukset - Somen vaikutuksen varhaistuminen, mainonta, lapsuuden lyhentyminen. Sosiaaliset suhteet – vuorovaikutus livenä, kulttuurin muutosta netin käyttöön. Kiellot eivät toimi. Netin käytössä myös positiivisia vaikutuksia, oppiminen ja sosiaaliset suhteen netissä. Tarjotaan vaihtoehtoja netin käytölle edulliseen hintaan.	
Mitä PSHVA:lla tehdään tavoitteen edistämiseksi	- Digimedian käytöstä keskustellaan vastaanotolla lasten, nuorten ja vanhempien kanssa terveystarkastuksissa ja muissa kohtaavissa palveluissa (perhekeskuspalvelut) - Jalkautetaan lasten ja nuorten (julkaistaan v.2026) vapaa-ajan ruutuaika suositukset vastaanotoilla (perhekeskuspalvelut, HYTE ja osallisuus) - Tehdään viestintäyhtesityötä eri verkostojen kanssa esim. Kampanjat - Ks. Väkipalta ja kiusaaminen	Kouluterveyskysely: - Ei ole usein syönyt tai nukkunut netin takia 4. ja 5.lk - Tuntee olonsa usein hermostuneeksi, kun ei ole päässyt nettiin 4. ja 5.lk
Kunnan asiantuntijatuki ja yhteistyö yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi hyvinvointialueen kanssa	- Digimedian käyttö otetaan puheeksi osana opetusta, varhaiskasvatuksen ja koulun keskusteluissa vanhempien kanssa sekä vanhempainilloissa - Jalkautetaan lasten ja nuorten vapaa-ajan ruutuaikasuositukset vanhemmille (julkaistaan v.2026)	
PSHA:n asiantuntijatuki yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi muiden HYTE-toimijoiden (kunnat, järjestöt, seurakunnat, oppilaitokset, yritykset, apteekit, maakuntaliitto, poliisi) kanssa	- Tiedon välittäminen kuntaan digimedian käyttöön liittyvistä asioista, valtakunnallisista suosituksista, koulutuksista ja ohjelmista. Tarvelähtöisten infotilaisuuksien järjestäminen (PSHVA-asiantuntijat, HYTE ja osallisuus) - Tehdään väestöviestinnän yhteistyötä digimedian käytön teemoista (HYTE ja osallisuus) - Tarvelähtöisesti yhteistyö Pohjois-Savon verkkovanhempainiltojen järjestämisessä digimedian käyttöön liittyvistä teemoista (HYTE ja osallisuus, perhekeskuspalvelut)	
Järjestöyhteistyö yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi PSHVA:n kanssa	- Viestintämateriaalin tuottaminen ja jakaminen, kampanjoiden ja koulutusten järjestäminen (Ehyt, Pelituki) - Digineuvolan toiminnasta viestiminen (Kriisikeskus, Pelituki)	
Seurakuntayhteistyö tavoitteen edistämiseksi PSHVA:n kanssa	Jalkautetaan lasten ja nuorten (julkaistaan v.2026) vapaa-ajan ruutuaikasuosituksia keskusteluissa vanhempien kanssa	
Oppilaitosten, työterveyshuollon, työllisyysalueiden, yritysten, apteekkien, maakuntaliiton ja poliisin yhteistyö tavoitteen edistämiseksi PSHVA:n kanssa	- Vahvistetaan oppilaitoksen henkilöstön osaamista ja verkostoyhtistyötä (Sakky) - Tiedotetaan saatavilla olevista tukimuodoista	

**Väkivalta ja tapaturmat
vähenevät**

Painopiste: Väkivalta ja tapaturmat vähenevät

Tavoite: Kaltoinkohtelua ei sallita (asukkaiden kesken, läheisten tai työntekijän toimesta) erit. ikäihmiset 1/2	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Juurisyyt tavoitteena olevan asian taustalla	- Omaishoitajan uupumistilanne ja keinottomuus - Työntekijöiden osaamisvajeet ja neuvottomuus - Aikuisten lasten mielenterveys- ja päihdeongelmat - Muistisairaudet, vuorovaikutuskeinojen ja -menetelmien puutteellisuus - Aikuisten lasten ja ikääntyneiden sosiaalisten suhteiden ongelmat - Ikääntyneillä pitkissä parisuhteissa voi olla henkistä väkivaltaa – taustalla ajatus, että yhdessä on pysyttävä hinnalla millä hyvänsä – vaikka suhde ei olisi enää hyvinvoiva tai turvallinen - Ei tietoa mistä apua saa, häpeä avun hakemisessa	
Asukkaiden oma toiminta tavoitteen edistämiseksi	- Huoli-ilmoitukset, naapureiden yhteisöllisyyden parantaminen - Naapurustolle soittoringit, varmistetaan päivittäin onko ikääntyneillä kaikki kunnossa	Huoli-ilmoitusten määrä hyvinvointialueella
Mitä PSHVA:lla tehdään tavoitteen edistämiseksi	- Väkivallan ja kaltoinkohtelun puheeksiotto (osana geriatriasta kokonaisarviota, ikääntyneiden palvelut, sosiaalityö, koulutuspalvelut, HYTE ja osallisuus, Turvahanke 2024-2026) - Omavalvontasuunnitelma menettelyprosesseineen (ikääntyneiden palvelut) - Omaishoidon tuen ja palvelusuunnitelmien arviointi vuosittain huomioiden erityisesti jaksaminen ja riski kaltoinkohtelulle (ikääntyneiden palvelut) - Sosiaalityön moniammatillinen osaaminen lisääminen asiakasohjauksessa (ikääntyneiden palvelut) Etsivä vanhustyö (sosiaalityö, ikääntyneiden palvelut) toiminnan laajentuminen ja kaltoinkohtelun merkkien tunnistaminen - Huoli-ilmoitusten tekemisestä tiedottaminen (etsivä vanhustyö) - MARAK systemaattinen käyttö	Sotkanet - Kaltoinkohtelua on havaittu, % kotihoidon toimintayksiköistä, Kaltoinkohtelu sisältää omaisen, henkilöstön tai asiakkaan taholta havaittua kaltoinkohtelua - Vammojen ja myrkytysten vuoksi sairaalassa hoidetut 65 - 74-vuotiaat potilaat / 10 000 vastaavan ikäistä - RAI kaltoinkohtelu tilastot PSHVA - Asiakaspalautteet, asiavastaavat: - Kohtelu: asiakaspalautteissa, asiavastaavien yhteydenotot - haitta- ja vaaratilanneilmoitukset ja epäkohta ja epäkohdan uhka tilanteet - Henkilökunnan kouluttaminen, muistisaira- / ikääntyneen kohtaaminen. - Turva-hankkeen arviointimittaristo

Painopiste: Väkivalta ja tapaturmat vähenevät

Tavoite: Kaltoinkohtelua ei sallita (asukkaiden kesken, läheisten ja työntekijän toimesta) erit. ikäihmiset 2/2	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Kunnan asiantuntijatuki ja yhteistyö yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi hyvinvointialueen kanssa	- Viestintä – kaltoinkohtelun tunnistaminen - Toiminnallinen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnittelu - Viestintää /koulutusta huijauksista ja niiden ehkäisystä - Huoli-ilmoitusten tekeminen ikäkeskukseen ja sosiaalityöhön	
PSHVA:n asiantuntijatuki yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi muiden HYTE-toimijoiden (kunnat, järjestöt, seurakunnat, oppilaitokset, yritykset, apteekit, maakuntaliitto, poliisi) kanssa	Koulutusyhteistyö kaltoinkohtelun tunnistamiseksi ja varhaiseen puuttumiseen	
Järjestöyhteistyö yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi PSHVA:n kanssa	- Netti huijauksista viestiminen ja kouluttamisen lisääminen ikääntyneille - Kaltoinkohteluista ja väkivallan ehkäisystä viestiminen (Kuopion ensikoti yhdistys Ry) - Huoli-ilmoitusten tekeminen ikäkeskukseen ja sosiaalityöhön	- Järjestettyjen tietoisukujen määrä vuosittain - Osallistujien määrä tietoisuissa.
Seurakuntayhteistyö tavoitteen edistämiseksi PSHVA:n kanssa	- Huoli-ilmoitusten tekeminen ikäkeskukseen ja sosiaalityöhön - Asiakaskohtaamisissa tuki asiakkaalle ja väkivallan puheeksi ottaminen - Etsivän vanhustyön malli tukee tätä toimintaa - Perhetyössä ja –toiminnassa (myös parisuhdetyössä) välitetään tietoa: mitkä ovat kaltoinkohtelun tuntomerkkejä, mitä riskejä siitä aiheutuu	
Oppilaitosten, työterveyshuollon, työllisyysalueiden, yritysten, apteekkien, maakuntaliiton ja poliisin yhteistyö tavoitteen edistämiseksi PSHVA:n kanssa	- Kaltoinkohtelun tunnistamisen osaaminen lisääminen - Poliisin puuttuminen lähisuhdeväkivaltaan rikostutkinnallisoin keinoin; pakkokeinojen käyttö, väliaikainen lähestymiskielto (poliisi) - MARAK-toimintaan osallistuminen (poliisi) - Poliisin sisäinen koulutus lähisuhdeväkivallan tunnistamiseen (poliisi) - Poliisin uhka-toiminnan käyttäminen väkivallan ennaltaehkäisyssä (poliisi)	Poliisin tilastot

Painopiste: Väkivalta ja tapaturmat vähenevät

Tavoite: Väkivaltaa ei sallita Erit. vanhempien toimesta lapsia kohtaan, kiusaaminen 4. ja 5lk 1/3	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Juurisyyt tavoitteena olevan asian taustalla	• Lasten kasvatuksessa hämärtynyt mikä on sallittua ja mikä ei ole • Lasten kasvattamiseen liittyvän materiaalin puute, varsinkin eri kielillä • Väkivallan puheeksi ottamisen puute • Oikea-aikaisen ja tarkoituksenmukaisen puuttumisen ja tuen puute/ viivästyminen • Vanhempien puutteelliset kasvatustaidot • Näkymätön väkivalta. Henkinen väkivalta: alistaminen, vähättely, uhkailu, syyllistäminen, kontrollointi tai manipulointi. • Taloudellinen väkivalta: toisen rahankäytön rajoittaminen, taloudellinen riippuvuussuhde • Sosiaalinen eristäminen: estetään yhteydenpito ystäviin tai perheeseen • Henkinen laiminlyönti: tunteiden, tarpeiden tai turvallisuuden jatkuva sivuuttaminen ja • Epätietoisuus mikä on sallittua Suomessa lapsen kasvatuksessa, erityisesti maahanmuuttajat.	
Asukkaiden oma toiminta tavoitteen edistämiseksi	• Osallistuminen vanhempainiltoihin • Aikuisten puuttuminen ja puheeksi ottaminen kiusaamisen tilanteista koulun kanssa • Puuttuminen kiusaamistilanteisiin mikäli havaitsee sellaista • Opetella tunnistamaan stressin, väsymyksen ja turhautumisen merkit itsessään. Avun hakeminen ajoissa, kehittää omia sosiaalisia, tunne taitoja ja rauhoittumiskeinoja, joita opettaa myös lapselle • Harjoitella rakentavaa vuorovaikutusta; Puhua lapselle kunnioittavasti ja kuuntelemalla häntä. • Rakentaa tukiverkostoa	

Painopiste: Väkivalta ja tapaturmat vähenevät

Tavoite: Väkivaltaa ei sallita Erit. vanhempien toimesta lapsia kohtaan, kiusaaminen 4. ja 5lk 2/3	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Mitä PSHVA:lla tehdään tavoitteen edistämiseksi	- Koulutusta tunne- ja turvataitoihin (HYTE ja osallisuus) - Barnahus-mallin mukainen ammattilaisten toiminta prosesseissa ja epäiltäessä lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa (Barnahus.fi) - IKU työryhmä ja työn kehittäminen (ihmiskauppa uhrit) - Laajoissa terveystarkastuksissa otetaan väkivalta puheeksi - Hoitosuositus Perheessä tapahtuvan lasten kaltoinkohtelun riskiolojen tunnistaminen hoitosuositus-lasten-kaltoinkohtelu-netti.pdf (perhepalvelut) - Systemaattinen kysyminen lähisuhdeväkivallasta perheessä - vahvistaminen ja toimintamalli (perhekeskuspalvelut) - Avekki koulutukset ja henkilökuntamitoitus asiakkaiden vaativuuden mukaisesti (vammapalvelut) - Väkivallasta kysymisen osaamisen vahvistaminen ja mihin ohjataan tiedon lisääminen (yleiset palvelut, peruspalvelut ja HYTE ja osallisuus, koulutuspalvelut tuella) - Autismiosaamisen lisääminen ja tietoisuus mitä kehitysvammaisuus on lisääminen. Erilaisten kommunikointikeinojen vahvistaminen ja asiakkaiden ja tilanteiden ”lukeminen” (vammapalvelut)	Kouluterveyskysely - Kokenut vanhempien tai muiden huoltapitävien aikuisten henkistä väkivaltaa vuoden aikana, 4. ja 5. lk 20v täyttäneistä, jotka kokevat päivittäisen elämänsä turvattomaksi (Terve Suomi) - Fyysistä tai henkistä lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden osuus (%), 20 - 64v. ind. 3281 - Fyysistä tai henkistä lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden osuus (%), 20 – 74v. ind. 3280
Kunnan asiantuntijatuki ja yhteistyö yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi hyvinvointialueen kanssa	- Ryhmäinterventio jos haaste on ryhmässä (rasistisuus, kiusaaminen tms. ilmiöön) - Ryhmäyttävää toimintaa lisää (nuorisovaltuuston ehdotus) - Pro koulu, kiva-koulu, verso tai vastaavien ohjelmien käyttäminen, kaveri-, tunne- ja turvataitojen vahvistaminen varhaisopetuksessa ja perusopetuksessa - Koulunuorisotyöntekijän jalkautuminen kouluihin - Vanhemmuuden vahvistaminen: varhaiskasvatus, esiopetus, perusopetus, lukio ja asenteisiin vaikuttaminen - Vanhempainilloissa väkivalta asioiden puheeksi ottaminen	Kouluterveyskysely - Ei ole kiusattu koulussa lainkaan lv aikana 4 ja 5lk - Koulukiusattuna tai osallistunut koulukiusaamiseen lv aikana 4 ja 5lk - Muu koulun aikuinen on kiusannut koulussa tämän lkv:n aikana 8 ja 9lk
PSHVA:n asiantuntijatuki yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi muiden HYTE-toimijoiden (kunnat, järjestöt, seurakunnat, oppilaitokset, yritykset, apteekit, maakuntaliitto, poliisi) kanssa	- Osallistuminen asiantuntijana tarvittaessa nettivanhempain iltoihin, asiantuntijatukea - Koulukuraattorit kiusaamisen ehkäisytyö kouluissa	Osallistumisten määrä

Painopiste: Väkivalta ja tapaturmat vähenevät

Tavoite: Väkivaltaa ei sallita Erit. vanhempien toimesta lapsia kohtaan, kiusaaminen 4. ja 5lk 3/3	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Järjestöyhteistyö yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi hva:n kanssa	- Turvallinen perhe-väkivaltatyö pariskuntien kanssa (MIELI Pohjois-Savon mielenterveys ry) - Tuki väkivallan tekijälle (Miessakit ry) - Tuki kodin ulkopuolisen väkivallan tekijälle (Aggredi) - Vanhemmuuden tukeminen. Puheeksi ottamisen välineet. (Kuopion ensikotiyhdistys) - Vanhemmuuden tuki materiaalia (MLL) - Kampanjointi - Turvallisemman tilan periaatteet, väkivallalle nollatoleranssi	Osallistuminen vanhempainiltoihin.
Seurakuntayhteistyö tavoitteen edistämiseksi hva:n kanssa	- Puheeksi ottaminen: Kysytään onko kotona turvallista - Hva:lta tietoa mihin voi ohjata, jos huomataan huolta tai väkivaltaa lapsessa / aikuisessa, ohjataan PSHVA:n ohjeiden mukaisesti tai välitetään tietoa mistä saa apua ja tukea - Tunne- ja turvataitojen edistäminen - Väkivalta- ja uhkatilanteet otetaan vakavasti, niistä tehdään ilmoitukset tilanteen mukaisesti sekä käsitellään asianosaisten kanssa - Ennaltaehkäiseminen kouluttamalla - Leireillä, tapahtumissa ja kerhoissa nollatoleranssi kiusaamiseen	
Oppilaitosten, työterveyshuollon, työllisyysalueiden, yritysten, apteekkien, maakuntaliiton ja poliisin yhteistyö tavoitteen edistämiseksi PSHVA:n kanssa	- Poliisin viestinnälliset keinot lähisuhdeväkivallan ennalta estämisessä (poliisi) - Lapsiin kohdistuvien rikosten esitutkinnan tehostaminen uusien tutkintajärjestelyiden kautta sekä yhteistyön kehittäminen teemaan liittyvien keskeisten sidosryhmien kanssa (poliisi) - Koulu25-hankkeen valtakunnalliset virtuaalioppitunnit ja paikallinen koulukoordinaattoritoiminta (hanke jatkuu vuonna 2026) (poliisi) - Yhteisöllisyyden vahvistaminen ja kiusaamisen ehkäisy (Pohjois-Savon opisto) - Yhteisöllinen ja yksilökohtainen opiskeluhoultotyö	

Painopiste: Väkivalta ja tapaturmat vähenevät

Tavoite: Kukaan ei koe seksuaalista ahdistelua tai häirintää (erit. 4.-5.lk) 1/3	Toimenpiteet + vastuutahot	Seurantamittarit
Juurisyyt tavoitteena olevan asian taustalla	• Seksuaalinen ahdistelu tapahtuu pääasiassa vapaa-ajalla ja tekijöiden tavoittaminen haastavaa (esim. harrastustoiminta, julkinen liikenne, kaupat) • Seksuaalisen häirinnän ja ahdistelu termistön käyttö epätarkoituksenmukaisesti • Nähdään hyväksyttävänä, ahdistelu tapahtuu useimmiten aikuisten taholta • Netissä tapahtuva seksuaalinen häirintä, netissä tapahtuvat nuorten huijaamiset aikuisten toimesta, aikuisen esiintyminen nuorempana henkilönä kuin on, kuvien pyytämiset nuorilta. • Vanhempien puutteellinen ohjaus ja valvonta lasten ja nuorten digitaalisessa mediankäytössä altistaa heidät verkon haitallisille sisällöille ja hyväksikäytölle • Aikuiset eivät välttämättä tunnista mikä on seksuaalista häirintää ja mikä ei ole hyväksyttävää käytöstä nuorempia tai toista sukupuolta kohtaan • Nuorten työntekijöiden ahdistelu asiakkaiden tai muiden työntekijöiden toimista. Työntekijien vastuu varsinkin työpaikoilla missä paljon nuoria töissä (esim. ravitsemusliikkeet) • Naisvihaa ja väkivaltaa ihannoivaa puhetta ilmenee aiempaa enemmän	
Asukkaiden oma toiminta tavoitteen edistämiseksi	• Jokaisen puututtava seksuaaliseen häirintään ja ahdisteluun • Lapsille selkeät säännöt ja rajat netin käyttämiselle. Aikuisten valvottava ja opetettava turvallinen netin käyttäminen • Vastuu median käytöstä jokaisella, sisällöt oltava toisia kunnioittavia • Jokaisella ihmisellä on ihmisarvo, jota kunnioitettava	

Painopiste: Väkivalta ja tapaturmat vähenevät

Tavoite: Kukaan ei koe seksuaalista ahdistelua tai häirintää (erit. 4.-5.lk) 2/3	Toimenpiteet + vastuutahot	Seurantamittarit
Mitä PSHVA:lla tehdään tavoitteen edistämiseksi	• Kouluterveydenhuolto tukemassa tunne- ja turvataitojen kasvatusta → • Oikea-aikainen ja yhtenäinen seksuaalikasvatustunnin toimintamalli → Settlementti Puijolan hankkeen jalkauttamiseen osallistuminen (PSHVA perhekeskus/ kouluterveydenhuolto ja HYTE ja osallisuus) • SERI –tukikeskus ja toiminnasta tiedottaminen säännöllisesti (SERI- tukikeskus ja HYTE ja osallisuus) • Seurustelusuhdeväkivallan puheeksioton vahvistaminen (perhepalvelut) • Vahvistetaan osaamista vammaispalveluiden asiakkaiden seksuaalisuuden tukemiseen sekä seksuaalisen häirinnän ja ahdistelun ehkäisemiseen (vammaispalvelut) • Seksuaalisen häirinnän ohjeistuksen laatiminen. huomioiden myös muistisairaat (osastopalvelut, ikääntyneiden palvelut, HYTE ja osallisuus)	Sotkanet • Seksuaalisen ehdottelu, ahdistelun, häirinnän, kommentoinnin, ehdottelun, viestinnän, kosketteluun ja koskemattomuuden tilastot • Kokenut seksuaalista kosketteluun tai painostamista koskettamaan vuoden aikana 4.-5.lk (erit. tytöt)
Kunnan asiantuntijatuki ja yhteistyö yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi hyvinvointialueen kanssa	• Osallistuu tunne- ja turvataitojen (yhtenäisen seksuaalikasvatustunnin) toimintamallien jalkauttamiseen, erityisesti opetus ja nuorisotyö • Yhteisen viestinnän toteuttaminen yhdyspinnalla tuotetuilla materiaaleilla • Yhteinen kampanjointi: seksuaalinen häirintä ja ahdistelu ei ole sallittua • Vanhemmuuden vahvistaminen: tiedon jakaminen, rajojen asettaminen, verkkovanhempainilloissa aiheena seksuaalinen turvallisuus ja aikuisen vastuu • Nuorten kanssa puheeksi ottaminen • Turvallisten kohtaamisten käytäntöjen tunnistaminen ja kehittäminen	• Kouluterveyskysely • Kokenut häiritsevää seksuaalista ehdottelua tai ahdistelua vuoden aikana • Kokenut seksuaalista häirintää julkisessa tilassa vuoden aikana • Kokenut seksuaalista häirintää koulussa vuoden aikana • Kokenut seksuaalista häirintää puhelimesta tai internetissä vuoden aikana • Kokenut seksuaalista kommentointia, ehdottelua, viestittelyä tai kuvamateriaalin näyttämistä vuoden aikana • Kokenut seksuaalista kosketteluun tai painostamista koskettamaan vuoden aikana • Koulukuraattorien pitämien oppituntien määrät

Painopiste: Väkivalta ja tapaturmat vähenevät

Tavoite: Kukaan ei koe seksuaalista ahdistelua tai häirintää (erit. 4.-5.lk) 3/3	Toimenpiteet + vastuutahot	Seuranta-mittarit
Hva:n asiantuntijatuki yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi muiden HYTE-toimijoiden (kunnat, järjestöt, seurakunnat, oppilaitokset, yritykset, apteekit, maakuntaliitto, poliisi) kanssa	- Tunne- ja turvataitojen ja seksuaalikasvatuksen jalkauttamisen tuki (perhekeskus, kouluterveydenhoitajat ja HYTE ja osallisuus) - Asiantuntija-tuki esim. koulutukset ja tietoisuuksien järjestäminen (PSHVA asiantuntijat, HYTE ja osallisuus) - Asiantuntijatuki turvallisten kohtaamisten käytäntöjen tunnistamiseen ja kehittämiseen (HYTE ja osallisuus ja Seksuaaliterveyden edistämisen työryhmän PSHVA:n edustajat)	
Järjestöyhteistyö yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi hva:n kanssa	- Tunne- ja turvataidot- hankkeen tuottama toimintamalli (Setlementti Puijola) - Asiantuntijatuki aikuisten tietämyksen lisäämiseen- miten voi vanhempana turvata lapsensa koskemattomuuden (Setlementti Puijola) - NEET nuorien tavoittamisen tukena, viestinnällinen ja keskusteleva tuki (Vamos) - Osallistuminen hybridivanhempainiltoihin (Tytöjen talo, Kuopion ensikoti) - Asiantuntijatuki turvallisten kohtaamisten käytäntöjen tunnistamiseen ja kehittämiseen - Epäasiallisen käyttäytymiseen puuttumiseen ja puheeksi ottamiseen ohjeistus	
Seurakuntayhteistyö tavoitteen edistämiseksi hva:n kanssa	Turvallisen tilan ja kohtaamisten käytäntöjen toteuttaminen ja tarvittaessa kehittäminen yhteistyössä hyvinvointialueen kanssa	
Oppilaitosten, työterveyshuollon, työllisyysalueiden, yritysten, apteekkien, maakuntaliiton ja poliisin yhteistyö tavoitteen edistämiseksi PSHVA:n kanssa	- Yhteistyö opiskeluterveydenhuollon seksuaaliterveyden toimintamallien kehittämisessä (YTHS) - Aktiivinen viestintä yhteisten materiaalien avulla (YTHS) - Seksuaalirikostutkinnassa palveluohjauksen huomioiminen ja sidosryhmäyhteistyön kehittäminen (poliisi) - Asiantuntijatuki turvallisten kohtaamisten käytäntöjen tunnistamiseen ja kehittämiseen	

Painopiste: Väkivalta ja tapaturmat vähenevät

Tavoite: Kaatumistapaturmat vähenevät (erit ikäihmiset) 1/3	Toimenpiteet + vastuutaho		Seurantamittarit
Juurisyyt tavoitteena olevan asian taustalla	- Potilaan lääkehoito osallisena kaatumiseen, tietyt lääkkeet tai niiden yhteisvaikutukset voivat heikentää tasapainoa, aiheuttaa huimausta tai alentaa vireystilaa, mikä lisää kaatumisriskiä erityisesti iäkkäillä potilailla - Muistisairaudet - Apuvälineitä ei käytetä liikkumisessa, asukkaalla ei tietoa millaisia apuvälineitä tarjolla. - Yksin liikkuminen, aikaisempi kaatumishistoria, kaatumisen pelko, etenevä lihaskato Sarkopenia - Koti- tai hoitoympäristöjen puutteellinen turvallisuus, kuten liukkaat pinnat, huono valaistus tai epäselvät kulkureitit - Vajaaravitsemustilanne = hyvinvointia ja terveyttä edistävät elintavat - Liukkaus ja Ilmastonmuutoksen tuomat sään vaihtelut - Huono tasapainon hallinta, huono lihaskunto, aistivajeet, päihteiden käyttäminen.		
Asukkaiden oma toiminta tavoitteen edistämiseksi	- Omatoiminen liikunnan harrastaminen tasapainon ja lihasvoiman säilyttämiseksi - Selvittää ja korjata oman kodin vaaranpaikat. Kodin tekeminen turvalliseksi, ennen muistisairautta - Päivätoimintaan ja harrastuksiin osallistuminen sekä sosiaalisten suhteiden ylläpitäminen - Kunnolliset, turvalliset jalkineet ja liukuesteiden käyttäminen kengissä - Lääkitys ja ravitsemus asiat kunnossa pitäminen - Oman liikkumisen riskien kartoittaminen		

Painopiste: Väkipvalta ja tapaturmat vähenevät

Tavoite: Kaatumistapaturmat vähenevät (erit ikäihmiset) 2/3	Toimenpiteet + vastuutaho	Seurantamittarit
Mitä PSHVA:lla tehdään tavoitteen edistämiseksi	- Asukkaan kotiympäristön arviointi (kotihoito + pelastustoimi) - Kaatumisvaaran arviointi (osastopalvelut FRAT, vastaanotto, ikääntyneidenpalvelut, vammais­palvelut asu­mis­yksiköt, yleiset palvelut vastaanotot) - Potilaan lää­kityk­sen ajantasaistaminen ja ylläpito (tietojärjestelmissä) Arviointi sekä lääke­hoidon suunnittelu, seuranta ja potilaan neuvonta monialaisesti (lääkäri, hoitaja, farmaseutti/proviisori) - ARVI ja fysioterapeutit pitävät ohjattua liikuntaa (ikä­änt­yneiden­palvelut) - Kaatumisen ehkäisyn palvelupolun jalkauttaminen (HYTE ja osallisuus) - Opastus ja neuvonta: Pysytään Pystyssä opas jalkauttamisen vahvistaminen systemaattiseksi toiminnaksi (HYTE ja osallisuus, yleiset palvelut; vastaanotot, osastopalvelut)	- Frat tilastot - Frop tilastot - Ensihoidon kaatumisiin liittyvien tehtävien tilastot. - Sotkanet tilastot - Laatuportti tilastot - RAI kattavuus ja pysyminen samassa vähintään. Tilastointi - FALLS Kaatumisriski - Omni360 järjestelmä mittarit - Seulontapäivät - Sotkanet Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitajakset / 10000 asukasta, erit. naiset
Kunnan asiantuntijatuki ja yhteistyö yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi hyvinvointialueen kanssa	- Pidetään ihminen liikkeellä ja edistetään sosiaalisten suhteiden ylläpitoa - Tiloja järjestöille tasapaino- ja lihasvoimaa edistävien liikuntaryhmille - Ravitsemusneuvonta - Kansalaisopiston, kuntien liikuntapalvelujen ryhmiä, tuetaan kuntosalin omaehtoista käyttöä ikäihmisille, liikuntaneuvonta - Viestintä asukkaille, katujen liukkaudesta ja Pysytään Pystyssä! Oppaasta kertomista ja jakamista.	Sotkanet - Vammojen ja myrkytysten vuoksi sairaalassa hoidetut 7 - 14-vuotiaat potilaat / 10 000 vastaavan ikäistä - Vammojen ja myrkytysten vuoksi sairaalassa hoidetut 0 - 15-vuotiaat potilaat / 1 000 vastaavan ikäistä - Tapaturmat liikuntatunnilla lkv aikana ja välitunnilla lkv aikana 4 ja 5lk ja 8. ja 9.lk - Vammojen ja myrkytysten vuoksi sairaalassa hoidetut 16 - 24-vuotiaat potilaat / 1 000 vastaavan - Vammojen ja myrkytysten vuoksi sairaalassa hoidetut 65 - 74-vuotiaat potilaat / 10 000 vastaavan ikäistä

Painopiste: Väkivalta ja tapaturmat vähenevät

Tavoite: Kaatumistapaturmat vähenevät (erit ikäihmiset) 3/3	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Hva:n asiantuntijatuki yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi muiden HYTE-toimijoiden (kunnat, järjestöt, seurakunnat, oppilaitokset, yritykset, apteekit, maakuntaliitto, poliisi) kanssa	• OTAGO-kotiharjoitteluohjelmasta yhteinen koulutus • Asukkaille Pysytään Pystyssä opas, ennalta ehkäisevä tieto.	• OmaHyte sivusto kävijämäärät kaatumisten puolella. • OTAGO koulutuksiin osallistuneet
Järjestöyhteistyö yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi hva:n kanssa	• Pysytään Pystyssä oppaan avulla opastus ja neuvonta • Vertaisliikunnanohjaajat opastusta, neuvontaa ja ohjausta • Liikenneturva: liikenneturvallisuutta lisäävät kampanjat	• PSHVA:n työntekijöiden osallistuminen työmatkaliikenne verkkokoulutukseen.
Seurakuntayhteistyö tavoitteen edistämiseksi hva:n kanssa	• Yhdessä liikkuminen erilaisissa ryhmissä, kävelyjä yhdessä • Lähimmäispalvelu; ulkoilu yhdessä • Erilaissa diakonian ryhmätoiminnoissa on osana jonkinlaista liikuntaa, esim. tuolijumppaa ikäihmisille • Seurakunnilla on lenkkipiirejä, vaikkapa miehille ja naisille erikseen	
Oppilaitosten, työterveyshuollon, työllisyysalueiden, yritysten, apteekkien, maakuntaliiton ja poliisin yhteistyö tavoitteen edistämiseksi PSHVA:n kanssa	• Pysytään pystyssä opas oppimateriaalina • Oppilaitosten kanssa tehty kaatumisen ehkäisemisen työ • Avoapteekit: potilaan kotilääkekortin ylläpidossa avustaminen ja tiedollinen tukeminen lääkeshoidossa	

Painopiste: Häiriötilanteisiin varautuminen, HYTE näkökulmasta

Tavoite: Arjen turvallisuuden edistäminen osana kokonaisturvallisuutta (HYTE näkökulmasta, asukkaiden häiriötilanteisiin varautuminen) 1/4	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Juurisyyt tavoitteena olevan asian taustalla	• Yhteiskunnan muuttuvat tilanteet, maailman tilanne • Ilmastomuutoksen mukana tulevat sään ääri-ilmiöt • Yhteisöllisyyden väheneminen • Kansalaisten epätietoisuus ja osaamattomuus miten toimia häiriötilanteissa • Maahanmuuttajien epäluottamus viranomaisiin • Ei asuta niin lähellä valtionrajaa, joten asukkaat eivät ole vielä heränneet varautumiseen • Valmiussuunnitteluresurssien rajallisuus • Taloudelliset haasteet ja päihteiden käyttö – resurssien ja toimintakyvyn puute voi estää ennakoivan varautumisen häiriötilanteisiin	
Asukkaiden oma toiminta tavoitteen edistämiseksi	• Omatoiminen varautuminen 72h varten • Naapureiden kanssakäyminen • Tietoisuus asiasta, miten toimia häiriötilanteessa • Arjen ja elämisentaitojen opiskelu, henkisen kriisinkestävyyden ylläpito (ks. elintavat) • Häiriötilanteisiin varautumisen kursseille osallistuminen • Kotivara asiat kuntoon	• Kysely asukkaiden kotivaraan 72h kattavuudesta Pohjois-Savossa. Erit. kaupungeissa, erit. taloudellisesti haasteellisessa tilanteessa olevat, ikääntyneet.

Painopiste: Häiriötilanteisiin varautuminen, HYTE näkökulmasta

Tavoite: Arjen turvallisuuden edistäminen osana kokonaisturvallisuutta (HYTE-näkökulmasta, asukkaiden häiriötilanteisiin varautuminen, huoltovarmuuden vahvistaminen) 2/4	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Mitä PSHVA:lla tehdään tavoitteen edistämiseksi	• Valmiussuunnittelu (PSHVA) • Vastaa pelastusviranomaiselle muodostuvien ja pelastuslaissa sekä valmiuslaissa määriteltyjen velvoitteiden suunnittelusta ja toteuttamisesta • Väestönsuojelujärjestelyiden suunnittelu ja toteuttaminen • Itä-Suomen yhteistyöalueen pelastustoiminnan tilanne- ja johtokeskuspalveluiden tuottaminen 24/7 • Pelastustoimen turvallisuusviestintä ja -kouluttaminen • Tietoisuuden lisääminen varautumisesta asukkaille (HYTE ja osallisuus, PELA) • Rokotukset ajan tasalla (terveydenhuolto) • Sosiaali- ja terveydenhuollon valmiussuunnittelun ja sen ohjaus. Kouluttaminen, tiedottaminen ja asiantuntijatuki eri yhdyspinnoille (Itä-Suomen YTA sote-valmiuskeskus) • Kansalaisten tietotaitotason lisääminen (pelastustoimi)	• Asukkaiden osallistumisen määrät tapahtumissa. • Jaettujen oppaiden lkm. • Pidetyt turvallisuuskoulutukset, erityisesti organisaation ulkopuoliset koulutukset (Pronto ja tableau raporttina johdon työpöydältä)
Hva:n asiantuntijatuki yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi muiden HYTE-toimijoiden (kunnat, järjestöt, seurakunnat, oppilaitokset, yritykset, apteekit, maakuntaliitto, poliisi) kanssa	• Koulutusyhteistyö asukkaiden varautumisesta • Hankeyhteistyö	
Kunnan asiantuntijatuki ja yhteistyö yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi hyvinvointialueen kanssa	• Kuntien valmiussuunnittelu. • Varautumistehtävät • Tiedottaminen, varautumisluennot	• Kuntien turvallisuussuunnitelmat • Kuntien valmiussuunnitelmat • SotkaNet –tilastot turvallisuussuunnitelmien osalta

Painopiste: Väkivalta ja tapaturmat vähenevät

Tavoite: Arjen turvallisuuden edistäminen osana kokonaisturvallisuutta (HYTE näkökulmasta, asukkaiden häiriötilanteisiin varautuminen) 3/4	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Järjestöyhteistyö yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi hva:n kanssa	• Pohjois-Savon Kylät ry, älykäskylä hanke, kylien turvallisuussuunnitelmat KYLÄ vara hanke (Valtakunnallinen konsepti toteutus Suomen kylät) • Pohjois-Savon reserviläiset, Varautumisen teemavuosi 2026, Pohjois-Savosta esimerkki muille alueille • MPK, koulutukset. Arjenturvallisuus, arjen välineet, kyberturvallisuus • SPR, ensiapu- ja ensihuolto -osaamisen edistäminen sekä auttamisvalmiuden ja -tahdon ylläpitäminen, Vapepa-järjestöverkoston koordinaatio • Vapepa, jäsenjärjestöjen yhteistyön ja hälytysvalmiuden ylläpitäminen, koulutus- ja harjoitustoiminta sekä tuki hyvinvointialueelle ja viranomaisille • Pohjois-Savon pelastusalan liitto, Väestönsuojan hoitajan kurseja (72h koulutukset ja kouluttajakoulutukset • Savon Martat kotivara, 72h koulutukset • Kylätoimikunnat suunnitelmat arjen turvallisuuteen ja varautuminen häiriötilanteisiin • Setlementti Puijola, maahanmuuttajille suunnattu varautumiskoulutus • Kansalaisten tietotaitotason lisääminen varautumisesta erityisesti heikommassa asemassa oleville ja huomioidaan maaseutu vs. kaupunki (yhdessä)	• Asukkaiden osallistumisen määrät kurseille. • Valmiuteen ja varautumiseen liittyvät kurssit / harjoitukset ja kuinka moni asukas on osallistunut Pohjois-Savon alueella. • Varautumisen opas kansalaisille https://www.suomi.fi/oppaat/varautuminen– kuinka moni tuntee oppaan ja ottanut käytäntöön • Hankkeisiin osallistujien määrä.

Painopiste: Väkivalta ja tapaturmat vähenevät

Tavoite: Arjen turvallisuuden edistäminen osana kokonaisturvallisuutta (HYTE näkökulmasta, asukkaiden häiriötilanteisiin varautuminen) 4/4	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Seurakuntayhteistyö tavoitteen edistämiseksi hva:n kanssa	- Seurakuntien valmiussuunnitelmat, sisältäen normaaliolojen kriisit - Seurakuntien tärkeä tehtävä kaikissa kriiseissä on ylläpitää arjen toimintaa ja siten luoda luottamusta turvallisuuteen. Tarpeen mukaan järjestetään keskustelu- tai surutilaisuuksia yms. - Pohjois-Savon seurakunnilla käynnistyy syksyllä 2025 yhteinen Henkisen Huollon (HeHu)-tiimi, joka yhdessä sokrin kanssa toimii henkisen tuen tehtävissä.	
Oppilaitosten, työterveyshuollon, työllisyysalueiden, yritysten, apteekkien, maakuntaliiton ja poliisin yhteistyö tavoitteen edistämiseksi PSHVA:n kanssa	- Arjen turvallisuuden opettaminen - Henkisen valmius ja kriisinkestäminen kouluttaminen - Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden valvonta yleisellä paikalla (poliisi) - Poliisin valmiussuunnittelu. Varautumistehtävät. (poliisi) - Kokonaisturvallisuuden osaamiskeskuksen valmisteluhanke yhteistyössä Kuopion kaupungin kanssa (Savonia) arjenturvallisuuden kehittäminen (Pohjois-Savo pilotti alueena)	- Järjestettyjen kurssien määrä ja oppilaiden lukumäärä. - Poliisin tilastot - Poliisin valmiussuunnitelmat

**HYTE tiedolla
johtaminen, rakenteet,
resurssit ja yhteneväiset
käytännöt**

Painopiste: HYTE tiedolla johtaminen, rakenteet, resurssit ja yhteneväiset käytännöt

Tavoite: HYTE-tiedolla johtaminen (kirjaaminen, HYTE-mittareiden luonti PSHVA:lle) 1/4	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Juurisyyt tavoitteena olevan asian taustalla	Laadukkaiden ja yhteisten mittareiden puute. Resurssien puute kirjaamisessa, tiedon keruussa ja analysoinnissa. Kokemustiedon puute. Viive tietojen koonnissa ja raportoinnissa. Kaivataan yhteisiä tavoitteita. Järjestötietoa ei riittävästi vielä hyödynnetä tai pysty hyödyntämään. HYTE-kerroin raha menee yhteiseen budjettiin.	
Asukkaiden oma toiminta tavoitteen edistämiseksi	- Vastaaminen HYTE-tiedonkeruusiin (kyselyt yms.) - Hyvinvointia ja terveyttä (HYTE) -tiedon hyödyntäminen oma- ja itsehoidossa	
Mitä PSHVA:lla tehdään tavoitteen edistämiseksi	HYTE-toimenpiteet käytäntöön ja kirjaaminen. HYTE-kertoimeen huomio (ks. yhteistyö HYTE-kertoimien edistämiseksi) - HYTE-toimenpiteet käytäntöön, kirjaamisen tehostaminen, ohjaus ja koulutus (perhepalvelut, HYTE ja osallisuus, kirjaamiskoordinaattori, yleiset palvelut) - HYTE-kertoimeen vaikuttavien kirjaamisten seuranta yksiköittäin (tietojohdaminen, Istekki ja HYTE ja osallisuus) Järjestelmät ja rakenteet tukemaan HYTE-tiedolla johtamista - HYTE -tiedolla johtamisen rakenteiden ja järjestelmien kehittäminen, huomioiden myös tekoäly (tietojohdaminen, laatu ja asiakkuudet, tietohallinto, HYTE ja osallisuus) HYTE-tieto vahvemmin osaksi päätöksentekoa - HYTE näkyväksi ja lähemmäksi päätöksentekoa, ei vain päivitysten aikana (HYTE-neuvottelukunta, luottamushlöt, HYTE ja osallisuus) - HYTE-työn vaikutus palvelujen kehittämiseen näkyväksi (HYTE ja osallisuus, palvelutuotanto) EVA työn kehittäminen - Päätösten vaikutusten ennakkoarviointi näkyväksi päätöksentekoon (HYTE-neuvottelukunta, luottamushlöt, palvelutuotanto) Jatkoa seuraavalla dialla	HYTE-kertoimen toteuma - erit. AUDIT-C, työttömien terveystarkastukset %, - työttömistä, tuen tarpeen selvittäminen 4v neuvola ja 8lk terveystarkastuksesta poisjääville ja - elintapaneuvonta tyypin 2 diabetesriskissä - HYTE-kerroin rahoituksen kohdentaminen

Painopiste: HYTE tiedolla johtaminen, rakenteet, resurssit ja yhteneväiset käytännöt

Tavoite: HYTE-tiedolla johtaminen (kirjaaminen, HYTE-mittareiden luonti PSHVA:lle) 2/4	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Mitä PSHVA:lla tehdään tavoitteen edistämiseksi	Jatkoa edelliseltä dialta PSHVA:n omien HYTE-mittareiden kehittäminen ja käyttöönotto • Osallisuusindikaattorin käyttöönotto (osallisuustyöryhmä) • Osallisuusmittareiden kehittäminen, mm. osallisuutta edistävien menetelmien käytöstä (osallisuustyöryhmä) • Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma + mittareiden kehittäminen (HYTE ja osallisuus, palvelutuotanto) • Väestöpohjainen hyvinvointikysely 5v. välein. Geneerisen hyvinvointimittarin käyttö terveydenhuollon asukaskohtaamisissa, PROM ja interventioiden vaikuttavuuden osoittaminen (PSHVA vaikuttavuustiimi) • Kokemuksellinen hyvinvointikysely ja päihdetilannekysely asukkaille 1xvaltuustokausi (HYTE- ja osallisuus) • Järjestökyselyn toteutus yhteistyössä järjestöjen kanssa (HYTE ja osallisuus) • Ravitsemusterveyden edistäminen hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystalveissa –<u>itsearviointikysely</u> (HYTE- ja osallisuus, palvelutuotanto) Vaikuttavuus • <u>Kulttuurihyvinvointipalveluiden</u> laatukriteeristön käyttöönotto ikääntyneillä (Hyvinvointia kulttuurista ikäihmisille Pohjois-Savoon (IKO4 2025-2027) • Näpsä (näyttöön perustuva tutkimushanke perhesosiaalityön henkilöstö) (Anne Walden) • Bithabit (mt, päihteettömyys ja elintapavaikuttavuus ja kustannusvaikuttavuus 2v päästä) (PSHVA, UEF ja WellPro, Tomi Mäkiopas) Rakenteellisen sosiaalityön tiedon, toimenpide-ehdotusten tuottaminen ja asiantuntemus HYTE -työhön • Sosiaalinen raportointi - ilmiöt (Heli Pärnänen)	• PSHVA:n omia HYTE-mittareita käytössä (osa mahdollisesti sote-keskusalueittain) • Toiminnallinen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma ohjaa toimintaa +PSHVA:n mittareiden kehittäminen • Kulttuurihyvinvointi-suunnitelma ohjaa toimintaa

Painopiste: HYTE tiedolla johtaminen, rakenteet, resurssit ja yhteneväiset käytännöt

Tavoite: HYTE-tiedolla johtaminen (kirjaaminen, HYTE-mittareiden luonti PSHVA:lle) 3/4	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Kunnan asiantuntijatuki ja yhteistyö yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi hyvinvointialueen kanssa	Koulutusyhteistyö • Terveydenedistämisasiivisuudesta, sen eri ulottuvuuksista ja HYTE-kertoimesta HYTE tiedonkeruu ja analysointi • HYTE-tiedonkeruu yhteistyö kattavan tiedon saamiseksi (kokemustieto, HYTE menetelmien käyttö, päihdetilanne jne.) • Yhdessä kerätyn tiedon hyödyntäminen strategiaan, talousarvioon, päätöksentekoon ja toimenpiteiden kohdentamiseen ja suunnitelmien virittäminen yhteen • Hyvinvointikertomuksen ja –suunnitelman ja vuosiraporttien työstäminen yhdessä • Valtuustokausittaisen hyvinvointikertomuksen ja –suunnitelman aikataulullinen synkronointi • Tiedolla johtamisen ja analyyttisen otteen vahvistaminen HYTE-mittarit • Yhteisten mittareiden kehittäminen • Jaetaan HYTE-tietoa ja niistä tehdyistä johtopäätöksistä, esim. ikääntyneiden muistisairaiden määrää arvioitaessa tulevaisuudessa. • Paikallisen järjestötuntemuksen jakaminen hyvinvointialueelle	TEAvisari kuntajohto

Painopiste: HYTE tiedolla johtaminen, rakenteet, resurssit ja yhteneväiset käytännöt

Tavoite: HYTE-tiedolla johtaminen (kirjaaminen, HYTE-mittareiden luonti PSHVA:lle) 4/4	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
PSHVA:n asiantuntijatuki yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi muiden HYTE-toimijoiden (kunnat, järjestöt, seurakunnat, oppilaitokset, yritykset, apteekit, maakuntaliitto, poliisi) kanssa	- Pohjois-Savon hyvinvointialueen laajuisen alueellisen HYTE tiedonkeruun koordinointi yhteistyössä kuntien, järjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa (HYTE ja osallisuus) - Hyvinvointikertomuksen ja –suunnitelman sekä vuosiraporttien teossa tukeminen (HYTE ja osallisuus) - Tietoa PSHVA alueen kustannuksista kuntiin, yhdessä ennaltaehkäisytyön tehostaminen kustannuksia vähentäen (HYTE ja osallisuus, palvelutuotanto sekä tukipalvelut) - Hyvinvointivajeista tietoa järjestöfoorumeihin (HYTE ja osallisuus)	HYTE-yhteiset tiedonkeruut: - kokemuksellinen hyvinvointikysely - päihdetilannekysely - järjestökysely - HYTE-vaikuttavien menetelmien kysely 1x valtuustokausi - Tietoa kuntiin PSHVA HYTE asioista - Järjestöfoorumeihin HYTE tietoa - Hyvinvoinnin vuosiraportit työstetty kaikissa kunnissa
Järjestöyhteistyö yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi hyvinvointialueen kanssa	- Järjestötiedon tuottaminen ja kehittäminen - yhteneväiseksi pitkällä aikavälillä - Lisätään tietoa sekä viranhaltijoille että virkamiehille tehostamalla tiedotusta yhdistyksen toiminnasta - Yhdistykset osoittavat toimintansa vaikuttavuuden ja vaikutusta kohderyhmänsä elämänlaadun parantamiseen - Edustus HYTE-verkostoissa	Järjestöjen HYTE-tiedon hyödyntäminen: vaikuttavaa koottua tietoa saatu ja hyödynnetty
Seurakuntayhteistyö tavoitteen edistämiseksi hyvinvointialueen kanssa	Seurakuntien HYTE-tiedon välittäminen	Seurakuntien tietoa osana HYTE-käytäntöjen kehittämistä
Oppilaitosten, työterveyshuollon, työllisyysalueiden, yritysten, apteekkien, maakuntaliiton ja poliisin yhteistyö tavoitteen edistämiseksi PSHVA:n kanssa	- Asiantuntijapalvelujen tuottaminen - tilannekuva HYTE-teemojen ja painopisteiden osalta hyvinvointialueille ja kunnille toimialaan kuuluvissa teemoissa (poliisi) - Asiantuntijapalveluiden tuottaminen / tuki myös ammatillisen koulutuksen järjestäjille (Sakky)	HYTE-tieto hyvinvointikertomukseen

Painopiste: HYTE tiedolla johtaminen, rakenteet, resurssit ja yhteneväiset käytännöt

Tavoite: Vahvat HYTE-rakenteet ja resurssit (osaksi palvelustrategiaa, palvelurakennetta, käyttösuunnitelmia, järjestöyhteistyörakenne, PSHVA palvelut-kunta yhteistyö, kulttuuri sotessa, HYTE resurssit palvelutuotannossa) 1/3	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Juurisyyt tavoitteena olevan asian taustalla	HYTE -käsitteen, sisällön ja vastuiden epäselvyys. HVA-kunta yhteistyön vastinparien tunnistamattomuus tai osin puuttuvat, kaivataan aitoa osallistumista tarvehankintaisesti. Käytännön asiantuntijatuki ei toteudu yhdyspinnalla tasaisesti, HVA:n asiantuntijoita haastava saada yhteiseen keskusteluun.	
Asukkaiden oma toiminta tavoitteen edistämiseksi	Asukasosallisuuden menetelmien kautta (esim. kokemusasiantuntijat) asukkaat osaksi HYTE-rakenteita (mm. työryhmiä ja verkostoja)	
Mitä PSHVA:lla tehdään tavoitteen edistämiseksi	HYTE osa taloutta ja toimintaa (palvelutuotanto) • HYTE on osa PSHVA:n palvelustrategiaa ja käyttösuunnitelmia • Tunnistetaan mitä HYTE on omalla toimialalla • Tunnistetaan HYTE-yhdyspinnat muiden toimijoiden kanssa ja sovitaan vastinparit HYTE-rakenteiden ja resurssien vahvistaminen • HYTE osa palvelurakennetta (palvelutuotanto) • Kulttuuri sotessa rakenteiden vahvistaminen (palvelutuotanto, HYTE ja osallisuus) • Monialaisen yhteistyön rakenteiden muodostaminen ja vahvistaminen (lapset, nuoret ja nuoret aikuiset) (Wörtti – Hanke Matkalla riittävään vanhemmuuteen – hanke v. 2026 loppuun) • HYTE-kerroin rahan kohdentaminen HYTE-työhön palvelutuotannossa edistäminen • Rakenteiden ja riittävien resurssien itsearviointi (esim. ravitsemusterveyden itsearviointikysely) Verkostot ja yhdyshenkilöt (HYTE ja osallisuus) • HVA:n järjestöyhdyshenkilöverkosto ja järjestöyhteistyörakenteen kehittäminen Pohjois-Savon osallisuusverkoston toiminnan vahvistaminen HYTE alasuunnitelmat • Kulttuurihyvinvointisuunnitelma (kulttuurihyvinvointiverkosto, HYTE ja osallisuus) • Työntekijöiden päihde- ja riippuvuussuunnitelma (työhyvinvointiyksikkö)	• HYTE vahvana palvelustrategiassa ja palvelutuotannon käyttösuunnitelmissa eri toimialoilla • HYTE osa palvelurakennetta • Järjestöyhteistyörakenteen arviointi • hva palvelut-kunta yhteistyö; vastinparit löydetty ja yhdyshenkilöt nimetty • Kulttuuri sotessa ja kulttuurihyvinvointisuunnitelman toteutuminen • Miten paljon ja mitä yhteistyötä järjestöjen kanssa on tehty - kysely • itsearviointikysely rakenteiden osalta Ravitsemusterveyden edistäminen hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystieteiden osalta -itsearviointikysely...

Painopiste: HYTE tiedolla johtaminen, rakenteet, resurssit ja yhteneväiset käytännöt

Tavoite: Vahvat HYTE-rakenteet ja resurssit (osaksi palvelustrategiaa, palvelurakennetta, käyttösuunnitelmia, järjestöyhteistyörakenne, PSHVA palvelut-kunta yhteistyö, kulttuuri sotessa, HYTE resurssit palvelutuotannossa)) 2/3	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Kunnan asiantuntijatuki ja yhteistyö yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi hyvinvointialueen kanssa	Yhteiset HYTE-verkostot - Yhteisessä verkostossa/ hva:n yhteistyöryhmissä toimiminen mm. HYTE yhdyshenkilöin - HYTE-vastinparit ja verkostoyhteistyön konkreettinen vahvistaminen Kuntien HYTE-rakenteen vahvistaminen - Kuntien HYTE-rakenteen vahvistaminen ja kehittäminen vahvistaa alueellista HYTE-työtä - Osallistuminen HYTE-neuvottelukuntaan ml. HYTE-neuvotteluihin HYTE:n avaaminen kansankielelle yhteistyössä HVA:n kanssa	
PSHVA:n asiantuntijatuki yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi muiden HYTE-toimijoiden (kunnat, järjestöt, seurakunnat, oppilaitokset, yritykset, apteekit, maakuntaliitto, poliisi) kanssa	Vastinparityö - edustus HVA:lta kuntien ja muiden yhteistyötahojen HYTE-ryhmiin HVA:n palvelutuotannosta tarpeeseen sopivalta tasolta (esihenkilö, vastaava työntekijä, konkretia vs. strategia) - HYTE- ja palvelujen vastinparityön kehittäminen - HVA:n palveluiden jalkautumista kuntiin ja yhteistyötahoihin ja siitä tiedottamista Järjestöyhteistyö (HYTE- ja osallisuuspalveluyksikkö) - Järjestöjen yhteistyön tuki Säännöllinen yhteistyö Pohjois-Savon järjestöneuvoston ja HYTE-tiimin välillä - Järjestöyhteistyö on osa HYTE viestintää; säännöllinen viestiminen HYTE uutiskirjeellä ja some-kanavissa (Lähellä.fi, avustuskokonaisuus, monialainen asiakas- ja palveluohjausmalli jne.) HYTE alasuunnitelmat ja yhdyspintakuvaukset - Kuntien arjen turvallisuussuunnitelmiin asiantuntijatuki (HYTE ja osallisuus) - Yhdyspintakuvaukset mm. kulttuuriin työstäminen (HYTE ja osallisuus, HYTE-verkostot ja työryhmät)	TEAviisari kokonaistulos Arjen turvallisuus-suunnitelma erit. Iisalmi, Lapinlahti, Pielavesi, Rautalampi ja Varkaus

Painopiste: HYTE tiedolla johtaminen, rakenteet, resurssit ja yhteneväiset käytännöt

Tavoite: Vahvat HYTE-rakenteet ja resurssit (osaksi palvelustrategiaa, palvelurakennetta, käyttösuunnitelmia, järjestöyhteistyörakenne, PSHVA palvelut-kunta yhteistyö, kulttuuri sotessa, HYTE resurssit palvelutuotannossa) 3/3	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Järjestöyhteistyö yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi PSHVA:n kanssa	- Järjestöjen yhdyshenkilöt PSHVA:n HYTE-rakenteissa - Yhdistysten PSHVA:n palvelutuotannon toimintaa täydentävä ja tukeva toiminta	
Seurakuntayhteistyö tavoitteen edistämiseksi hyvinvointialueen kanssa	Seurakunnan edustus, asiantuntijavierailut HYTE-työryhmissä, kuntien hyvinvointiryhmässä, vanhusneuvostossa ja vammais- ja ikäihmistenneuvostoissa	
Oppilaitosten, työterveyshuollon, työllisyysalueiden, yritysten, apteekkien, maakuntaliiton ja poliisin yhteistyö tavoitteen edistämiseksi PSHVA:n kanssa	- Kehitämme edelleen hyvinvointiryhmiemme toimintaa (Sakky, ammatilliset oppilaitokset) - Hyvä yhteistyö PSHVA:n ja kuntien kanssa nykyisiä rakenteita hyödyntäen. Yhteistyön syventäminen (Maakuntaliitto) - Kehitetään julkisen sektorin yhteistyötä ja uudenlaista kumppanuutta yritysten ja kolmannen sektorin kanssa - tavoitteena toimivat ja alueellisesti saavutettavat palvelut sekä hyvinvointityön vaikuttavuus (Maakuntaliitto) - Vahvistetaan kuntien, hyvinvointialueen ja järjestöjen välistä yhteistyötä palvelujen kehittämiseksi ja turvaamiseksi (Maakuntaliitto) - Kehitetään itäsuomalaisen kulttuurin verkostoja ja palvelurakenteita toimijoiden osaamisen vahvistamiseksi (Maakuntaliitto) - Kehitetään opiskeluhuollon omavalvontaa oppilaitos- ja hyvinvointialuetasoilla. (Sakky, ammatilliset oppilaitokset)	

Painopiste: HYTE tiedolla johtaminen, rakenteet, resurssit ja yhteneväiset käytännöt

Tavoite: Yhteneväiset käytännöt ja prosessit (mm. liikuntaneuvonta, MOVE-prosessi, AUDIT-C, tuen tarve selvitys 8.lk, elintapaneuvonta, työttömien terveystarkastukset) 1/3	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Juurisyyt tavoitteena olevan asian taustalla	Palvelupolut, hoitopolut ja toimintamallit (esim. elintapaohjaus) eivät vielä riittävän toimivia ja tunnettuja. Prosessien ja käytäntöjen seurannasta ei vielä riittävästi ajantasaista tietoa. Ei riittävästi ajantasaista materiaalia ammattilaisille ja päättäjien perehdyttämiseen.	
Asukkaiden oma toiminta tavoitteen edistämiseksi	- Omahyte.fi kautta ohjautuminen HYTE palveluihin - Aktiivinen oma osallistuminen hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen	OmaHYTE:n kävijämäärät
Mitä PSHVA:lla tehdään tavoitteen edistämiseksi	Toimintamallit tutuksi, perehdytys, ohjaus, koulutus ja käytäntöön juurruttaminen - alkoholin riskikäytön toimintamallin käyttöönotto (AUDIT-C ja mini-interventio) (ks. HYTE-kerroin) (HYTE ja osallisuus) - elintapaohjauksen toimintamallin yhtenäistäminen ja kehittäminen (elintapaohjauksen työryhmä) - liikuntaneuvonnan kirjaamisoikeus (HYTE ja osallisuus) - MOVE-prosessiyhteistyön sopiminen kunta-hva (HYTE- ja osallisuus, perhepalvelut) - tuen tarpeen selvitys 4v neuvola ja 8.lk terveystarkastuksesta poisjäävien kohdalla systemaattista ja yhteneväistä (ks. HYTE-kerroin) - työttömien terveystarkastuksiin ohjaus ja toteutus yhteistyössä työllisyysalueiden kanssa (yleiset palvelut, peruspalvelut) - monialainen asiakaspalveluohjaus HYTE-palveluihin OmaHyte (perhe- ja vammais-, ikääntyneiden palvelut, yleiset palvelut: peruspalvelut) - HYTE-palvelupolkujen aktiivinen jalkauttaminen (HYTE ja osallisuus) HYTE benchmarkaus (palvelutuotanto) - Yksiköiden toinen toistensa HYTE -auditointi/ benchmarkkaus Avustukset täydentää ja tukee - Järjestöavustukset tukevat ja täydentävät PSHVA:n palvelutuotantoa ja kattavat koko alueen (HYTE ja osallisuus, palvelutuotanto)	- Palveluyksiköittäin raportit elintapaohjauksen toteutumisesta (toimenpidekoodit) TEAvisari: - Liikuntaneuvonnan kirjaamisoikeus - MOVE prosessin yhteistyön sopiminen Sotkanet: - Työttömien terveystarkastukset, % työttömistä PSHVA mittarit: - HYTE-ohjauksen toimenpidekoodit - OAB61: Kulttuurihyvinvoinnin neuvonta ja ohjaus - OAB62: Luontopalvelujen ja lähiluonnossa liikkumisen neuvonta ja ohjaus - OAB63: Hyvinvoinnin neuvonta ja ohjaus tai hyvinvointilähete - OAB64: Digitaalisiin itse- ja omahoitopalveluihin liittyvä neuvonta ja ohjaus - Monialainen asiakasohjaus verkkokurssin suorittaneiden lkm - PTV HYTE palvelukuvausten lkm - Matalankynnyksen pisteiden sopimusten määrä - Järjestöavustusten kattavuus PSHVA:lla, palvelutuotannon palaute avustuksista; ovatko täydentäneet ja tukeneet

Painopiste: HYTE tiedolla johtaminen, rakenteet, resurssit ja yhteneväiset käytännöt		
Tavoite: Yhteneväiset käytännöt ja prosessit (mm. liikuntaneuvonta, MOVE-prosessi, AUDIT-C, tuen tarve selvitys 8.lk, elintapaneuvonta, työttömien terveystarkastukset) 2/2	Toimenpiteet (vaikuttavat, konkreettiset menetelmät ja keinot) + vastuutahot	Seurantamittarit
Kunnan asiantuntijatuki ja yhteistyö yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi hyvinvointialueen kanssa	Yhteneväiset käytäntöjen kehittäminen yhteistyössä - Yhteistyö yhtenäisten HYTE-käytäntöjen kehittämiseksi yhdyspinnoilla - PTV kirjaaminen kunnan HYTE-palveluista, jotta löytyy mm. Omahyte:stä - Asukkaiden ohjaus HYTE-toimintaan - Yhteistyöhankkeiden hyödyntäminen ja jalkauttaminen käytäntöön - Yhteiset koulutukset yhteisistä HYTE-teemojen vaikuttavista keinoista	PTV HYTE palvelukuvausten lkm kunnittain (kunnista tieto)
PSHVA:n asiantuntijatuki yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi muiden HYTE-toimijoiden (kunnat, järjestöt, seurakunnat, oppilaitokset, yritykset, apteekit, maakuntaliitto, poliisi) kanssa	- HYTE -hankeyhteistyö - PSHVA:n tuki kuntien HYTE-prosesseihin (Kuntajohdon TEA, erit Rautavaara, PerusopetuksenTEA, erit Rautavaara, lukioTEA, erit. Rautavaara, LiikunnanTEA, erit Tervo, KulttuurinTEA (HYTE ja osallisuus) - Vaikuttavien menetelmien valinnan ja jalkauttamisen tuki (HYTE ja osallisuus) - Päätösten vaikutusten ennakkoarviointi (EVA) asiantuntijatuki (HYTE ja osallisuus) - Kulttuurihyvinvoinnin puheeksioton malli - Ohjaus ja neuvonta yhdistysten, kuntien ja muiden toimijoiden HYTE-palveluihin (palvelutuotanto, HYTE ja osallisuus)	- TEAvisari kokonaistulos erit. Tervo ja Rautavaara. Lisäksi TEAvisari eri näkökulmat. - Kuntajohdon TEA, erit Rautavaara, PerusopetuksenTEA, erit Rautavaara, lukioTEA, erit. Rautavaara, LiikunnanTEA, erit Tervo, KulttuurinTEA, - EVA käyttö Sonkajärvi, Varkaus, Leppävirta Kiuruvesi, Tervo, Lapinlahti
Järjestöyhteistyö yhdyspinnoilla tavoitteen edistämiseksi hyvinvointialueen kanssa	- Lähellä.fi kirjaaminen (kaikki järjestöt) - Matalankynnysten paikkana toimiminen (ko. toimintaan soveltuvat) - Digitaitojen lisääminen	- Lähellä.fi – organisaatio ja toimintailmoitusten määrä - Matalankynnysten paikkojen määrä
Seurakuntayhteistyö tavoitteen edistämiseksi hyvinvointialueen kanssa	PTV kirjaukset kuntoon asukasohjauksen edistämiseksi yhteistyössä	PTV HYTE palvelukuvausten lkm
Oppilaitosten, työterveyshuollon, työllisyysalueiden, yritysten, apteekkien, maakuntaliiton ja poliisin yhteistyö tavoitteen edistämiseksi PSHVA:n kanssa	- Asiakas ja ammattilainen SOTE-palveluissa kurssin osaksi monialainen asiakas- ja palveluohjauksen toimintamalli ja asiakaskokemuksen kehittäminen (Savonia amk) - Nostetaan hyvinvointivajeet hyvinvointialueen ja koulutuksen järjestäjien opiskeluhoitosuunnitelmiin yhteistyössä kehitettäväksi asioiksi ja sovitaan ohjausryhmissä käytännön toiminnasta. (Sakky)	

Yhteistyö HYTE-kertoimien edistämiseksi

HYTE-kerroin – rahallinen kannuste hyvinvointialueille

Valtion rahoitus hyvinvointialueille (Laki hyvinvointialueen rahoituksesta 617/2021)

Hyvinvointialueille valtion rahoitusta hyvinvointialueen asukasmäärän, sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tarvetta kuvaavien tekijöiden, asukastiheyden, vieraskielisyyden, kaksikielisyyden, saaristoisuuden, saamenkielisyyden sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimien perusteella

Hyvinvointialueiden HYTE-kertoimen perusteella määräytyvä rahoitusosuus 1,5% v.2026 lähtien

Kunnilla myös HYTE-kertoimen perusteella jaettavaa rahoitusta, 3%

Hyvinvointialueen HYTE-kerroin muodostuu prosessi- ja tulosindikaattoreista

Prosessi-indikaattorit

- ♥ Lastenneuvolan 4-vuotiaiden terveystarkastuksesta poisjäävien tuen tarpeen selvittäminen
- ♥ Kouluterveydenhuollon 8.-luokkalaisten terveystarkastuksesta poisjäävien tuen tarpeen selvittäminen
- ♥ Elintapaneuvonnan toteutuminen tyypin 2 diabetesriskissä oleville Käypä hoito-suositusten mukaisesti
- ♥ Lasten tuhkarokko-vihurirokko-sikotauti (MPR) rokotekattavuus, %
- ♥ Alkoholin mini-intervention toteutuminen, kun juomiseen liittyy haitta tai haittariski
- ♥ Työttömien toteutuneiden terveystarkastusten osuus suhteessa työttömien kokonaismäärään

Tulosindikaattorit

- ♥ Vammojen ja myrkytysten vuoksi sairaalassa hoidetut potilaat/ 1000 asukasta
- ♥ Lonkkamurtumat 65 vuotta täyttäneillä, %
- ♥ Ei työssä, koulutuksessa eikä asevelvollisuutta suorittamassa olevat 18-24-vuotiaat (NEET), %
- ♥ Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet 25-64-vuotiaat, %
- ♥ Mielenterveyshäiriöiden vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavat 18-34-vuotiaat

Hyvinvointialueen saama summa lasketaan seuraavasti:

Asukasta kohden määritetty hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen perushinta (39,40 EUR)

x

asukasluku

x

hyte-kerroin / koko maan hyte-kerroin

HVA:n HYTE-kertoimen prosessi-indikaattorit, tehtävät toimenpiteet ja vastuuhlöt

Prosessi-indikaattori	Toimenpiteet	Vastuuhenkilöt
MPR-rokotuskattavuus	Ylläpidetään samaa hyvää tilannetta (perhep)	Sanna Niinimäki, Helena Törmi
Lastenneuvolan 4-vuotiaiden terveystarkastuksesta poisjäävien tuen tarpeen selvittäminen	Huomio kirjauksiin yhä vahvemmin. Tuen tarpeen selvitystyötä tehdään jo. Annetaan uusi ohjeistus henkilöstölle ja tehostetaan ja seurataan kirjaamista neljännesvuosittain ja annetaan tukea. (perhepalvelut)	Sanna Niinimäki, Helena Törmi
Kouluterveydenhuollon 8.-luokkalaisten terveystarkastuksesta poisjäävien tuen tarpeen selvittäminen	Tuen tarpeen selvitystyötä tehdään jo. Annetaan uusi ohjeistus henkilöstölle ja tehostetaan ja seurataan kirjaamista neljännesvuosittain ja annetaan tukea. (perhepalvelut)	Sanna Niinimäki, Helena Törmi
Elintapaneuvonnan toteutuminen tyypin 2 diabetesriskissä oleville Käypä hoito-suositusten mukaisesti	Elintapaohjauksen toimintamallin mukainen toiminta (yleiset palvelut) Järjestetään ohjausta, neuvontaa ja koulutusta elintapaohjauksen käytännön toteutuksesta ja kirjaamisesta henkilöstölle erityisesti hoitaja- ja lääkärivastaanottoon, seuranta yksiköittäin (HYTE ja osallisuus) Lähiesihenkilöt seuraavat kirjaamisen toteutumista Kirjaamisen tarkentaminen ja tehostaminen (perhekeskuspalvelut)	Sanna Niinimäki, Marika Lähti Leena Kuusikko, Minna Rautiainen, Satu Juttula-Moilanen, Antti Sanden, Jarno Rieppo, Pauliina Sulku
Alkoholin mini-intervention toteutuminen, kun juomiseen liittyy haitta tai haittariski	Ohjeistetaan, muistutetaan ja koulutetaan henkilöstöä (perhepalvelut, yleiset palvelut) Koulutu puheeksiotosta ja mini-interventiosta (HYTE- ja osallisuuspalveluyksikkö) Kirjaamisen tarkentaminen ja tehostaminen opiskeluterveydenhuollossa ja lastenneuvolassa vanhemmilta ja kirjaamisen merkityksen avaaminen (perhep)	Sanna Niinimäki, Helena Törmi Leena Kuusikko, Minna Rautiainen, Satu Juttula-Moilanen. Peruspalveluiden alueylilääkärit: Antti Sanden, Jarno Rieppo, Pauliina Sulku
Työttömien toteutuneiden terveystarkastusten osuus suhteessa työttömien kokonaismäärään	Työttömien terveystarkastuksien prosessi; tilannekuva ja kehittäminen (peruspalvelut) Kuntien työllisyysalueiden kanssa yhteistyössä työttömien terveystarkastuksiin ohjautumisen kehittäminen (HYTE-ja osallisuuspalveluyksikkö)	Minna Rautiainen, Sari Karhinen, Leena Kuusikko, Marika Lähti

HVA:n HYTE –kertoimen tulosindikaattorit, toimenpiteet ja vastuuhenkilöt

Tulosindikaattori	Toimenpiteet	Vastuuhenkilöt
Vammojen ja myrkytysten vuoksi sairaalassa hoidetut potilaat	Ks. Tapaturmien ja väkivallan ehkäisy ja Päihteiden käytön ehkäisy ja haittojen vähentäminen Asumisturvallisuus – häkä (pela) Kuntien ehkäisevän päihdetyön koordinaattorien ja nuorisotyön yhteistyö (kunnat), Yhteistyö oppilaitosten ja koulujen kanssa ehkäisevän päihdetyön teemoista. Päihdeteemaiset vanhempainillat. Yhteisöllisen opiskeluhuollon osallistuminen vanhempainiltoihin ja yhteistyö oppilaitosten ja koulujen kanssa. Osaamisen lisääminen koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa päihteiden puheeksiotto ja motivoiva haastattelu teemoista. (Yhteisöllinen opiskeluhuollon yhteistyöryhmät) Kuntien liikenneturvallisuustyöryhmät. Polkupyörä ja skuuttiturvallisuus – järjestöyhteistyö mm. Liikenneturva	Ville Koivisto
Lonkkamurtumat 65 vuotta täyttäneillä, prosenttia vastaavan ikäisestä väestöstä	Ks. Tavoite, kaatumistapaturmat vähenevät Kaatumisvaaran arvioinnin tehostaminen vastaanotoilla jos epäily riskistä kaatua (FRAT, FROT) (yleiset palvelut, avo) Ohjataan lonkkasuojahousujen käyttöön (yleiset palvelut, avo) Lääkityslistojen tarkastus ja ajantasaiset hoitosuunnitelmat (yleiset palvelut, avo)	Ville Koivisto
Ei työssä, koulutuksessa eikä asevelvollisuutta suorittamassa olevat 18–24-vuotiaat, prosenttia ikäluokasta	Ks. Osallisuus sekä Mielenterveystaitojen vahvistuminen ja riippuvuudet Haavoittuvassa asemassa olevien nuorten tukeminen nivelvaiheessa peruskoulusta toiselle asteelle ja opiskelusta työelämään (Wörtti- hanke v. 2026 loppuun) Opintojen keskeyttämistä ehkäisevä toiminta ja työelämä valmiuksia vahvistava työ oppilaitoksissa vahvistuu (oppilashuolto, LANU) Etsivänuorisotyö (kunnat) Työikäisten etsivän työn verkostomallin käytön vahvistaminen (työikäisten sosiaalityö) Yhteisen palvelupolun kehittäminen (kunnat) Vahvistettava tietoisuutta sähköisistä palveluista (chat, yms. Avuksi ja tueksi) (yleiset palvelut, avo)	Helena Törmi
Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet 25–64-vuotiaat, prosenttia ikäluokasta	ks. Mielenterveystaitojen vahvistaminen, liikunnallisen elämäntavan ja ravitsemussuositusten sekä unen ja palautumisen edistäminen	Laila Hytönen
Mielenterveyshäiriöiden vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavat 18–34-vuotiaat (pois lukien elimelliset aivo-oireyhtymät ja älyllinen kehitysvammaisuus), prosenttia vastaavan ikäisestä väestöstä	Ks. Vanhemmuustaitojen vahvistaminen ja Mielenterveyden oireiden varhainen hoito ks. Mielenterveystaitojen vahvistaminen Haavoittuvassa tilanteessa olevien nuorten tukeminen nivelvaiheessa peruskoulusta toiselle asteelle ja opiskelusta työelämään (Wörtti- hanke v. 2026 loppuun) Työttömien terveystarkastukset Päihteiden ja mielenterveyden puheeksiotto ja varhainen tuki (PSHVA) Mahdollistetaan matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja, kohtaavaa työtä ja vertaistoimintaa (Järjestöt ja seurakunnat)	Helena Törmi

HVA:n HYTE-kertoimen prosessi-indikaattorien kirjaus

HYTE-kerroin –prosessi-indikaattorit	Kirjaamiskoodit
MPR-rokotuskattavuus	Prosenttiluku, joka ilmaisee, kuinka suuri osuus lapsista on saanut MPR- eli tuhkarokko-sikotauti-vihurirokko-yhdistelmärokotteen ensimmäisen annoksen 11–24 kuukauden iässä. 97 % rokote kattavuudella saa täydet pisteet.
Lastenneuvolan 4-vuotiaiden terveystarkastuksesta poisjäävien tuen tarpeen selvittäminen	Tuen tarve selvitetty toimenpidekoodi OAB10
Kouluterveydenhuollon 8.-luokkalaisten terveystarkastuksesta poisjäävien tuen tarpeen selvittäminen	Tuen tarve selvitetty toimenpidekoodi OAB10
Elintapaneuvonnan toteutuminen tyyppin 2 diabetesriskissä oleville Käypä hoito-suositusten mukaisesti	Diabetesriski kirjataan diagnoosilla R73, R73.0, R73.9 tai O24.4 tai käyntisyyllä W85 ja Liikuntaneuvonnassa käytetään koodeja OAB36, OAB77, OAB78 ja ravitsemusneuvonnassa käytetään koodeja OAB72, OAB75, OAB76. Neuvonnan toteuttajia ei ole rajattu tiettyihin ammattihenkilöihin. Neuvonta tulee antaa puolen vuoden sisällä riskin toteutumisesta
Alkoholin mini-intervention toteutuminen, kun juomiseen liittyy haitta tai haittariski	Toimenpidekoodi IHA21 eli tehty alkoholin riski- ja haitallisen käytön mini-interventio 30pv sisällä alkoholin riskirajojen täytyttyä AUDIT-kyselyssä tai AUDIT-C-testissä IHA10. Jos AUDIT tai AUDIT-C on kirjattu pienemmälle määrälle henkilöitä kuin alueella on syntyneitä, pudotetaan alueen pisteitä samassa suhteessa.
Työttömien toteutuneiden terveystarkastusten osuus suhteessa työttömien kokonaismäärään	18–64-vuotiaat asiakkaat, joille kirjattu Työttömien terveystarkastus (OAA68) tai Opiskelu- ja työelämän ulkopuolella olevan terveystarkastus (OAA61) suhteessa työttömien kokonaismäärään

HVA:n HYTE-kertoimen tulosindikaattorien kirjaus ja tavoitetasot

HYTE-kerroin –tulosindikaattorit	Kuvaus ja tavoitetasot
Vammojen ja myrkytysten vuoksi sairaalassa hoidetut potilaat	Indikaattori ilmaisee vuoden aikana päädiagnoosilla vammat, myrkytykset ja eräät muut ulkoisten syiden seuraukset (ICD 10: S00-T78) sairaalahoidossa olleiden potilaiden osuuden kymmentä tuhatta asukasta kohti. Vuoden aikana sairaalassa hoidettujen vammojen ja myrkytysten lukumäärä suhteessa alueen väestömäärään. Tavoitetaso korkeintaan 50 potilasta / 10 000 asukasta.
Lonkkamurtumat 65 vuotta täyttäneillä, prosenttia vastaavan ikäisestä väestöstä	Lonkkamurtuman (sivu- tai päädiagnoosi S72) vuoksi sairaalassa hoidettujen yli 64-vuotiaiden osuus prosentteina vastaavan ikäisestä väestöstä. Tavoitetaso korkeintaan 0,4 prosenttia 65 vuotta täyttäneistä.
Ei työssä, koulutuksessa eikä asevelvollisuutta suorittamassa olevat 18–24-vuotiaat, prosenttia ikäluokasta	Työvoiman, koulutuksen ja asevelvollisuuden ulkopuolella olevien 18–24-vuotiaiden nuorten osuutta prosentteina vastaavan ikäisestä väestöstä. Tavoitetaso korkeintaan 10 prosenttia vastaavan ikäisestä väestöstä.
Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet 25–64-vuotiaat, prosenttia ikäluokasta	Vuoden aikana vähintään kymmenenä kuukautena toimeentulotukea saaneiden 25–64-vuotiaiden osuus prosentteina vastaavan ikäisestä väestöstä. Tavoitetaso yksi prosentti vastaavan ikäisestä väestöstä.
Mielenterveyshäiriöiden vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavat 18–34-vuotiaat (pois lukien elimelliset aivo-oireyhtymät ja älyllinen kehitysvammaisuus), prosenttia vastaavan ikäisestä väestöstä	Indikaattori kuvaa muiden mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden kuin elimellisten aivo-oireyhtymien tai älyllisen kehitysvammaisuuden vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saaneiden 18–34-vuotiaiden osuus prosentteina vastaavan ikäisestä väestöstä (mukaan luetaan ne, joiden päädiagnoosi kuuluu F-ryhmään, pois lukien diagnoosit F00–09 ja F70–79). Tavoitetaso 0,5 prosenttia vastaavan ikäisestä väestöstä.

Myös kuntien HYTE-kerroin tulosindikaattorit vaativat yhteistyötä

Kuntien tulosindikaattori	Toimenpiteet	Yhteyshenkilöt HVA:lta
Kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi, osuus 8. ja 9. luokan oppilaista, tavoitetaso 5%	Osallisuuden edistäminen lisää tutkimusten mukaan koettua hyvinvointia, ks osallisuus painopiste	Laila Hytönen
Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17—24-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä, tavoitetaso 5%	Ks. Mielenterveystaitojen vahvistaminen ja riippuvuuksien ehkäisy sekä hyvinvointia ja terveyttä edistävät elintavat	Helena Törmi
Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet 25—64-vuotiaat, % osuus vastaavanikäisestä väestöstä, tavoitetaso 0,5%	Ks. Mielenterveystaitojen vahvistaminen ja riippuvuuksien ehkäisy sekä hyvinvointia ja terveyttä edistävät elintavat, osallisuuden vahvistaminen	Laila Hytönen
Työkyvyttömyyseläkettä saavat 25—64-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä, tavoitetaso 5%	Ks. Mielenterveystaitojen vahvistaminen ja riippuvuuksien ehkäisy sekä hyvinvointia ja terveyttä edistävät elintavat, osallisuuden vahvistaminen	Helena Törmi (mt ja ept) ja Marika Lähti (tules)
Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitajakset 65 vuotta täyttäneillä henkilöillä verrattuna 10 000 vastaavan ikäiseen henkilöön, tavoitetaso 230 hoitajaksoa	Ks. Väkipalta ja tapaturmat vähenevät	Ville Koivisto

Pitkän aikavälin seurantamittarit

Seuraavalla sivuilla on esitelty pitkän aikavälin seurantamittarit. Ajatuksena on, että nämä paranevat useamman valtuustokauden kuluessa, kun edellä olevat painopisteet ja tavoitteet saavutetaan. Näitä mittareita seurataan aina valtuustokauden päätteeksi. Toimenpiteillä saadaan aikaan vaikutuksia, jotka näkyvät lopulta seuraavalla dialla esitellyissä pitkän aikavälin mittareissa.

Hyvinvointisuunnitelman vaikuttavuuden seuranta - pitkän aikavälin seurantamittarit

ILMIÖ/ TEEMA	SEURANTAMITTARIT
Aivoterveys	• muistisairauksien diagnoosien määrä lievässä/ myöhemmässä vaiheessa
Lihavuus	• ylipaino, % 8. ja 9.lk HYTE(K) ja aol • lihavien osuus, % työikäiset, erit. keskitason koulutus
Toimeentulotuki	• toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet 25–64-vuotiaat, % ikäluokasta HYTE(H) + HYTE(K) • ei työssä, koulutuksessa eikä asevelvollisuutta suorittamassa olevat 20–24-vuotiaat, % ikäluokasta HYTE(H) • koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17-24-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä HYTE(K)
Kuntoutusraha, sairauspäiväraha ja työkyvyttömyyseläke	• työkyvyttömyyseläkettä saavat 25-64v vastaavanikäisestä HYTE(K) • mielenterveyshäiriöiden vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavat 18–34-vuotiaat (pois lukien elimelliset aivo-oireyhtymät ja älyllinen kehitysvammaisuus), % vastaavanikäisestä väestöstä HYTE(K) • mielenterveysperusteisesti sairauspäivärahaa saaneita 25-64v • mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden vuoksi 16-64v työkyvyttömyyseläkettä saaneet
Koettu terveys	• kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi, % 8. ja 9.lk HYTE(K) • erittäin tyytyväinen elämäänsä tällä hetkellä 4. ja 5.lk • tyytyväinen elämäänsä tällä hetkellä 4. ja 5.lk
Mielenterveys	• psykiatrian laitoshoidon 13 - 17-vuotiaita potilaita • itsemurhakuolleisuus 20-34v./ 100 000 vastaavanikäistä kohden , yli 65v. Itsemurhakuolleisuus/ 100 000 • depressiolääkkeistä korvausta saaneet 0-17v., 13-17v, 25-64v. vastaavan ikäisestä väestöstä, tytöt/ naiset • erikoissairaanhoidon avohoitokäynnit, lastenpsykiatrialla 0 - 12-vuotiaista kohden
Riippuvuudet	• päihdehuollon laitoksissa hoidossa olleet asiakkaat / 1 000, • päihdesairauksien vuodeosastohoito-jaksot 65 v. täyttäneillä / 1 000 vastaavan ikäistä • alkoholikuolemat, menetetyt elinvuodet (PYLL) ikävälillä 25-80 vuotta /100 000 vastaavan ikäistä
Toimintarajoitteet	• kansallinen terveysindeksi, ikävakioitu • tuki- ja liikuntaelinsairausindeksi, ikävakioitu • toimintarajoitteita terveysongelman takia • työkyvyttömyysindeksi, ikävakioitu
Kaikki tavoitteet	• HYTE-menetelmäkysely • lastensuojelun avohuollon asiakkaita, eri ikäiset, vastaavasta väestöstä • huostassa 7-12 v. 13-17v., 16-17v.

Seuranta ja arviointi

Hyvinvointisuunnitelman toimeenpano

Suunnitelman tavoitteiden ja toimenpiteiden huomiointi talous- ja toimintasuunnitelmissa

Suunnitelman toimenpiteet ja resurssit toimialojen palvelustrategiassa ja käyttösuunnitelmissa

Yhteneväiset HYTE-tavoitteet; johtoryhmien, eri HYTE-toimijoiden, henkilöstön ja luottamushenkilöiden sitouttaminen

Toimenpiteet käytäntöön palvelu- ja toimintayksiköissä

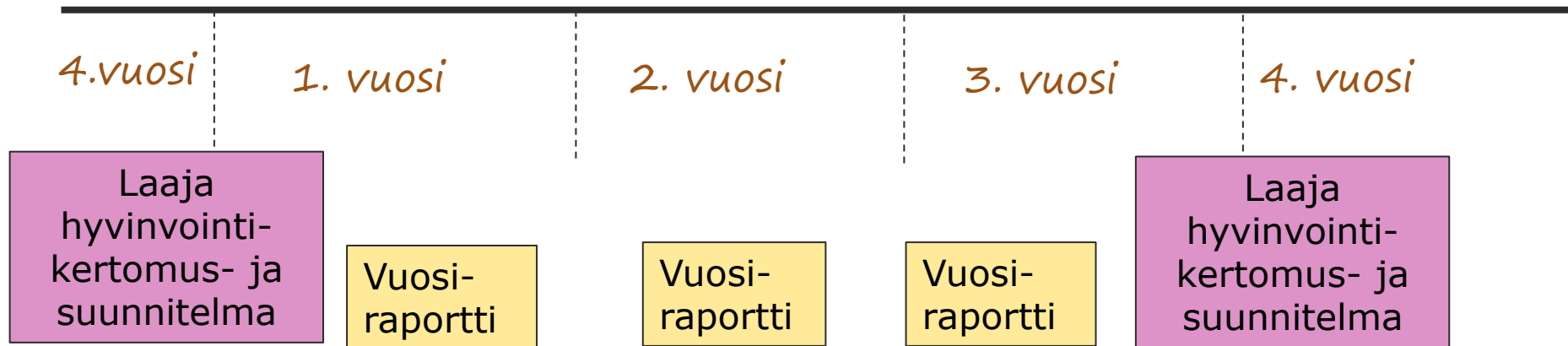
Seuranta ja arviointi

- ♥ Hyvinvoinnin vuosiraportti osana PSHVA:n tilinpäätöstä, tarvittaessa hyvinvointisuunnitelman tarkennus vuosittain
- ♥ toimialojen HYTE-toimenpiteet osavuosisikatsauksissa
- ♥ HYTE osana strategian seurantaa

Kerran valtuustokaudessa tehdään laaja hyvinvointikertomus- ja suunnitelma = hyvinvointikertomus eli hyvinvointianalyysi; hyvinvoinnin nykytilan kuvaus ja edellisen valtuustokauden hyvinvointisuunnitelman painopisteiden, tavoitteiden ja toimenpiteiden arviointi ja hyvinvointisuunnitelma; suunnitelma hyvinvointivajeiden korjaamiseksi seuraavalle valtuustokaudelle eli HYTE tavoitteet, toimenpiteet, seurantamittarit, vastuut.

VALTUUSTOKAUSITTAIN TOISTUVA SYKLI

Kerran vuodessa tehdään vuosiraportti (-> tilinpäätökseen) = miten hyvinvointisuunnitelmassa on edetty tilastojen valossa, mitä on tehty hyvinvointitavoitteiden edistämiseksi. Tarvittaessa tarkennetaan hyvinvointisuunnitelmaa.

Laaja hyvinvointikertomus ja -suunnitelma tehdään koko valtuustokaudelle: Vanha valtuusto hyväksyy kertomuksen ja uusi valtuusto hyväksyy suunnitelman

Toteutetaan vaikuttavia toimenpiteitä hyvinvointitavoitteiden saavuttamiseksi

Talousarvion ja toimintasuunnitelman hyväksyminen

Hyvinvointikertomus ja suunnitelma osaksi talousarviota

- Mitä huomioitava budjetissa/toiminta tavoissa, jotta tavoitteisiin päästään?

TALOUS- JA TOIMINTA-SUUNNITELMA:
toimenpide- ja resurssiesitykset

TILINPÄÄTÖS

Vuosittainen hyvinvointiraportti osaksi tilinpäätöstä

- Mitä hyvinvointitavoitteiden eteen on tehty?
 - Miten hyvinvointitavoitteissa on edetty tilastojen (seurantamittareiden) valossa?
- > Arvioinnin pohjalta tarvittaessa tavoitteiden ja toimenpiteiden tarkennus

Toteutetaan vaikuttavia toimenpiteitä hyvinvointitavoitteiden saavuttamiseksi